

magazin istoric

Apare din
aprilie 1967

IULIE 2021

magazin istoric

Apare din
aprilie 1967

IULIE 2021

SUMAR

iulie

2021

4 Sfaturi sanitare
de la un „influencer”
din secolul al XIX-lea
G. COȘBUC

5 „Au fost tăind
un brad bătrân...”
Nicolae Iorga – 150 ani
I.-A. POP

CONTROVERSATUL AN 1821

9 Euforia eteristă
G. FILITTI

14 Un martor ocular
Ștefan Scarlat Dăscălescu
S. IOSIPESCU

EXCLUSIVITATE

19 Chimalmantzin
povestită de Chimalpahin
J. ANTHONY

24 Chirurg
al trupului,
păstor al sufletelor
Valentin Voino-Iasenețki
ȘT. COLCERIU

AVANPREMIERĂ EDITORIALĂ

28 Cu ochii
pe „fratele cel mare”
Unitatea anti-KGB,
mit și legendă
M. STAN

33 Creșterea
și descreșterea
României Mari
M.E. IONESCU

37 „Vă ordon,
treceți Prutul!” Cu ce?
Starea armatei române
în iunie 1941
I. GIURCĂ

42 Armata română
nu poate fi considerată
armată
Opinia Misiunii Militare
Germane în România
O. TRĂȘCĂ

47 Legende și mituri
americane
**T. STĂNESCU-
STANCIU**

51 Cu onoarea
nereperată
Istrate Micescu
dă în judecată
pe Nicolae Iorga
și Constantin Argetoianu
P. OTU

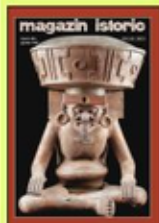
magazin istoric

Anul LIV – serie nouă – nr. 7 (652)
iulie 2021

www.magazinistoric.ro

e-mail: mistoric1967@yahoo.com; mistoric@gmail.com

Revista figurează în baza de date EBSCO, din S.U.A.

1 Statueta zeității nahua Huehuetotl (Zeul bătrân), expusă astăzi la Muzeul Național de Antropologie din Ciudad de México, capitala Mexicului. Cel mai adesea înfățișat sub forma unui bătrân cocoșat cu barbă și fără dinți, Huehuetotl este asociat cu focul – pe care îl cară în spinare –, cu sângele și cu sacrificiul uman practicat de azteci. Cultul său a fost atestat arheologic într-o arie largă, din vestul Mexicului până în Guatemala de astăzi, Huehuetotl fiind considerat una dintre cele mai timpurii zeități din panteonurile culturilor regiunii

2 Ștefan Scarlat Dăscălescu, „român de nație și de inimă, înfocat doritor de fericirea patriei și a familiei” – cum s-a denumit în epitaful ce și l-a alcătuit –, aici alături de nepoata Eliza, memorialistul care ne-a lăsat o descriere a conducătorului Revoluției de la 1821, pentru că „multe am cetit despre acest Tudor Vladimirescu, ba l-am văzut și litografiat, dar nu-și samănă necum” (sursa: *Elita unionistă din Focșanii Unirii*)

3 Achiziționată de statul francez în 1886 și plasată în Jardin du Luxembourg din Paris, operă din 1883 a sculptorului Zacharie Astruc (1833 – 1907), lucrarea „Le marchand aux masques” (Neguțătorul de măști) este un omagiu în bronz adus unor contemporani ai autorului: pictori, scriitori, muzicieni, un sculptor, un om politic. În total, la baza soclului și în mâinile tânărului, au fost 12 chipuri, dar trei dintre ele au dispărut, în condiții necunoscute: omul politic, Gambetta, un muzician, Gounod, un poet, de Banville

4 Turnul Trompeților al Bisericii „Sfânta Margareta” domină piața centrală a orașului Mediaș. O legendă a locului – pe care o puteți citi în acest număr – oferă o explicație șugubeață a înclinării lui

Revistă editată de
**FUNDAȚIA CULTURALĂ
MAGAZIN ISTORIC**

Președinte fondator
CRISTIAN POPIȘTEANU
(1932 – 1999)

Președinte de onoare
DIMITRIE G. STURDZA

Consiliul științific:
academician **DAN BERINDEI**,
academician
IOAN-AUREL POP,
academician
VICTOR SPINEI

Redactor-șef
Dorin Matei

Consilier editorial
Florentina Dolghin

Redactori:
Andrei Oprea,
Alexandru Pițigoi,
Theo Stănescu-Stanciu

Corectura
Georgeta Apreotesei
Machetare
Monica Șerban

Difuzare
Gheorghiță Puiu Anghel

Consilieri:
Ioana Ursu,
Radu Ion Popescu,
Haralambie Voicilaș

București, Piața Valter Mărăcineanu, nr. 1 – 3,
sau strada Victor Eftimiu, nr. 2, etaj III,
camerele 11–14, Sectorul 1, Oficiul poștal nr. 15,
Căsuța poștală 15 – 702, Cod 010155, Telefon:
021.312.68.77

DESPRE MOLIPSIRI ȘI MOLIME

GEORGE COȘBUC

Dar de boale rele ce trec de la om la om, de asta nu prea știți. Boala de Cel-perit ne-a mai deschis ochii să pricepem ce e molipsirea. Dar la alte boale n-o pricepeți, căci nu vă lasă scârbele de moroi.

Că, uite, oameni buni, singuri voi v-aduceți moroiul în casă, singuri îl căutați, îi deschideți ușile larg și-l poștiți cu alai în casă. Cum, Doamne ferește, strigați voi. Dumnezeu ferește, e adevărat, dar numai când te ferești și tu. Și te poți feri, creștine, dar nu vrei să-ți luminezi capul și te lipești cu sufletul întreg de nălucirile tale. De la un copil bolnav de gălci se poate îmbolnăvi un sat întreg. Doctorii vă spun să despărțiți pe bolnav de cei sănătoși; învățătorul închide școala ca să nu ia de la un școlar ceilalți molima [...] Dar, miră-te, omule, cum au alungat doctorii pe cel mai îndrăcit moroi din lume, cum l-au scos la pensie, fără descânțece și fără armăsar negru peste morminte și fără fier roșu prin inimă. Eu zic de vărsat, că mai înainte vreme era cea mai primejdioasă boală a copiilor și când murea unul apoi mureau după el mai toți din sat și dintr-alte sate. Acum moroiul vărsatului, adică puterea de molipsire a lui, a scăzut de n-a mai rămas, de când doctorii altoiesc copiii și fac să nu se poată lega de ei vărsatul. Vrei nu vrei, azi e lege de la stăpânire să altoim copiii din țară, ca să abătem vărsatul și să fugărim moroiul [...]

Căci molimele se arată într-unul sau în doi la început, cum o știți cu boalele din sat ale copiilor, ori cum e cu holera ori cu ciuma, că auzi numai că a murit bunăoară unul la Galați și apoi de aici se întinde încoace, se întinde încolo până ce poate să cuprindă o țară întreagă de la un capăt la altul.

Negreșit, creștine drag, că multe stau în puterea lui Dumnezeu. Iar molime, ca holera și ciuma, vin așa de cu mânie și așa de iute, că nu te poți feri de ele, ca de vânturile mari. Dar tot așa veneau mai înainte vreme și vărsatul și lăngoarea, și acum ele și-au pierdut din putere de când știm unde le stă sămânța și ne ferim de ea. Apoi așa e cu toate bolile molipsitoare, pe care voi credeți că vin din moroi și strigoi și alte duhuri necurate. Ne putem feri de ele, dacă nu întru toate, dar măcar atât cât ne povățuiește mintea. Și holerei i-am putea pune piedici să nu înainteze, dacă cu toții, și cei de la orașe și cei de la

sate, ne-am încrede cu drag în spusile doctorilor și ne-ar intra odată în cap învățăturile igienei, cum să ne păzim de boale. Nu cu baere și cu descânțece, nu cu căpățâni de cal alb în parii gardurilor, nu cu roți de car pe acoperiș pentru icle, nu, oameni buni, ci cu pază bună și cu minte de bărbat. Să nu ne mai lăsăm acasă capul și să împrumutăm pe al babelor și să nu mai judecăm tot de sub obroc ca cei de mai demult, căci ei multe nu le știau limpede și nici nu erau pe atunci atâtea în lume.

Cum se ia boala de la unul la altul o vedeți la Cel-perit (frenție, sifilis), acum judecați și voi: ce babe și ce descânțece pot păzi pe om să nu capete boala asta, când nu se păzește singur? Gândiți-vă și la dorul de gură al vitelor – febra aftoasă – cum se ia boala și cum îi poți tăia drumul. Ca să nu dăinuiască boala, acum la un gospodar, acum la altul, ci să scape toți odată de molimă, veterinarii prin molipsire îmbolnăvesc dintr-odată toate vitele din sat. Asta o vedeți, și gândesc că o să vi se deschidă ochii că molipsirea face molimele și că tăierea drumului ei stinge boala. Stăpânirea, ce e dreptul, vă deschide ochii cu jandarmii și nu vă lasă să treceți vite dintr-un sat cu boală într-altul fără boală. Asta ar trebui, oameni buni, s-o pricepem noi și fără jandarmi, nu numai la boala asta, ci la toate boalele din sat.

(*Superstițiile păgubitoare ale poporului nostru*, București, 1909)

56 „Frumoasa mea cu ochii verzi“

Ion Mânzatu

L.F. VASILE

60 Aterizare pe burtă, lângă Paphos

P. OPRIȘ

65 Milenii, secole și o lună într-o pagină

66 Povestea omului cu măști

M. MIHAILIDE

71 Femeile din spatele frontului

F. DOLGHIN

DICTIONAR ISTORIC

75 Nagorno-Karabagh

D.L. NEAGU

79 Mihail Manoilescu față cu Benito Mussolini

C. ȘTEFAN

84 Iubirea de moșie Patriotismul membrilor Rugului Aprins

M. VASILEANU

EVENIMENT

88 Destinul Tezaurului României. Argumente din arhivele Rusiei

O carte de col.(r.)

Ilie Schipor

D. MATEI

UN ORAȘ ÎNTR-O POVESTE

90 Turnul Trompeților din Mediaș

HOOVER INSTITUTION

93 Corespondență nearhivată

RUBRICI

64 Pentru biblioteca dumneavoastră

91 Telex

87; 94; 95 Blitz... Concurs; Rebus; Dialog

*Nicolae Iorga la Paris,
la intrarea în școala pe care a înființat-o*

rințele, articolele ocazionale, evocările, recenziile grăbite, notițele de prin jurnale, lucrurile stau altfel, în sensul că atitudinile partizane predomină. În fine, în ceea ce privește conduita publică a omului și, mai ales, a omului politic Nicolae Iorga, chestiunile acestea au scăpat cu totul de sub control. Nicolae Iorga nu a fost niciodată un om comod, confortabil și conformist. Încă de elev (a început să fie elev la vârstă preșcolară), el era perceput de colegi și profesori drept „altfel“, se simțea nedreptățit, hărțuit, se izola sau protesta vehement, ieșea mereu în evidență. La maturitate, s-a remarcat drept un polemist redutabil, un critic acerb, un ironizator și un pamfletar fără egal, alunecând câteodată spre diatribă. S-a avântat fără jumătăți de măsură în lupta națională, fiind unul dintre cei mai mari avocați ai cauzei unirii tuturor românilor, a străbătut, adesea cu piciorul, provinciile românești incluse în imperiile străine (Transilvania, Bucovina, Basarabia) și i-a sti-

mulat pe românii supuși altora, stârnind ura autorităților țariste (apoi sovietice) și austro-ungare (apoi, după 1918, ungare și austriece).

A fost un adevărat apostol al tinerilor și, mai ales, al studenților, îndemnându-i la acțiune și chiar la luptă națională, iar ulterior, după formarea României întregite, la concentrarea energiilor juvenile ale acestora spre regenerarea poporului român, fiind unul dintre „nașii“ Legiunii. A fost antisemit, dar și antihitlerist, a fondat partide, a făcut parte din guverne, a fost prim-ministru, a vestejit mișcările de extrema stângă și de extrema dreaptă, a fost profesorul tuturor regilor României, l-a criticat pe Carol al II-lea, i-a ridicat împotriva sa pe legionari, pe confrății profesori și învățători etc. A făcut greșeli și gesturi sublime în același timp. Toate acestea l-au expus pe Nicolae Iorga nu numai laudelor, ci și criticilor acerbe și defăimărilor, adesea deșănțate. Unele dintre aceste acte denigratoare erau comise

de oameni modești intelectual, de semidocți, ale căror nume sunt astăzi anonime, nu au rămas prin nimic în istorie.

Totuși, dincolo de disocierile de mai sus și de precauțiile pe care acestea le impun, Nicolae Iorga este perceput de opinia publică internă și internațională ca „naționalist“. Trebuie precizat că, inclusiv în anumite lucrări de specialitate, Iorga pune în lumină o viziune postromantică și națională, iar unele dintre înflăcărările sale idei trebuie astăzi temperate, în acord cu rigoarea criticii istorice. Cu toate acestea, opera istorică de profunzime a lui Nicolae Iorga rămâne valabilă până azi, el fiind unul dintre cei mai citați români peste hotare din toate timpurile. Nicolae Iorga a scris, pornind mereu de la izvoare, istoria românilor în toate formele, de la teme speciale mărunte la monografii tematice și de la

*Ecaterina, născută Bogdan,
soția lui Nicolae Iorga
și sora istoricului Ioan Bogdan*

Continuă evocarea marelui savant, începută în numărul anterior.

NICOLAE IORGA ULTIMUL POLIHISTOR AL CULTURII ROMÂNEȘTI

Academician IOAN-AUREL POP

Cu referire la creația lui Nicolae Iorga, se fac astăzi, la ceas aniversar, foarte multe observații, unele în cunoștință de cauză, altele în chip pur superficial.

Cei mai mulți „analști” contemporani nu cunosc deloc opera intelectuală a lui Nicolae Iorga și nici nu doresc să o facă. Alții știu doar ceea ce preiau cel mai ușor de pe Google, adică discursuri parlamentare, conferințe, maxime, cugetări, versuri, cancanuri, date sumare despre conflictele avute de istoric cu unii confracți, cu mulți oameni politici, cu legionarii, cu regele Carol al II-lea etc. Există foarte puțini intelectuali de astăzi și chiar puțini istorici de formație care se căznesc să cunoască în detaliu opera istorică a lui Nicolae Iorga. Mai sunt și oameni – deopotrivă români și străini – care disprețuiesc istoria și pe slujitorii ei, care urăsc mișcarea de emancipare națională și na-

țiunile în general, care cred în universalismul european sau planetar și care refuză să aibă orice înțelegere față de cei „incorecți politic”. Unii o fac din lipsă de cultură generală și de educație serioasă, alții din teribilism adolescentin prelungit în maturitate și chiar senectute, alții din convingere, din ură, din invidie, mulți din interese pecuniare sau de altă factură, stimulate de diverse forțe.

Marile personalități pre-dispun, prevestesc, cheamă asemenea atitudini contradictorii, unele encomiastice până la adular, altele denigratoare până la nimicire. Nicolae Iorga a fost (și este și postum) o asemenea personalitate copleșitoare, tulburătoare, greu de catalogat, de încadrat în tipare, de

definit, după canoanele omului de rând. Opera sa – să-i spunem – extra-științifică este mult mai vulnerabilă, din acest punct de vedere, decât creația sa de savant. Nimeni nu a contestat calitățile intelectuale ieșite din comun și nici crudiția aproape fără limite ale intelectualului, dar anumiți confracți contemporani ai istoricului – de la Demostene Russo (1869 – 1938) până la Constantin C. Giurescu (1901 – 1977) – au găsit destule motive de polemică prioritar științifică în creația amintită. Firește că, nici în aceste cazuri, considerentele personale și amalgamarea aspectelor obiective cu cele subiective nu lipsesc, dar sunt mai atenuate.

În privința lucrărilor de popularizare însă, cum ar fi confe-

*Nicolae Iorga
în iunie 1932*

și publicate cu acribie și nici de o etapă prealabilă a măruntelor articole de detaliu și a monografiilor speciale, înainte de a trece la sinteze. Toate acestea s-au derulat în paralel și împreună, prin prelucrarea, scrierea și publicarea concomitentă de izvoare, teme speciale, monografii, sinteze, abordări ale trecutului românesc și universal. În același sens, Nicolae Iorga a fost cel mai mare creator de problematică istorică din istoriografia românească. A tratat mii de teme, dar a lansat și mai multe ca sugestii pentru cercetările contemporanilor și urmașilor. A fost precursor al unor direcții – precum istoria ideilor, a mentalităților, a marginalilor, a imaginarului etc. – pe care aveau să le abordeze succesorii abia peste decenii bune. Chiar și astăzi, la mai mult de opt decenii de

la moartea lui Iorga, istoricii contemporani nu încetează să descopere în imensa operă a maestrului sugestii de cercetare și teme potrivite gustului generațiilor actuale.

În privința Evului Mediu european, Nicolae Iorga pledează pentru frângerea vechilor prejudecăți, moștenite din Renaștere și, mai ales, din Secolul Luminilor. Istoricul îndeamnă la curmarea disprețului și a oprobriului aruncate cândva grăbit asupra unei istorii de 1.000 de ani, subliniază individualitatea acestei epoci, departe de a fi doar un „pasaj” între Antichitate și Renaștere (Epoca Modernă). Veștejește proiectarea realităților și intereselor națiunilor moderne asupra unei perioade în care nu existau națiuni în sensul celor de după 1500 – 1600, observă continuitatea „ordinii roman”

în secolele caracterizate incorect drept „întunecate”, vede în chip judicios rolul Imperiului și al Papalității, înțelege cum, în plin Ev Mediu, au germinat noile idei de „comună”, adică de libertate, preluată ca lozincă dragă în era revoluțiilor moderne. În Evul Mediu românesc, Nicolae Iorga a tratat reflectarea lumii medievale europene la noi și prin noi. El a introdus noțiunea de „Romanii” sau „Romanii populare”, înțelegând prin aceasta nuclele etnice și teritorial-politice în care s-a consacrat moștenirea Romei în lumea barbarizată, urmată după căderea imperiului apuscan.

În regiunile noastre, Iorga distinge, la începuturile Evului Mediu, trei forme de organizare politică anume, Imperiul, formațiunile barbare și Romaniile, și surprinde rolul conservator (păstrător) al satelor pe parcursul formării realității și noțiunii de Țară Românească. Analizează, de asemenea, structurile sociale, polarizarea societății, rolul statului medieval, transpus în „două libertăți românești” (cele două Valahii) și „o stăpânire străină” (Țara Transilvaniei). În Evul Mediu, Iorga descifrează o unitate a românilor dincolo de granițele politice, iar în statul medieval, constituit pe deplin în veacul al XIV-lea, vede un construct „național și deci modern”. Tratează rolul drumurilor de comerț în crearea statelor, vasalitatea domnilor sud- și est-carpatici față de regii Ungariei și Poloniei, opțiunea noastră spirituală și politică spre Bizanț, dominația otomană.

(Va urma)

izvoare comentate competent până la sinteze de mare anvergură. Între lucrările speciale se numără istoria statului (a Țărilor Române), a principilor și regilor, a Dreptului, a armatei, a industriilor, a comerțului, a căilor de comunicații, a vieții agrare, a bisericii, a presei, a învățământului etc. A scris istorii ale tuturor provinciilor istorice, ale unor regiuni, orașe și sate, ale unor categorii sociale și profesionale, ale minorităților etnice de pe teritoriul Românici.

In istoria Europei și a lumii a procedat la fel, pornind de la subiecte de nișă (literatura greacă, *Philippe de Mézières et la Croisade au XIVe siècle*, *Thomas III, marquis de Saluces* etc.) și ajungând până la vaste sinteze de istoria Imperiului Otoman, de istoria Bizanțului, dar și de istoria unor popoare și state, de la italieni/Italia până la albanezi/Albania. A scris sinteze de istoria universală, a publicat multe volume de izvoare românești și străine, a abordat și aspecte generale privind cercetarea istorică. Toate acestea stau și astăzi la temelia istoriografiei românești, iar unele sunt în continuare de referință pentru istoria europeană. Între acestea, se află cercetările despre cruciadele târzii, despre istoria bizantină și postbizantină (conceptul de „Bizanț după Bizanț” a fost creat de savantul român), despre lumea otomană, despre locul românilor în istoria universală.

Nicolae Iorga nu a tratat niciodată istoria românilor în context autarhic și exclusiv românesc și a creat o adevărată școală de studiere a istoriei

Nicolae Iorga în fața expoziției de pictură și ceramică organizată la Vălenii de Munte

universale. Istoricul a plănuțit, de altminteri, o vastă sinteză a istoriei universale, pe care nu a mai apucat decât să o schițeze. Detectează marile curente ale civilizației și culturii europene în mediul românesc, le observă reflexele, imitările, simbiozele locale, modelează faptele și procesele noastre după cele europene, caută sincronisme și le descoperă dacă acestea sunt cu adevărat, pledează pentru sincronizarea istoriei noastre cu aceea continentală, judecă echilibrat modelul apusean dător de ton în raport cu modelul bizantin (sau cel est și sud-est european), din care noi am fost obligați să ne împărțim o vreme, siliți deopotrivă de istorie și de geografie.

Îi privește pe români, situați într-o „mare slavă”, drept enclavă latină la porțile Orientului, îi încadrează ferm în romanitate și în moștenirea romanității răsăritene. Dintre volumele marii sale sinteze de istoria românilor, unele se cheamă *Strămoșii și Sigiliul*

Romei, Citorii, Cavalerii, Vițeji, Monarhii, Reformatorii, Revoluționarii, Unificatorii, ceea ce, departe de a însemna metafore, se traduce prin încadrarea românilor în romanitate încă din vremea genezei lor, formarea statelor medievale, lupta antiotomană în ambianța cruciadei târzii, lupta pentru putere și croismul de sorginte renașcentistă, monarhia secolului al XVII-lea, reformele fanariote și habsburgice din anii 1700, geneza revoluțiilor, lupta de emancipare națională, unirea Principatelor Române etc. Toate acestea sunt teme europene și universale, autorul dovedind că românii, dincolo de orice prejudecăți, s-au înscris în suvoiul larg al istoriei.

Nicolae Iorga a fost atipic și în tratarea subiectelor, temelor și direcțiilor istorice, pentru că nu a pornit de la simplu la complex și nici dinspre analiză spre sinteză. Istoricul nu a avut nevoie de mulți ani ca să se familiarizeze cu izvoarele culese din arhive

în reînvierea Bizanțului, cu capitala la Constantinopol, era dublată de credința că acțiunea lor va fi deplin susținută de Rusia, marele imperiu creștin de la Răsărit. Țarul Alexandru I avea ca sfetnic de nădejde în materie de relații externe pe grecul corfiot Ioannis Capodistria – motiv în plus de convingere că au în spate un susținător invincibil. S-a creat astfel o stare de spirit optimistă unde, paralel cu racolarea la Eterie, se acredita sprijinul rusesc. Zvonurile circulau, înflorite, mergând până la afirmația nefondată că în fruntea Eteriei s-ar afla însuși Țarul Rusiei. Nici ideea cu Capodistria la conducerea ei n-a prins corp.

În ianuarie 1820, eteriștii s-au oprit asupra unei personalități ce părea să întrunească încuviințarea unanimă: Alexandru Ipsilanti. Era fiul fostului domn al Țării Românești, Constantin Ipsilanti, și al Elisabetei Văcărescu, general în armata rusă și aghiotant al țarului. Contemporanii l-au descris drept „un tip de frumusețe abso-

Ioannis Capodistria

lut orientală, cu maniere distinse, plin de fantezie, croic în ținuta sa..., o figură de roman“. Mai târziu, analiștii au înțeles că a fost „lipsit de clarviziune, de reflecție și stăpânire de sine“, înclinat spre „disimulare și înșelăciune“.

Acesta era omul care, la 12 aprilie 1820, ajunge conducător al Eteriei și „generalisim al războiului sfânt“. La Moscova, la Kiev sau la Odessa faima lui sporește, e văzut ca mesager

Țarul Alexandru I

al țarului. Se croiesc planuri de începere a revoluției: din Peloponez (după ce Ipsilanti ar fi ajuns la Triest, iar de acolo, pe un vas grecesc, ar fi traversat Marea Ionică); acesta a fost sensul întâlnirii căpeteniilor eteriste de la 1 octombrie 1820 în cimitirul din Ismail. Lumea grecească fremăta, dar creștea și primejdia deconspirării și a intervenției brutale a otomanilor. Soluția următoare, cea aleasă de altfel, a fost ca mișcarea să înceapă din Țările Române. Motivația părea credibilă: boierii de aici erau cucerii pentru cauza revoluției, administrația fanariotă părea gata s-o susțină, cetățile dunărene aveau garnizoane otomane neînsemnate și, lucru de căpetenie, o încercare din partea otomanilor de înăbușire a mișcării ar fi justificat intervenția rusească. Că Ipsilanti conta în primul rând pe implicarea țaristă o dovedește proclamația adresată în acest timp românilor: „Dacă ticăloșii de turci ar face incursiuni pe teritoriul vostru, să nu vă speriați, căci o forță atotputernică e gata să pedepsească îndrăzneala lor“.

Jurământul de inițiere în „Philike Hetairia“, imaginat de pictorul Dionysios Tsokos (1814/1820 – 1862)

TUDOR VLADIMIRESCU ȘI ETERIA

GEORGETA FILITTI

● Un om „lipsit de clarviziune“ ajunge „generalisim al războiului sfânt“ ● Întâlnire în cimitirul de la Ismail ● Ipsilanti trece Prutul, îmbrăcat în uniformă de general rus ● Mitropolitul sfințește steagul Eteriei și îl încinge cu sabia pe Ipsilanti ● Rusia era interesată doar să provoace tulburări, nu să ajute pe revoluționari ● Ipsilanti face apel la „daci“ ● Tudor făcea legea la București ● O confruntare verbală fără un învingător

Revoluția greacă din 1821 s-a desfășurat, în parte, pe teritoriu românesc. Lucrul a fost firesc deoarece, de sute de ani, grecii veneau aici ca la un adevărat liman când părăseau Ellada de groaza otomanilor. Pe lângă comunitățile constituite în special în porturile dunărene, cultura greacă înflorea în Moldova și Țara Românească datorită Academiiilor domnești, unde profesori erau erudiți consacrați proveniți din același spațiu grecesc. Religia ortodoxă comună i-a apropiat o dată în plus pe greci de români. În fine, de 100 de ani, cele două țări române, aflate sub suzeranitate otomană, erau conduse de domni fanarioți, majoritatea de origine greacă. Legislația, administrația, cultura erau dirijate de clientela acestora. S-a creat astfel un mediu prielnic de receptare a ideilor Revoluției franceze, de adaptare a lor la realitățile balcanice – sintetizate în opera lui Rigas. Imnul său *Thurios*, compus la Viena în 1793, îndemna fără echivoc: „La arme, fii ai Greciei, ziua gloriei a sosit!“

Mobilizarea grecilor și deopotrivă a sârbilor și a românilor s-a făcut sistematic prin societăți secrete inspirate de ideile lui Rigas. De la „Societatea amicilor“ a aces-

tuia, la „Eteria filomuscelor“, înființată la Atena în 1812, cu scop mărturisit de promovare a religiei, științei și artelor, s-a ajuns, peste doi ani, la constituirea, la Odessa, a unei societăți

secrete cu scop limpede definit, „Philike Hetairia“, adică „uniunea armată a tuturor creștinilor din Imperiul Otoman pentru a face să triumfe Crucea asupra Semilunii“. Speranța grecilor

revoluțiune“, o repudia public. În plus, la Brăila otomanii concentră trupe cu gând să le îndrepte spre Moldova pentru restabilirea ordinii.

Un adevăr ce azi pare evident atunci a rămas străin atât grecilor cât și românilor: Rusia, prin numeroșii ei agenți (diplomați, negustori, călători) acreditase ideea unui ajutor armat. N-a făcut-o niciodată un oficial de marcă, și cu atât mai puțin țarul Alexandru I. De fapt, Rusia era interesată doar de crearea unei mișcări secesiune, care să-i îngăduie intervenția pentru restabilirea ordinii, iar nu de susținerea revoluționarilor. Acesta era și crezul afișat al puterilor adunate în Sfânta Alianță și țarul nu se putea dezice de el. Ambasadorul rus la Istanbul, baronul Stroganov, ca și diplomați mai mărunți se grăbesc să declare, în numele țarului, dezavuarea demersului lui Ipsilanti. Țarul însuși înscriează în *Times* din 12 aprilie 1821 următoarea declarație: mișcarea animată de prințul Ipsilanti e doar „efectul spiritului neliniștit care caracterizează epoca actuală și al inexperienței și ușurătății tânărului prinț“. Ipsilanti era scos din serviciul Rusiei, trupele țariste aflate la hotarele Moldovei aveau să respecte „cea mai strictă neutralitate“. Rusia înțelegea să urmeze neabătută litera tratatelor ce o legau de Poarta otomană. Singura concesie: doritorii se puteau refugia în Rusia. Primul amator a fost chiar Vodă Suțu,

Ipsilanti trece Prutul, tablou de pictorul german Peter von Hess (1792 – 1871)

urmat de boierii compromiși în mișcarea eteristă.

Plecarea ultimului domn fanariot și profilarea, încă de la distanță, a intervenției trupelor otomane trimise să restabilească ordinea au creat un vid de putere, umplut lamentabil de Penedeca, auto-intitulatul guvernator al Iașilor, și oamenii lui. Jafurile, rechizițiile și împiedicarea boierilor să se refugieze în Rusia sau în Austria nu erau de natură să stabilizeze situația. Boierii rămași în Moldova se desolidarizează de eteriști, fac act de supunere către pașa din Brăila, înarmează țărani spre a-i izgoni pe greci – în cele din urmă, temători de consecințe, se împrăștie, atât ei cât și țărani aduși cam cu forța.

Informații de debandada din Moldova, Ipsilanti îl numește pe fratele său Gheorghe comandant

militar al principatului, cu o misiune explicită: restabilirea liniștii și recrutarea de voluntari. Dar eșecul acestuia e total; fuge în Rusia lăsând Moldova pradă otomanilor.

Și din nou Rusia, prin ambasadorul Stroganov, e cu un pas înainte când cere otomanilor să trimită domni noi în Țările Române, însoțiți de simple escorte, nu de trupe de ocupație. Garanții pentru aplicarea acestei manevre urma să fie consulii ruși din cele două principate. Dar izbucnirea răscoalei din Peloponez a făcut caduc demersul diplomatului rus. Au urmat represalii sângeroase, culminând cu uciderea patriarhului de Constantinopol, ceea ce a indignat întreaga

Europă creștină. Din nou Rusia se putea crika – de data aceasta folosind chiar armele – în apărarea ortodoxiei.

Ce se întâmpla în acest răstimp cu Ipsilanti?

La 1 martie, cum am văzut, s-a îndreptat spre București; în același timp, sconta pe luarea Brăilei, slab apărată de otomani, ca și pe joncțiunea cu trupele lui Tudor Vladimirescu. Acesta îl asigurase de un ajutor de 16.000 de oameni perfect echipați. Ca și până acum, estimările și realitatea de pe teren nu coincideau. Ipsilanti era uimit de bejenirea românilor în calca sa, dădea din nou asigurări de susținere rusească și apoi cerea întreținere pentru 10.000 de ostași (deși în jurul lui erau doar 2.000).

La Focșani, așteptând să se regrupeze detașamentele promise (din Basarabia, de la

Ipsilanti și-a trimis oameni de încredere la Iași, pe Lassanis, Duca și Pendedeca. Aderarea domnului fanariot Mihail Suțu a dat încredere insurgenților. La București, Alexandru Suțu Vodă respinge avansurile Eterici și este anihilat. Boieri, cler, administrație provincială, forțe de ordine, de conveniență cu consulul rus, mare promotor al mișcării, înclină spre schimbare.

În același timp, Miloș Obrenovici, conducătorul sârbilor, refuză cooperarea, căpitanii lui Ipsilanti, bimbașa Sava și Iordache Olimpiotul, se gâlcesc, Ali pașa de Tebelen, faimosul disident care stăpânea Albania și Macedonia, cere ajutor creștinilor spre a rezista presiunii otomane – iată elementele ce grăbeau luarea unei hotărâri.

La 22 februarie 1821, Alexandru Ipsilanti, în uniformă de general rus, trece Prutul, la Sculeni, intrând în Moldova cu 20 de însoțitori, între care frații săi Gheorghe și Nicolae și cumnatul său Gheorghe Cantacuzino Deleanu. A fost întâmpinat de o gardă de 20 de arnăuți. Se întâlnește cu domnul Moldovei, Mihail Suțu, asigurându-l că în urma lui vin 70.000 de ruși. Era o primă informație fabricată. Proclamația ce voia s-o dea către moldoveni avea în vedere „desființarea tuturor privilegiilor”, gest frumos, dar utopic pe acele vremuri, așa că își corectează tonul, declarând doar că e în trecere prin Țările Române spre Grecia. Alte proclamații emfatice garantau grabnica prăbușire a despotismului otoman.

Parcă spre a se asigura o dată în plus, îi scrie țarului aflat la Laibach (Ljubljana), cerându-i

protecție în numele a 600.000 de notabilități grecești care i se alăturaseră. Același lucru îl face domnul Moldovei, cerând țarului să ia Moldova sub protecția sa prin intrarea unui corp armat rusesc dincoace de Prut. Cele câteva zeci de otomani aflați la Iași sunt măcelăriți. La fel se întâmplase cu câteva zile în urmă la Galați. Vasile Caravia, cu vreo 700 de greci, i-a atacat pe otomanii din localitate și i-a ucis; o moschee a fost profanată, un imam omorât, vasele otomane din port distruse și 28 de tunuri capturate. Pentru fapta sa, contestată de mulți, Caravia a fost promovat „comandantul primului corp de armată grecesc”.

În acele zile de februarie 1821, boierii moldoveni continuau să creadă în legitimitatea demersului lui Ipsilanti, așteptând și intervenția salvatoare a

țarului. Iordache Rosetti Roznovanu dăruiește grecilor 300 de cai complet echipați de luptă și 10.000 de ducați olandezi; mitropolitul Veniamin Costache înzestrează un voluntar cu toate cele necesare: haine, arme, cal echipat, muniție, varsă în contul Eterici 10.000 de lei și dăruiește prințului patru cai. Restul boierimii îi imită încrezătoare.

Curând însă lucrurile s-au blocat. Donațiile s-au dovedit neîndestulătoare. Au început rechizițiile și înrolările forțate. În loc de 2.000 de voluntari promiși, oamenii lui Ipsilanti găsesc 250 de arnăuți. Li se alătură elevii ai școlilor grecești, neinstruiți, dar în special pegra societății ieșene, pusă mai mult pe jaf decât pe luptă. Începea să se vadă caracterul aventuros al unei întreprinderi unde doar vorbele mai sunau încă frumos.

La 27 februarie, în Biserica Trei Ierarhi, mitropolitul Veniamin Costache a sfințit steagul eteric, roșu, negru și alb, și l-a încins cu o sabie pe Ipsilanti, cum se proceda la urcarea pe tron a domnitorilor. Drapelul avea pe față o cruce, chipul împăratului Constantin și al mamei sale, Elena, cu deviza „Prin aceasta vei învinge!”, iar pe spate, pasărea Phoenix, cu deviza „Din cenușa mea renașc!”. După ce au jurat pe steagul sfințit, Ipsilanti și cei 2.000 de luptători cu greu adunați, plini de euforie, s-au îndreptat spre București, prin Bârlad, Roman și Focșani.

Curând, entuziasmul eteriștilor, al boierilor, al domnului Moldovei avea să se transforme în disperare; ajutorul rusesc nu numai că nu venea, dar țarul, indignat de această „vinovată

*Alexandru Ipsilanti,
litografie colorată,
secolul al XIX-lea*

1821. O MĂRTURIE DE FAMILIE

SERGIU IOSIPESCU

Daraveri cu pământuri ne-au purtat în primăvara Anului XI al Revoluției Române (A.D. 2001) spre nordul fostului județ Putna, pe la Sascut, la Conțești. Așternerea necurmată a pământului, vegetația acoperiseră mai cu totul rămășițele conacului și doar două tablouri în bogată ramă aurie, zdrențuite și colbăite, uitate în podul bisericii satului, mai aminteau de boierii de odinioară ai locului, Stamatineștii și Dăscăleștii.

Tabloul votiv ctitoricesc de pe ușa Bisericii de lemn „Adormirea Maicii Domnului” din Preajna (Mehedinți), unde Tudor Vladimirescu (stânga) a fost ctitor la 1808, împreună cu Gheorghe Duncea (dreapta)

Acum aproape un veac, la un capăt al țării, la Târgu Jiu, Nicolae Iorga descoperă un manuscris și scotea la lumină apoi, într-o comunicare la Academia Română în martie 1932, personalitatea autorului său, Ștefan Scarlat Dăscălescu, îndepărtatul strămoș al autorului rândurilor de față.

Manuscrisul cuprindea amintiri și însemnări făcute la Curțile sale de la Conțești, unde Ștefan Scarlat Dăscălescu, scăpat, a trebuit să-și petreacă ultimii ani ai vieții. O rară fotografie a conacului unde au fost scrise memoriile a fost păstrată de eminenta noastră

medievistă, Maria Holban (1901 – 1991) și ea înfățișează pe cerdacul casei pe generalul Ștefan Holban, fostul guvernator al Budapestei la 1919, și în prim-plan pe atunci tinerii arheologi Ecaterina și Radu Vulpe, sosiți probabil de la învecinatul șantier al castrului de la Poiana-Covurlui.

Ștefan Scarlat Dăscălescu s-a născut, așa cum arată el însuși, la 20 iulie/1 august 1800, neamul său fiind de la Sălcioara, din județul Râmnic al Țării Românești, începătorul, cunoscut lui, fiind medelnicerul Vasile Dascălul. Ridicarea familiei s-a produs prin căsătoria

lui Scarlat Dăscălescu cu o nepoată a paharnicului Asanache Robescu din Râmnicu Sărat. Robeștii erau boieri vechi, descinzând din Robe cel Mic, „căpitan za marginea” în vremea lui Constantin vodă Brâncoveanu.

Astfel, fiul cel mare al lui Scarlat, Ștefan, a avut parte de o îngrijită educație, reflectând caracterul civilizației românești de la finele modernității timpurii: pe de o parte, școala grecească sub îndrumarea lui Veniamin Lesvios (din Lesbos); pe de alta, de la 1818, aceea românească a lui Gheorghe Lazăr, având coleg pe mai tânărul Ion Eli-

*Ceremonia
desfășurată la Laibach
cu ocazia
Congresului
Sfintei Alianțe*

să se întoarcă, și nu numai cu vorba, ci și cu fapta: a trimis, fără succes, eteriști să le taie drumul.

Odessa, de la Viena), Ipsilanti organizează „Legiunea sacră” sau „Batalionul sacru”, după un model antic elen. Precumpnitor au aderat elevii școlilor grecești. Uniforma era neagră (de aici și denumirea de mavrofori), pe căciulă purtau, ca semn distinctiv, un cap de mort, iar steagul avea deviza „Libertate sau moarte”. Era o formațiune de sacrificiu, cum se va vedea, din nenorocire, curând. Comandant a fost numit Gheorghe Cantacuzino.

Întrând în Țara Românească, principele s-a adresat „dacilor”, îndemnându-i să se ralieze oștilor sale, „pentru recăpătarea sfintelor voastre drepturi”. Peste cinci zile, la 18 martie, în drum spre București, a făcut același lucru cu bucureștenii. Auzind că boierii iau drumul Brașovului, i-a îndemnat

La Ploiești a reușit să înroleze destui entuziaști din rândurile grecilor și bulgarilor. În drumul spre București Ipsilanti mergea ca un cuceritor. Acesta a fost și sensul poruncii trimise Divanului de a-i asigura provizii și furaje pentru 10.000 de oameni și 5.000 de cai. Doar că la București cel care făcea legea era Tudor Vladimirescu, românul care ridicase jumătate de țară pentru scuturarea jugului turcesc. Ipsilanti a fost primit curtenitor și găzduit la Colentina, în casa lui Grigore Ghica, viitorul domn pământean. Boierii, tranzacționisti ca totdeauna, s-au dovedit dispuși să-l trădeze pe Tudor și să încline spre Eteric, convinși că în spatele acestuia se află puterica Rusie. Când s-au lămurit că singurul dialog posibil cu Ipsilanti rămânea cererea imperioasă a acestuia pentru două

milioane de piaștri, suportul rusesc lipsind cu desăvârșire, iar oamenii principelui erau de fapt „o adunătură” sub comanda unor „vestiți tâlhari”, boierii bucureșteni au priceput că situația e disperată.

Intâlnire explicativă Ipsilanti – Tudor era inevitabilă. Ea a avut loc în casele de la Cișmeaua lui Mavrogheni, pe Podul Mogoșoaiei. Reticenți, înconjuțați de zeci de gărzii personale, cei doi bărbați au început o confruntare verbală, neputându-se dovedi unul pe altul. Mai realist, Tudor voia să vadă concret ajutorul rusesc. Evaziv, Ipsilanti i-a fluturat o scrisoare de confirmare a acestuia, fără însă să i-o pună în mână românului.

Cu un crez comun privind eliberarea grecilor și a românilor de sub dominația otomană, așteptând totuși – în ciuda dezicerii publice – ajutorul rusesc, încrezători că unirea face puterea, cei doi revoluționari aveau să ajungă la un acord ce nu păcătuia prin sinceritate. Și-au împărțit administrarea țării, Ipsilanti preluând județele de munte, Tudor pe cele de câmpie și Oltenia sa natală. Tudor n-a îngăduit fuga boierilor, i-a sechestrat apoi închis la Belvedere, casa Goleștilor. Cu recriminări de o parte și de alta, „acordul” dintre prinț și Tudor nu funcționa. La 12 aprilie Tudor părăsește Capitala, retrăgându-se la Cotroceni. E un prilej pentru Ipsilanti de a-i ademini trupele. În același timp, eteriștii prădau orașul. Anarhia cuprinsese Bucureștiul, iar soluțiile pașnice nu se întrezăreau.

Casa din Iași în care a locuit Ipsilanti

(Va urma)

*Costin Stamatin,
portret
din biserica sa
de la Conțești
(comunicat
de preotul paroh
Nicușor Dragomir)*

nevinovați au perit. Dar se vede că era menit ca nici turcii să scape neînfrunțați, că, chiar din ziua dintâiu, rupându-se o ceată de 29 indivizi, supt comanda căpitanului Tănase Hirariotul, om viteaz, demn de mai bună soartă, cu care avusesem prilej a face cunoștință mai înainte și-mi spunea că a servit la Neapole supt regele Ioachim Murat, iar în ziua aceea se afla cvaritruit în casele serdarului Marcu din mahalaua Oltenilor, au năzuit în biserica din acea mahala, zisă Biserica Oltenilor, și au ținut de duminică până marți, până ce s-au topit toți; dar și-au răsbunat lor și companionilor lor cu asupra, că fără exagerație mai multe sute de turci, și mai vârtos zaporojani, au ucis sau au rănit; niciun glonte al lor n-a fost pierdut și, până n-au pus tunurile și au bătut biserica toată ziua luni și cât au fost în viață asediații, n-au putut răsbate turcii“.

La Craiova în anii 1819-1820 și, poate, la București, în 1821, a avut prilejul să întâlnească și să se apropie de Tudor Vladimi-

rescu, pe care îl include, cel dintâi, în galeria sa de biografii contemporane. Motivația derivă dintr-o datorie a martorului ocular. „Multe am cetit despre acest Tudor Vladimirescu, ba l-am văzut și litografiat, dar nu-și samănă necum; și, pentru că eu am avut prilej a-l cunoaște de aproape, n-aș crede de prisos a însemna ceva despre acest personagiu, devenit istoric pentru țara noastră.“

Și iată portretul. „Fizionomia lui: om de statură mai nalt decât de mijloc, talia bine proporționată, fața blondă, mustața galbenă, părul castaniu, obrazul mai mult rotund decât oval, nici prea durduliu, nici slab, cu o mică bărbie, om nu urât; sta drept, țințos; vorba breve [scurtă], răstită și, după facultatea lui, destul de elocventă, aer de comandant; pe atunci când l-am cunoscut, să fi avut 40 de ani.

Caracterul lui: șicanor. Tot timpul și-l petrecea în judecăți la București, Craiova și Târgul-Jiului; pentru aceea purta numele de «târâie-brâu» [veche

vorba românească despre accia care purtau desagele cu acte pentru procese] și pentru aceea era rău văzut și prigonit, mai vârtos de greci și de tot felul de slujbași, căci avea limba prea liberă, nu cruța pe nime și toți îl loviau.

Aplecările lui: invidios; pizmuia și critica pe toți funcționarii fără osebire, ca și cum el, dacă le-ar fi prins locul, ar fi făcut mai bine.

Aspru, posomorât, om greu la fire, cum se zice, îl prepu-neam a fi sangvinar, precum în urmă s-a arătat. Nu știu să fi fost înșurat vreodată, că cu l-am cunoscut burlac. Cât despre bravura lui, nimic nu pot zice, căci faptele lui antecedente nu le-am putut cunoaște, și cele ulterioare lumea le știe; dar netăgăduit este că era om de inimă și hotărâtor, poate și ambițios, și din aceste calități se naște vitejia.

Costumul lui, când l-am cunoscut în timp de pace, era haine lungi boierești, ișlic, beniș, nicicum luxos, ba cam ponosite, iar când l-am văzut ocârmuitor Adunării, adevărat Cromwell al țării noastre, purta căciula de gelep cu fundul de postav alb, poturi, iminei cu colțuni, un ilic gezaerli, gheba scurtă și alta deasupra mai lungă, sclah, pistoale în brâu și o pală turcească atârnată în bandulicră.

Cine știe ce ar fi fost într-o altă sferă, într-o altă epocă, cu spiritul mai cultivat, un asemenea om! Avea stofă de om mare, dar timpul, locul și mijloacele i-au lipsit [subl.ns.]”.

Dar acest portret nu poate fi evaluat fără a urmări toate însemnările lui Ștefan Scarlat Dăscălescu referitoare la

ade Rădulescu, fiul polcovnicului Ilie din Gorgani. Consemnează cu emoție începuturile acesteia. „În anii din urmă ai domniei lui Caragea a venit în București un Gheorghe Lazăr, român transilvănean, om învățat și bun patriot. Prin ajutorul și protecția câtorva boieri pământenți și a mitropolitului român Lupu [Dionisie Lupu, mitropolit al Țării Românești între 1819 și 1823, efectiv până în mai 1821 – n.n.], a izbutit a deschide în chiliile Sfântului Sava cea dintâi școală de oarecare însemnătate în limba română și, atrăgând la sine mulți din tineri, pe lângă prelecții, s-a pus a li insufla idei nouă pentru dâșii, spiritul românismului, mândrie națională și iubire de patrie: că grecii cu limba lor sunt niște impilatori de cari trebuie odată să se desbere, că ei sunt români și țara trebuie să fie a lor. În zadar grecii s-au încercat a persecuta școala lui Lazăr, că ea de ce mergea se întâria și în scurt timp așa progrese a făcut, încât adepții ei au fost destui ca să răspândească ideile nouă în toată România. Încât un singur om, Gheorghe Lazăr, a fost capabil a regenera România și a ne face ceea ce suntem. Numele lui trebuie să rămâie nemuritor la noi și în veci trebuie să-i păstrăm recunoștința.” Vehemența discursului său este temperată de mândria ce o arată pentru că poate înțelege vechii autori clasici greci și că poate vorbi și scrie corect în greaca modernă.

Îndelungata învățătură gre-

Ioannis Capodistria

cească (1806 – 1817) i-a deschis de altfel și cariera; în domnia lui Alexandru vodă Suțu (1818 – 1821), încă tânăr fiind, a devenit secretarul de taină al doctorului Tipaldo, caimacamul Craiovei.

La Craiova, în ianuarie 1821, a avut pentru întâia dată ocazia să afle despre ridicarea lui Tudor Vladimirescu. „Cât pentru Tudor Vladimirescu, am vorbit și alocurea, și aice nu voiu aminti decât în scurt prueșle [fr., vitejiile] lui și ce a devenit. Purcegând din București cu 40 de arnăuți aleși și bine înarmați, nu s-a oprit nicăiri până la Râmnicul Vâlcii, și acolo a stat în târg de și-a potcovit caii și a luat drumul la Târgul Jiiului. A mers la tahtul ispravniciei, a luat toți banii câți a găsit în sămeșic, a arestat pe ispravnici, i-a înlocuit cu alții, a pus pe frate-său vistierul Pavel Sameș și a început a da proclamații incendiare și a recruta oaste; în puține zile adunând ca la 500, s-a tras în Mănăstirea Tismana. Caimăcămia, luând știre, îndată a pornit într-acolo pe slugerul Ion Solomon și alți căpitani cu toți pandurii și arnăuții, dar, până să ajungă

la dâșii, insurgenții se înmulțiseră foarte, că se răsculasera mai întregi județele Mehedinți și Gorj și veniau cu miile de se înrolau la Vladimirescu; încât el, văzându-se în forță mare, a plecat cu gloate multe spre Craiova și a poposit la Mănăstirea Strehaia, în depărtare de o poștă. Acolo i-au ținut calea, atât Solomon cu ai lui, cum și serdarul Iordachi, Farmachi și alți căpitani, cu mai

multe sute de arnăuți, trimiși de Divanul de la București. S-au hărțuit ceva, au stricat ceva muniții pentru ochii oamenilor, dar după puține zile s-au împăcat și au venit cu toți la Craiova. Atunci să fi văzut spaima pe craioveni; fugia care încotro putea, că se dusesse vestea de cruzimile și despoierile soldaților Domnului Tudor, ocărmitorul Adunării Izbăvirii, că așa începuse a se intitula, care mai cu samă pe ciocoi (boieri de orice treaptă) și pe cochini (greci, arendași de moșii) îi potopia.”

Unde a petrecut după aceea vremurile marii ridicări, nu ne-o spune. Dar era la București în momentele intervenției trupelor otomane și descrie ultimele lupte din august 1821. „Mă aflu în București în acea zi și am fost martor ocular al cruzimii turcilor. Alergau pe ulițe în toate direcțiile dangalacii desculți, cu capetele goale și cu iataganele în mână, și, unde întâlneau om, supt prepus măcar, de-ai lui Sava, pe loc îl oborau, îl desbrăcau, îi tăiau capul, pentru care aveau un premiu, și alergau la altul. Această zarvă a durat trei zile, în care mulți

Principatele Române, cavalerul de Pini, cu însuși contele Capodistria, ministrul de Externe al Imperiului Rus. „Nimicnicirea oștilor franceze în Rusia, căderea definitivă a lui Napoleon I-iu au dat și mai mare vâlvă și putere Rusiei și a slăbit și mai mult pe debila ei victimă, pe Turcia. Nemulțămîtă numai cu protectoratul țărilor noastre, unde voința ei era lege și domnia greci mai mult supușii ei decât turcilor, și cu protecția creștinilor din cuprinsul Imperiului Turcic, voind să răstoarne acest imperiu prin insurecția popoarelor creștine subjugate și mai vârtos a grecilor. Îndemna, ajută și prin fapte; spionii și emisarii ei cutreierau provinciile Turcic. Eterii sau confraternități de conspiratori se înjghebau pretutindeni, bani se adunau și vulcanul sta numai să izbucnească [...] De la anul 1819 până la începutul anului 1821, aflându-mă atașat pe lângă doctorul Tipald, caimacamul Craiovei, în calitate de secretar în limba greacă și căpătându-i încrederea, am avut prilej a cunoaște din corespondențele lui cu contele Capodistria, atunci la Petersburg, confident împăratului Alexandru, și cu alte persoane grece înseminate uneltirile și planurile Eteriei grecești, și izbucnirea era iminentă“.

Sinteza propusă de memorialistul nostru corespunde unei întregi serii de documente, luate în discuție abia în ultima vreme. Ele au în vedere amplele planuri orientale ale comitetului ocult al țarului Alexandru I, concepute încă din anii 1805 – 1806, ca o compensație față de înfrângerile suferite în fața armatelor franceze și reluate odată cu de-

finitiva înfrângere a împăratului Napoleon I, la 1815.

Discuția oțioasă referitoare la apartenența sau nu a lui Tudor Vladimirescu la Eteria grecească ocultează de fapt marile proiecte orientale al țarului Alexandru I și al consilierilor săi, contele Capodistria în primul rând, de lichidare a Imperiului Otoman.

In poziția Austriei, dibăcia manipuloare a cancelarului Metternich, capabil să-l mistifice și înspăimânte pe țar, la Congresele Sfintei Alianțe de la Troppau și Laibach (Liubljana), au dus, în cele din urmă, la renunțarea Rusiei la marcele său proiect. „Lovitura de grație“ i-a dat-o Metternich împăratului Alexandru I anunțându-i „insurecția“ de la Sankt Peterburg a Regimentului de Gardă „Semionovski“, de care țarul nu aflase încă și pe care abilul cancelar i-a prezentat-o drept parte a „complotului revoluționar mondial“.

Împrejurările le explică, nu fără umor, și memorialistul nostru, fostul confident al cavalerului de Pini. „Văzând cele ce se petreceau, au intrat la grijă despre manoperile Rusiei și Engleției și Austria mai cu seamă, care nu voiau să cadă Turcia; s-au surlit tare și au cerut cont Rusiei. S-a hotărât congres la Laibach și acolo s-au adunat toți potențaii Europei; strâmtorându-l pe împăratul Alexandru să răspundă asupra evenimentelor, a tăgăduit și a desavuat tot și iată cauza pentru care oștile lui n-au trecut Prutul.“

Dacă în proclamațiile sale timpurii Tudor Vladimirescu evocase marca putere care era gata să vină în ajutorul creștinilor, el a înțeles cel dintâi – ca unul ce fusese la Viena chiar în

vremea Congresului – evoluția evenimentelor internaționale, despărțirea în noile condiții a programelor revoluționare român și grecesc și a încercat să negocieze cu Poarta. Teamele acestor negocieri se afla însă chiar în textul primei sale proclamații privind recunoașterea vechilor privilegii ale Țării Românești. Aceasta s-a și întâmplat în anul 1822, ca deznodământ al Revoluției lui Tudor. Restabilirea domniilor pămâtenice a fost începutul unui nou curs al raporturilor româno-otomane, pe care revoluționarii de la 1848 – 1849 vor căuta să le folosească.

Memorialistul nostru a mai apucat noua criză orientală de la 1876 și în aprilie acel an însemna: „Aș dori întrunirea a toată România într-un singur stat, adică alipirea către statul actual a părților sfășiate din coloniile lui Traian, precum Basarabia până la Nistru, Bucovina și, dacă s-ar putea vreo dată, Transilvania și Banatul, și ar fi de ajuns ca să constituim un stat puternic“.

A trăit să vadă recunoașterea independenței României la Congresul de la Berlin, stingându-se la 28 septembrie 1878, la Conțești. Își însemnase și epitaful: „Aici zace Ștefan Scarlat Dăscălescu, român de nație și de inimă, înfocat doritor de fericirea patriei și a familiei“. Textul nu a mai fost scris la mormântul său din Biserica Sfântului Mina din Focșani, alături de al soției și socrului său. Cu el se stingea încă unul dintre martorii oculari ai Revoluției lui Tudor Vladimirescu, ai faptelor „Domnului Tudor, ocărmitorul Adunării Izbăviri“, cum însemna chiar el. ■

condițiile, geneza și desfășurarea revoluției în care Tudor Vladimirescu ocupă un tragic loc aparte. Și, firește, fără a cunoaște împrejurările vieții autorului care, desigur, i-au influențat scrisul la bătrânețe și au adăugat mărturiei oculare o retușare târzie.

Ajuns după 1822, cu recomandarea pașei de Silistra, la Curtea primului domn din nou pământean al Moldovei, Ioniță Sandu Sturdza (1822 – 1828), Ștefanachi Dăscălescu a fost între „curtezanii” acestuia – cum spune cu obidă inamicul și detractorul

său, paharnicul Sion –, ceea ce s-ar traduce drept unul dintre cărvunari, ajungând căminar și ispravnic de Tecuci. În vremea holerei aduse de războiul ruso-otoman de la 1828 – 1829 a fost comisar pentru stăvilirea epidemiei, căzând de două ori bolnav. Căsătoria cu Marghiolița, fata bogatului postelnic Asanache Danu, i-a adus o frumoasă stare, moșiile de la Căpătanu, Câmpuri și Conțești. Președinte al Judecătorei de Putna și spătar, înălțat de Mihai vodă Sturdza, el a fost unul dintre principalii diriguiitori ai Comitetului unionist

din județul Putna, creat, ca și în tot principatul Moldovei, prin stăruința bunului domn Grigore Ghika (1849 – 1853, 1854 – 1856). Casele sale din Focșani se aflau spre capul dinspre sud al actualei străzi Principatele Unite.

Aproape de bătrânețe, la 1858, și-a împlinit visul unei mari călătorii în Occident, vizitând Germania, Elveția, Italia și, în sfârșit, Franța. A mai fost sub Cuza vodă președinte al Consiliului județean Putna, dar, din pricina opoziției lui Mihail Kogălniceanu, nu și senator, cum ar fi voit.

Înțelegerea memorialistului nostru se deschide, copil, în vremea războiului ruso-otoman de la 1806 – 1812, poate cel mai dezastruos pentru Principatele Române din lungul șir al confruntărilor dintre cele două imperii, desfășurate pe teritoriul lor.

Tifosul, țărani, bărbați și femei, înhămați la carele de provizii pentru armata rusă, copii vânduți ca părinții să-și poată plăti dările, toate s-au întipărit în amintirea copilului de nouă ani în Focșanii și Râmnicu Sărat al acelor vremuri.

„Așa au mers lucrurile cât a durat ocupația rusească. Dar la 1812, Rusia, nevoită de năpada lui Napoleon I-iu, fu împinsă a încheia pace cu Turcia și a înapoia Principatele, cu Moldova ciuntită, [abia apoi] și-a retras oștile.”

Ceea ce a urmat după 1812 și cu precădere între 1819 – 1821 și este consemnat de Ștefan Scarlat Dăscălescu în memoriile sale se întemeiază pe cunoașterea corespondenței secrete a doctorului Tipaldo, a consulului general al Rusiei în

*Conacul de la Conțești (Putna) către 1927.
În prim plan: arheologii Ecaterina și Radu Vulpe;
pe prispă generalul Ștefan Holban*

Colonada ruinei capelei creștine din Tlalmanalco, orașul de baștină al lui Chimalmancin, ce include elemente din cultura nahua

Chimalpahin a trăit în Ciudad de México, capitala spaniolă construită pe ruinele Tenochtitlanului. Narațiunile sale creează o istorie a poporului nahua mai ales din punctul de vedere al Amaquemecanului, strânsă de la bătrânii intervievați de Chimalpahin și din sursele pictografice care nu au fost distruse de spanioli.

O UNEALTĂ ÎNTR-O IERARHIE POLIGAMĂ COMPLEXĂ

Chimalpahin povestește cucerirea spaniolă în cea de *A șaptea Narațiune* a sa. Personajele lui principale sunt bărbații din elita orașului Amaquemecan, ceea ce nu este surprinzător, fiind vorba de un istoric nahua. Cu toate că nahua își respectau femeile mai mult decât spanioli, principalii eroi din

istoriile lor erau războinicii nobili bărbați. Femeile sunt prezente în aceste povestiri mai degrabă în roluri de soții, mame, fiice sau surori ale bărbaților conducători. Cea de *A șaptea Narațiune* le tratează pe femeile băștinașe drept unelte în politica personajelor principale, bărbați, nu ca protagoniste propriu-zise.

Cu toate acestea, se impune o femeie în această povestire: Chimalmancin, botezată mai târziu cu numele de Catalina. E menționată pe alocuri, ca soția domnitorilor orașului sau ca mamă a nobililor fii pe care i-a născut. Ea are o poveste remarcabilă, fiind o femeie extraordinar de puternică.

Să privim așadar istoria cuceririi spaniole conform celei de *A șaptea Narațiune*, din punctul de vedere al lui Chimalmancin. Dacă umplem golurile utilizând detalii din alte surse, despre rolul femeilor în cultura nahua, scurta sa biografie ne poate ilustra ce fel de doamnă a fost, în ce vremuri a trăit și la ce s-o fi gândit când se confrunta cu un viitor nesigur.

Chimalmancin s-a născut spre finalul anilor 1490, nu în Amaquemecan, ci în Tlalmanalco, un oraș mai mare, aflat între Amaquemecan și Tenochtitlan. Și Tlalmanalco fusese cucerit de azteci cu o generație în urmă. Însă acest oraș fusese puterea dominantă din regiune, păstrându-și în continuare mare parte din autoritate, chiar și sub controlul aztec.

Tatăl lui Chimalmancin a fost marele domnitor al Tlalmanalco, iar mama ei a fost una dintre nenumăratele soții ale acestuia. Tânăra a crescut înconjurată de frați de tată, cu mame diferite, înrudiți în cadrul unei ierarhii poligame complexe. Ideea europeană de „prinț moștenitor” nu avea nicio noimă pentru nahua, întrucât orice fiu putea să moștenească tronul tatălui. La fel de absurdă li se părea distincția europeană dintre o soție legală și concubine, întrucât bărbații nahua aveau dreptul să se căsătorească cu câte femei puteau să-și permită. Rangul de soție principală fluctua în funcție de puterea familiei femeii, plus abilitățile, șarmul și manevrele politice ale acestor doamne. În momentul în care murea un domnitor, cel mai vrednic fiu al soției cu statutul cel mai bun îl urma pe tron.

La fel cum frații lui Chimalmancin erau rivali în concurența pentru puterea tatălui, surorile ei erau toate posibile instrumente ale acestei puteri. Domnitorii nahua influenți își trimiteau fiicele în căsătorii strategice cu membri ai elitelor orașelor înconjurătoare, în speranța că nepoții lor aveau să moștenească tronurile ginerilor. Nu e de mirare așadar că, atunci când avea șapte ani, tatăl lui Chimalmancin a logodit-o cu un domnișor de rang mijlociu din Amaquemecan, căsătoria urmând să aibă loc de îndată ce ea avea să ajungă la majorat.

Ilustrație din Codexul Florentin, un studiu din veacul al XVI-lea, realizat de un călugăr spaniol, ce reprezintă războinici nahua conduși de un membru al ordinului vulturilor

NOBILA NAHUA CHIMALMANTZIN

JOSHUA ANTHONY
(Rutgers University, New Brunswick, Canada)

*Hernan Cortés, într-un portret
din veacul al XVIII-lea*

În 1519, Hernan Cortés și ceata sa de conchistadori spanioli au debarcat pe țărmurile Mexicului. Erau primii europeni care au pășit pe acel pământ, momiți de zvonuri despre marele Imperiu Aztec. Spaniolii au înaintat curajoși spre Tenochtitlan, capitala aztecă, învingându-și

*Statueta unui războinic nahua
din ordinul vulturilor, statueta din argilă*

vrăjmașii și adunând aliați. Printre ultimele oprii înainte de Tenochtitlan a fost și orașul Amaquemecan, cuibărit în munții din sudul Capitalei. Conducătorii locali au jurat credință spaniolilor și l-au implorat pe Cortés să îi învingă pe azteci, care îi cuceriseră demult. Cortés le-a făcut pe plac; în 1521, Tenochtitlan era distrus (Magazin istoric, nr. 4/1978), iar foștii săi conducători și vasali au devenit supușii regelui spaniol. A urmat creștinarea. Din cenușa Imperiului Aztec a răsărit colonia Nueva España, Noua Spanie, iar comorile sale au umplut cuferele europenilor (Magazin istoric, nr. 11/2005, 8/2007).

Cel puțin, așa spun spaniolii povestea. Cronicile scrise de ei ilustrează un grup de aventurieri eroi, aflați în slujba lui Dumnezeu și a regelui, dar această relatare oficială a fost contestată încă din secolul al XVI-lea. În prezent, majoritatea istoricilor sunt de acord că acești așa-numiți „conchistadori” erau de fapt o gașcă de jefuitori lacomi. Însă abia în ultimii ani s-a bucurat de aceeași atenție și punctul de vedere al băștinașilor. Nahua – după cum își spun nativii din această parte a Mexicului – și-au lăsat propriile relatări despre cucerirea spaniolă.

Pe măsură ce stăpânirea spaniolă continua, iar populația băștinașă era răvășită de molițe, cărturarii nahua și-au scris istoria poporului lor în limba proprie –

nahuatl. Majoritatea acestor relatări erau adresate altor nahua; autorii nu se gândeau că aveau să fie citite de spanioli.

Cel mai important dintre acești

istorici băștinași a fost Chimalpahin, care a trăit în veacul al XVII-lea. Deși se născuse în Amaquemecan, orașul de munte prin care trecuse odinioară Cortés,

Ilustrație din Codex Kingsborough: o plângere a nativilor nahua adresată Coroanei spaniole, referitoare la comportamentul autorităților coloniale

sosit Cortés.

Faptul acesta a fost îndeajuns să pună în pericol echilibrul politic care îi asigura statutul lui Chimalmantzin, însă nimeni nu se aștepta la valurile de molime europene care au decimat Mexicul. La mai puțin de un an, tatăl, soțul și zeci de rude masculine ale lui Chimalmantzin au murit de boală. Pe măsură ce se prăbușea Imperiul Aztec, se duceau și legăturile de familie care îi asigurau puterea tinerei. Chimalmantzin a intrat într-o lume incertă, care s-a complicat cu atât mai mult odată ce spaniolii și-au instaurat dominația.

Din punctul de vedere al spaniolilor, familia poligamă din tradiția nahua era o instituție păcătoasă. Călugării misionari s-au încumetat să elimine tradițiile băștinașe și să le înlocuiască cu monogamia creștină, provocând haos în cultura nativilor.

Însă în cadrul acestei dezordini, Chimalmantzin a găsit o șansă. În urma victoriei spaniole, Quetzalmazatl, fratele de tată mai mic al lui Huehueyotl, s-a folosit de gloria pe care o dobândise în lupta cu aztecii ca să devină marele domnitor al orașului Amaquemecan. În mod înțelept, Chimalmantzin a fost de acord să

se căsătorească cu noul domnitor.

Tatăl ei fiind mort, iar noul soț fiind mai puternic decât precedentul, Chimalmantzin nu se mai bucura automat de statutul de soție principală. Mai rău, Quetzalmazatl domnea ca un tiran în oraș și nu l-a lăsat pe Ecaxoxouhqui – fiul tinerei din prima căsătorie – să preia rangul tatălui său de domnitor îndreptățit. Totuși, căsătoria lui Chimalmantzin a însemnat că noul conducător nu avea să îi asasineze băiatul, după cum pățise o bună parte din nobilimea supraviețuitoare din Amaquemecan.

Între 1520 și 1529, Chimalmantzin a născut cel de-al doilea copil, Tepoztlilxayacatl, botezat cu numele de Gregorio de Los Angeles. Acest fiu în mod obișnuit nu ar fi avut vreo șansă să moștenească tronul tatălui. Quetzalmazatl avea mai mulți băieți cu o soție chiar din familia imperială aztecă, în continuare cel mai prestigios clan din centrul Mexicului, chiar și după ce își pierduseră imperiul.

Însă nu erau vremuri obișnuite. În 1529, când călugării franciscani l-au convins pe Quetzalmazatl să își aleagă o singură soție și să le alunge pe celelalte, Chimalmantzin a fost cea care a rămas în palatul lui. Drept explicație, ce-a de *A șaptea Narațiune* ne spune că „inima lui Quetzalmazatl a căzut alături” de

cea a lui Chimalmantzin. Probabil știa cum să îi manipuleze pe bărbați ca să obțină ce dorea.

Conform legislației spaniole, căsătoria lor în rit creștin însemna că Tepoztlilxayacatl era moștenitorul legal al mării domnii a orașului Amaquemecan. Astfel, Chimalmantzin se putea aștepta ca cei doi fii ai ei să domnească împreună, domnitori ai orașului, de îndată ce Quetzalmazatl avea să moară.

BÂRFITĂ ȘI LA UN SECOL DISTANȚĂ

Momentul a survenit în 1548, însă soarta a fost din nou cruntă cu Chimalmantzin. În 1537, franciscanii au fost expulzați din oraș, nemaexistând vreo autoritate creștină care să se asigure că Tepoztlilxayacatl avea să moștenească tronul tatălui lui. În schimb, un judecător băștinaș împuțernicit de autoritățile spaniole a aprobat înscăunarea unui fiu aztec al lui Quetzalmazatl. Între timp, Ecaxoxouhqui, lipsit de ani de zile de poziția sa, a moștenit în sfârșit tronul tatălui lui.

Poate că Chimalmantzin avea un sentiment plăcut și dureros în același timp – se bucura de reușita unui fiu, însă jelea pierderea celui-lalt. Însă nici nu există vreo dovadă

Conchistadorii spanioli alături de aliații nativi, ilustrați în Codex Azcatitlan, o cronică nahua

Educația băieților și a fetelor, ilustrată în Codex Mendoza, o cronică nahua de la mijlocul secolului al XVI-lea

altă părere despre mariajul ei. Există multe cântece populare nahua despre drama femeilor capturate în război de soții lor, obligate să facă pe plac unui străin. Poate că și Chimalmancin se simțea ca una dintre acestea.

Nahua credeau în complementaritatea genurilor, un sistem în care bărbații și femeile aveau roluri diferite, însă la fel de importante în funcționarea civilizației lor. În cadrul discursurilor apreciate de nobilimea nahua, tații le spuneau

fiicelor că mariajul era propriul lor câmp de luptă. Într-un exemplu de discurs, un tată îi spune fetei sale că, dacă va reuși în cadrul mariajului, dacă fiii ei vor moșteni tronul tatălui lor, ea avea să fie cinstită ca și când „ar fi făcut parte din ordinul vulturilor, din ordinul oceloșilor (o specie de pisică sălbatică din America)“ – frații militare mult apreciați.

Probabil că și Chimalmancin a avut parte de un discurs asemănător înainte să plece spre Amaquemecan, eventual în jurul vârstei de 14 ani și în jurul anului 1515. Deși tână probabil avea emoții în legătură cu soțul ei mult mai vârstnic, Huehueyotl, acesta avea în schimb mai multe motive să se teamă de noua soție.

Chimalmancin și-a început căsătoria într-una dintre cele mai bune poziții la care putea să speră o femeie nahua. În floarea vârstei, devenise

soția principală a unui domnitor de rang mijlociu, iar tatăl ei era hegemonul din regiune. Se putea aștepta să nu aibă parte de concurență în cadrul palatului din partea altei femei și să fie protejată de puternica ei familie pentru restul vieții.

A avut cel puțin un copil cu Huehueyotl, un fiu pe nume Eca-xoxouhqui, botezat ulterior cu numele de Joseph del Castillo. Nahua descriu nașterea, folosind termeni militari, drept capturarea unui suflet din ceruri, după cum și bărbații capturau inamici pe câmpul de luptă (*Magazin istoric*, nr. 5/2006). Având un copil, Chimalmancin și-a asigurat statutul de femeie conducătoare în Amaquemecan, egalată doar de soțiile principale ale unor domnitori locali mai puternici.

Cea de A șaptea Narațiune reproduce zvonuri potrivit cărora Chimalmancin avea și alți amanți, ceea ce, la femei se pedepsea ipocrit cu moartea. Și mai rău, Huehueyotl știa de infidelitatea ei. Indiferent dacă aceste zvonuri erau adevărate sau nu, faptul că oamenii credeau că soțul lui Chimalmancin știa că partenera sa de viață avea amanți, însă nu o pedepsea, dovedește cât de puternică era în Amaquemecan. În orice caz, oricâtă autoritate avea tânăra, nu putea să oprească frământările care au survenit în urma marșului lui Cortés prin oraș, în 1519.

ADUCE DE PARTEA SA PE NOUL SOȚ TIRAN

Se povestește în cea de A șaptea Narațiune cum tatăl lui Chimalmancin din Tlalmanalco a complotat împreună cu tatăl lui Huehueyotl, marele domnitor din Amaquemecan, să se alieze cu spaniolii împotriva aztecilor. Prin contrast, ni se relatează că Huehueyotl a fugit îngrozit când a

CAPTURAREA UNUI SUFLET DIN CERURI ÎI ASIGURĂ STATUTUL

Cea de A șaptea Narațiune tratează căsătoria lui Chimalmancin cu primul ei soț, Huehueyotl, drept o înțelegere reciproc avantajoasă între tatăl ei și ginere. Cu siguranță, Chimalmancin avea

Ierarhia castelor, pe criterii etnice, din coloniile spaniole din America, pictură din secolul al XVIII-lea

UN PROFESOR DE MEDICINĂ CARE A VINDECAT TRUPUL ȘI SUFLETUL

ȘTEFAN COLCERIU

Spitalul de la Pereslavl-Zaleski (1910) și Valentin Voyno-Iasenețki (cca 1910)

În toiul iernii anului 1925, o sanie singuratică străbate Eniseiul înghețat la nord de Turuhansk către Cercul Polar. Gerul este atât de aspru, încât nici păsările nu mai îndrăznesc să zboare, de teamă să nu cadă secerate. Înveșmântat în rânduri de blănuri, un milițian sovietic mână nebunește sania. Drumul e atât de greu, încât al doilea ocupant al saniei are pentru singura dată în viață, la modul cel mai concret, certitudinea prezenței proxime a lui Hristos. La 48 de ani, Valentin Voyno-Iasenețki este deja profesor de Anatomie și Chirurgie și episcop de Tașkent al Bisericii Ortodoxe legitime a Rusiei.

Ce căuta un profesor universitar de medicină într-o sanie, în dezlănțuirea iernii, la 230 km nord de Cercul Polar, însoțit de un milițian, e deja greu de înțeles. Dar că acest profesor de anatomie, om al științei pozitive, era și episcop al lui Hristos e dincolo de orice gând. Totuși, în numele pe care l-a primit la tunderea în monahism se află dezlegarea destinului său excepțional: Luca, întocmai cu al evanghelistului, după tradiție, doctor și iconar.

Fraza cu care începe smeritul volum de memorii al celui care a ajuns arhiepiscop al Simferopolului și Crimeii e, de asemenea, de natură să tulbure evlavia comună a spațiului răsăritean: „Tatăl meu era catolic, foarte evlavios: mergea întotdeauna la biserică și se ruga îndelung acasă”.

Descendent al unei vechi familii de supuși ai regilor Poloniei și Lituaniei, Felix Voyno-Iasenețki, tatăl viitorului chirurg, a fost farmacist și apoi funcționar public la Kerci, în Crimeea, vechiul Panticapaion, unde s-a născut și Valentin, în 1877. Mama lui, Maria Kudrin, ortodoxă,

că Chimalmantzín mai trăia în acel moment. După căsătoria sa în rit creștin, nu mai este menționată în cea de *A șaptea Narațiune* și nu mai există altă sursă care să o pomenească.

Dispariția din surse a lui Chimalmantzín după 1529 nu înseamnă că a fost și uitată. Faptul că populația din Amaquemecan încă mai băfea pe marginea presupuselor ei aventuri amoroase în momentul în care a fost scrisă cea de *A șaptea Narațiune*, la un secol de la nașterea ei, dovedește că devenise legendară.

Copiii cu siguranță aveau propriile amintiri despre mama lor. În 1564, Ecaxoxouhqui a fost arestat de autoritățile spaniole pentru că avusese relații cu mai multe femei. Avea motiv să se plângă de faptul că poligamia, odinioară instituția ce caracterizase politica nahua și îi acordase putere mamei sale, fusese redefinită de spanioli ca fiind o crimă împotriva lui Dumnezeu.

În același an în care fratele său de mamă era arestat, celălalt fiu al lui Chimalmantzín, Tepoztlíxayacatl, a moștenit ceea ce fusese odinioară marea domnie a orașului Amaquemecan. Deceniile de stăpânire spaniolă îi erodaseră puterea de care a ajuns să se bucore, însă Tepoztlíxayacatl tot avea motiv să îi fie recunoscător mamei sale pentru că îi asigurase poziția.

În afara acestor doi frați de mamă ajunși domnitori, Chimalmantzín a mai avut un copil, o fiică, cu al doilea soț. Cea de *A șaptea Narațiune* nu îi pomenește numele nahua, ci doar numele de botez creștin, Agata Maria.

STRATEGII MATRIMONIALE ALE FEMEILOR NAHUA

Spre deosebire de ceilalți frați, Agata s-a căsătorit cu un

*Pictură din 1763, ce înfățișează
un soț spaniol,
o soție amerindiană
și copilul lor mestizo*

spaniol, o strategie matrimonială utilizată de multe femei nahua. Faptul însemna că puteau să își păstreze o parte din statutul pe care îl pierduseră băstinașii, iar, în timp, urmașii lor aveau să fie recunoscuți drept spanioli cu toate drepturile.

Însă această strategie avea un preț. Poate soțul a tratat-o bine, însă cu siguranță nu înțelegea complementaritatea genurilor care definea relațiile dintre bărbați și femeile nahua. Cultura lui considera că femeile erau slabe de la natură, creaturi păcătoase, nu parteneri egali în viața civilizată.

Copiii Agatei, clasificați drept *mestizos* în cadrul sistemului de castă spaniol, probabil au crescut vorbind spaniola tatălui și nahuatl mamei. Dacă mama lor le-a dat nume nahua, probabil însă numele

de botez spaniole erau cele mai importante pentru ei.

Fiica Agatei, Maria, a urmat exemplul mamei și s-a căsătorit cu un spaniol. Limba nahuatl vorbită de copiii ei pe trei sferturi iberici probabil că era plină de elemente de vocabular și gramatică spaniole și probabil că ei înțelegeau puțin cultura nahua. Dacă s-ar fi căsătorit cu alți iberici, atunci copiii lor ar fi fost considerați spanioli cu toate drepturile și ar fi lăsat cu totul în urmă stigmatul unei moșteniri băstinașe.

Poate că Maria și-a distrat copiii cu povești despre bunica ei, prințesa indiană, prima femeie din orașul ei căsătorită în rit creștin. Copiilor probabil le era greu să înțeleagă faptul că străbunica lor ajunsese la putere în cadrul unui sistem poligam, cu totul diferit de ceea ce exista în Spania. Ar fi fost șocați dacă ar fi știut de autoritatea pe care o avea în căminul ei, mai ales asupra primului soț, ceva fără egal în Europa.

Aceste cunoștințe au fost uitate odată cu trecerea generațiilor, iar pentru istoricii nahua bărbați care s-au luptat să își păstreze cultura, puterea femeilor era cel mult o anecdotă. În cea de *A șaptea Narațiune*, Chimalmantzín era doar un personaj minor dintr-o măreață epopee a istoriei (bărbaților) nahua. Însă în epoca ei, era cu adevărat grandioasă. Numele ei, pe care probabil l-a dobândit când era adultă, înseamnă „cea care îi

cară pe scuturi“, referindu-se la modul în care femeile nahua își îngropau rudele masculine (*Magazin istoric*, nr. 6/1979). În timp ce bărbații din viața ei cădeau, Chimalmantzín a continuat să lupte, a supraviețuit, s-a descurcat cât a putut de bine într-o lume răsturnată.

În românește de
Andrei OPREA

Copii nahua, astăzi

Asistenta medicală
Anna Vasilievna Lanskaia

locale, disciplină medicală aflată în stadiu incipient și în Occident. Oprează de la nouă dimineața până seara și face importante observații medicale, pe care le consemnează în articole de specialitate. Când nu operează face consultații în ambulatoriul spitalului sau se deplasează pe mari distanțe în vizite medicale. Noaptea sunt adesea dedicate observațiilor de

laborator. E mutat la Fatej, unde intră în conflict cu o grupare de extremă dreapta, care-l vrea evacuat din oraș. Îi iau apărarea foștii bolnavi, care stărnesc o răzmeriță ce se soldează cu devastarea sediului autorităților locale. În urma acestor tulburări, este nevoit să plece din localitate, în 1909. Cu un an și, respectiv, doi înainte i se născuseră la Liubaj, moșiți de el, fetița, Elena și primul băiat, Mihail.

NU SE SUPĂRA NICIODATĂ

De la Fatej pleacă direct la Moscova, unde este admis să facă practică la clinica de chirurgie a profesorului Diakonov și se înscrie la doctorat cu o temă de anestezie locală, pe care o alege el însuși, după ce o refuză pe cea impusă de practica curentă. Profesorii Diakonov, chirurg, și Rein, anatomist, nu auziseră mai nimic de tehnicile revoluționare ale anesteziei locale. În scurtă vreme, doctorul Voino-Iasenețki descoperă o metodă de anestezie a nervului sciatic, despre care și autoritățile occidentale în domeniu susțineau că este imposibil de realizat. Își folosește imediat descoperirea în peste 500 de operații. Devine un nume.

Cu toate acestea, la moartea profesorului Diakonov se desființează clinica și trebuie să-și găsească de lucru în altă parte. Părăsește Moscova și se mută, medic sărac, la Romanovka, în

gubernia Saratov, la sud-est de Moscova, unde lucrează până la epuizare. E o circumscripție de două ori mai mare ca suprafața și de trei ori mai mare ca populație decât norma. În perioada în care locuiește la Romanovka, în ambulatoriul spitalului de 25 de paturi din localitate, sunt 31.640 de solicitări anuale, la o populație de 30.506 locuitori. Faima teribilă a chirurgului și umanitatea profundă a omului atrag ca un magnet lumea din afara circumscripției.

Operează cu succes orice, din cap până în picioare: e neurochirurg, obstetrician, ortoped, oftalmolog, internist, dar se simte tot mai atras de chirurgia septică, domeniu de mare risc și de mare interes în condițiile absenței antibioticelor. Condițiile materiale sunt jalnice, iar la dezinteresul general al autorităților pentru dotarea spitalelor doctorul răspunde cu achiziționarea din propriul buzunar a unor instrumente de lucru absolut necesare.

La Romanovka i se naște al doilea fiu, Alioșa. De aici se mută mai aproape de Moscova, la Pereslavl-Zaleski, oraș cochet de provincie, ca să devină medic-șef al spitalului de 50 de paturi, dar cu condiții similare cu cel de la Romanovka. Își continuă opera de chirurg desăvârșit și, în timpul vacanțelor de o lună pe an, studiază asiduu în bibliotecile medicale din Moscova pentru lucrarea de doctorat.

Atmosfera din casa doctorului e liniștită, dar în bună măsură severă: ai casei se iubesc și se respectă deopotrivă. Doctorul ia micul dejun singur, la opt dimineața, apoi este dus la spital cu o brișcă. Deși de acasă până la serviciu nu are de făcut mai mult de un kilometru, Voino-Iasenețki

*Personalul medical al spitalului de la Pereslavl-Zaleski;
Valentin Voino-Iasenețki este în picioare,
al treilea din dreapta*

era credincioasă, dar nu frecventa biserica dintr-o oarecare rețineră față de cler. Valentin mai avea doi frați, ajunși juriști, și două surori.

ZIUA OPERAȚII, NOAPTEA OBSERVAȚII DE LABORATOR

Înzestrat pentru pictură, absolventul de gimnaziu se înscrie la Academia de Arte Frumoase din Kiev, dar atenția specială pentru dezmoșteniții soartei îi spune că e pe cale să-și rateze vocația autentică și renunță de la început la studiile artistice. Simte că e nevoie de el într-o meserie care poate face bine în mod nemijlocit și alege medicina. Totuși, pentru că în anul respectiv înscrierile la Medicină se terminaseră, alege provizoriu Dreptul și studiază foarte serios în primul an, după care este cuprins din nou de dragostea pentru pictură și se decide să se înscrie la o academie privată de arte din München.

După numai trei săptămâni se întoarce acasă, pentru că nu poate să stea departe de țară. Abia revenit, începe să frecventeze asiduu Lavra Peștersk (Lavra Peșterilor; o mănăstire creștin-ortodoxă fondată în anul 1051) de la Kiev (și e vizitat de gândul de a se face pictor bisericesc). Face zilnic lungi plimbări de-a lungul Niprului și își interiorizează învățătura hristică din Noul Testament, pe care-l primise drept premiu la absolvirea strălucită a gimnaziului, volum de care nu se va despărți întreaga viață. În paralel, este atras de doctrina stranie a lui Tolstoi, dar își dă seama de falimentul ei la scurtă vreme. Continuă să fie urmărit de obsesia ajutorării săracilor și îl bate gândul să se facă felcer sau profesor de țară. Totuși, îi cere sfatul unui inspector local și se înscrie la Medicină.

În ciuda faptului că are orăre de chimie și fizică, ia nota maximă la toate examenele și dezvoltă o pasiune pentru anatomie, materie în slujba căreia își pune și talentul de desenator. Colegii lui de la Academia de Medicină din Kiev sunt convinși

După absolvirea liceului

că va deveni profesor de anatomie, dar dorința lui stăruitoare e aceea de a se face medic de țară ca să-i ajute pe nefericiți. Pe lângă aura de premiant absolut, își câștigă și faima de mare vorbitor în public, cu ocazia remarcabilă a apărării unui coleg evreu, care fusese bătut din ură de rasă de un coleg polonez. După ce-și obține licența, studiază un an suplimentar chirurgia oftalmologică.

Imediat după aceea, în 1904, este detașat pe frontul ruso-japonez, la Cita, în Extremul Orient, unde i se dă pe mână, deși foarte tânăr, o secție de chirurgie din spitalul de campanie de 200 de paturi. Începe să opereze fără emoții și foarte mult. Precizia și talentul său ieșite din comun îi câștigă un renume extraordinar. Tot aici se și căsătorește cu asistenta medicală Anna Vasilievna Lanskaia, căreia i se spunea „infirmiera sfântă”. Înainte de sfârșitul războiului obține un post la Ardatov, în gubernia Simbirsk, în apropierea celebrei mănăstiri de la Sarov a Sfântului Serafim, pentru care a avut o evlavie specială întreaga viață.

Pentru că este debordat de lucru și de calitatea slabă a celor cu care era nevoit să lucreze, își găsește un post într-un spital mai mic, la Verhni Liubaj, în gubernia Kursk. Lucrează neobosit și operează cu rezultate uimitoare. Încă de la Ardatov își dă seama de riscurile mai mari pe care le comporta anestezia generală decât operația însăși și se arată tot mai interesat de practicile anesteziei

Părinții lui, Felix Voino-Iasenevski și Maria Kudrin

Am văzut în prima parte a acestui articol (Magazin istoric, nr. 6/2021) – un fragment din volumul Programul de măsuri active desfășurat de KGB – GRU împotriva României în perioada 1964 – 1989, aflat în curs de apariție la Editura Militară – cum imediat după 23 August 1944 în România s-au creat primele structuri de supraveghere a spionajului sovietic și cum au evoluat ele până în 1965.

UM OIIO ÎNTRE MIT ȘI REALITATE

MIRCEA STAN

Activitatea „Biroului de contrainformații interne anti-țările socialiste” a început să fie cunoscută în cercurile conducătoare ale Securității și ale C.C. al P.C.R. începând din 1968.

Prezența sovieticilor, glorificată și prin statuia ostașului sovietic, care a înlocuit-o pe cea a regelui Ferdinand Întregitorul în Piața Victoriei, ...

În ședința Plenarei C.C. al P.C.R. din 22 – 25 aprilie 1968, ziua a doua, Nicolae Doicaru, șeful Direcției Generale de Informații Externe, afirma că supravegherea activităților ostile desfășurate împotriva României de reprezentanții diplomați, turiști sau alte persoane din țările socialiste poartă denumirea de acțiunea „BADEA”. El arăta că U.R.S.S., R.D.G., R.P.U., R.S.F.I., în special, trimit „sub acoperire de diplomați, tehnicieni, corespondenți de presă, comercianți, turiști, vizitatori la rude etc.” persoane în țara noastră care culeg informații. Se menționa că la acel moment

erau identificați peste 30 agenți care acționau sub acoperire, la care se mai adăugau alți 30 de diplomați suspecti, unii originari din România. Pe baza documentelor elaborate de „Biroul de contrainformații interne anti-țările socialiste” rezulta că patru dintre cei șapte corespondenți de presă ai U.R.S.S. acreditați la București erau originari din Basarabia, având rude și prieteni în țara noastră.

La Plenara C.C. al P.C.R. din 22 – 25 aprilie 1968 a fost pusă problema creării unui plan de măsuri care să fie pus în practică până la 1 august

1968. „Din punct de vedere al rețelei informative, trebuie să avem în vedere crearea unei rețele calificate, cu o putere de pătrundere foarte serioasă și în același timp temeinic verificată. Să nu cădem pradă provocărilor; dezinformărilor. Aceștia,

După moartea soției, alături de doi dintre copii,
Valentin (stânga; 1913 – 1992)
și Mihail (1907 – 1993)

preferă să nu meargă pe jos, ca să-și citească fișele de limbi străine. Operează până la cinci după-masă, când se întoarce acasă ca să ia masa împreună cu ai lui. După prânz, urmează până la cină consultațiile acasă. După cină, citește în birou până la epuizarea petrolului din lampă. Noaptea e adesea solicitat la intervenții în spital sau acasă la bolnavi. Nu se supără niciodată.

La Pereslavl familia locuiește șase ani și jumătate. Între timp, medicul obține doctoratul în 1916 și prestigiosul premiu Hoinațki al Academiei Medicale din Varșovia, într-un cuantum important. Banii nu-i primește pentru că nu poate face dovada publicării unui număr oarecare de exemplare din lucrare. Acestea se epuizaseră rapid în librăriile din Rusia. Interesul doctorului Iasenețki față de chirurgia septică devine acum preponderent, așa că se apucă de redactarea unei lucrări, *Studii de chirurgie septică*, și are inexplicabil intuiția că, la sfârșit, cartea va purta pe copertă numele unui episcop.

ÎN ANTICAMERA MORȚII

În 1917 obține poziția de medic-șef al marelui spital din Tașkent, în Asia Centrală. Înaintea plecării însă Anna Vasilievna contractează un TBC cu evoluție îngrijorătoare. La Tașkent se instalează într-un apartament confortabil de cinci camere, iar doctorul își continuă munca titanică. Aici îi prinde și fatidica Revoluție din Octombrie. Lumea se întoarce cu susul în jos. Tașkent devine scena unui conflict deschis între armatele revoluționare și partizani. Condițiile generale de viață se degradează de la o zi la alta, la fel

și sănătatea Annei Vasilievna, de care doctorul Voino-Iasenețki este tot mai îngrijorat.

În 1919, conflictul armat din oraș se extinde între garnizoana roșie și un regiment de soldați turcmeni care se dezică de idealurile revoluției. Bolșevicii înăbușă revolta turcmenilor, iar represaliile sunt drastice. Aceștia le cad victime, desigur, și unii care nu participaseră în niciun fel la dispută, dar care nu conveneau regimului. Astfel, medicul-șef al marelui spital din Tașkent și discipolul său, R.A. Rotenberg, chirurg, sunt luați din spital și duși în atelierele feroviare din oraș pentru judecata poporului, ceea ce echivala cu o condamnare la moarte. Arestarea avea loc în urma denunțului fantezist al unui portar depravat al spitalului, căruia doctorul Iasenețki îi făcuse într-un rând observație.

Cei doi medici stau o zi întreagă, la propriu, în anticamera morții, asistând în fața unei uși la condamnarea și executarea sumară, aproape simultan, a turcmenilor revoltați. În extremis doctorii sunt salvați de intervenția unui potentat bolșevic, care-și dă seama ce pierdere ar fi pentru spital dispariția celor doi. Din atelierele morții, doctorul Iasenețki se întoarce direct la spital și intră în sala de operație, după ce a fost nevoit să pondereze entuziasmul corpului sanitar stărnit de întoarcerea sa. E iubit și respectat cu ardoare de toți subordonații lui.

Din nefericire, acest episod intens adâncește suferința Annei Vasilievna, care se și stinge, chinuită de boală, la scurt timp. La doar 39 de ani lasă în urmă patru copii, cel mai mic de șase ani, cel mai mare de 12, și un soț devotat, însă prins până peste cap cu munca. În timp ce își priveghează singur soția vreme de două nopți, citind fără încetare *Psalтира*, doctorul se oprește asupra unui verset din Psalmul 112: „El o așază pe cea steapă în casă, mamă ce se veselește de copii” (Ps. 112,9) și găsește astfel soluția la situația teribilă în care se afla împreună cu copiii săi. Îi propune asistentei lui, Sofia Andreevna Belçkaia, văduvă fără copii, să locuiască împreună cu familia lui ca să aibă grijă de copii. Sofia Andreevna acceptă cu bucurie și ocupă o cameră izolată a locuinței, între ea și doctorul Iasenețki neexistând vreodată niciun fel de relație de natură amoroasă. În schimb, legătura ei cu copiii doctorului s-a păstrat pentru totdeauna, femeia murind la adânci bătrâneți în casa unuia dintre aceștia.

(Va urma)

De la stânga la dreapta:
Ion Mihai Pacepa,
Nicolae Doicaru
și Ion Stănescu

judetene de securitate despre cum să se realizeze munca informativă, dar și către organele de partid, prin solicitarea sprijinului necondiționat, acolo unde era cazul, pentru obținerea de aprobări de colaborare cu „Biroul de contrainformații interne anti-țările socialiste”. În „Directiva Muncii de Securitate pentru anul 1968” se stabileau la pct. II, lit. c) „Atribuțiile, drepturile și obligațiile organelor Securității Statului” și faptul că C.S.S. „descoperă și zădărniceș-

**Șeful UM 0920/A
raporta schimburi
de informații
între sovietici și americani,
pe teritoriul României**

te acțiunile ostile țării noastre întreprinse de unii cetățeni ai statelor socialiste”. Era pentru prima dată când, într-o directivă a muncii de Securitate, se venea cu o astfel de precizare. Activitatea D.S.S. împotriva programului de măsuri active desfășurat de KGB – GRU se oficializează la nivel superior.

Operațiunile desfășurate în cadrul programului „PROGRESS” (măsuri active contra României desfășurate de țările din O.T.V., sub conducerea Moscovei) inițiate după 1971 au accelerat procesul de

recrutare și de spionaj în România. În desele vizite pe care le va efectua la Sofia, președintele KGB Iuri Andropov discuta cu Angel Țanev, ministrul de Interne bulgar, despre „ținta” România. Cooperarea dintre Comitetul pentru Securitatea Statului (KDS) din Bulgaria și KGB era atât de bună, încât Țanev a solicitat la 20 septembrie 1972 Biroului Politic al partidului comunist ca în activitatea de spionaj împotriva Chinei aparatul de securitate să fie redimensionat, un personal important fiind alocat și României.

Ion Stănescu, președintele D.S.S., Nicolae Doicaru (șeful Direcției Generale de Informații Externe), Ion Mihai Pacepa, Constantin Iosif dirijau fluxul informativ al României bidercțional: către București și Moscova.

Corpusul de documente disponibil cercetării științifice relevă că activitatea UM 0920/A a fost afectată de colonelul Iosif până la „episodul” Pacepa. Pregătirea lui Constantin Iosif nu corespundea cerințelor structurii pe care o conducea, fiind tot timpul deserventul lui Doicaru și Pacepa, iar docilitatea lui a făcut să fie promovat, chiar dacă rezultatele la locul de muncă erau mediocre. Din analiza

documentelor reiese faptul că Iosif, în calitate de apologet al lui Doicaru și Pacepa, nu a luat măsurile care se impuneau la nivelul UM 0920/A în legătură cu programul de măsuri active desfășurat de KGB – GRU împotriva României. El a făcut numeroase deplasări la Moscova, unde s-a întâlnit cu fostul consilier sovietic pe probleme de securitate și informații, care activase în aparatul de informații externe românesc, Aleksandr Mihailovici Saharovski. UM 0920/A nu putea dispărea pentru că ar fi atras atenția lui Ceaușescu, dar prin măsurile dispuse de colonelul Iosif nici nu și-a putut îndeplini întocmai misiunile pentru care fusese creată. Lucrurile se vor schimba după fuga lui Pacepa, în 1977, când UM 0920/A va fi trecută în subordinea directă a lui Teodor Coman, ministru de Interne la acea dată, și a generalului Nicolae Pleșiță, prim-adjunct al ministrului.

In timpul funcționării UM 0920/A sub comanda lui Coman și Pleșiță, colonelul Iosif a distrus, împreună cu alți doi colegi, mai multe documente de arhivă care conțineau informații despre rezidențele de spionaj ale țărilor socialiste pe teritoriul României. Chiar dacă UM 0920/A intrase în subordinea lui Pleșiță, Iosif continua să îi raporteze lui Doicaru.

Pentru a risipi din miturile legate de activitatea UM 0920/A – UM 0110, se poate avansa ideea că aceasta a cunoscut mai multe forme de conspirare, cu specificația că prima formă este posibil să fi fost împrumutată sau folosită și de UM 0625/RB (precursor al Unității Speciale de Luptă Antiteroristă), iar

informatorii, să fie dirijați în mod calificat spre a fi interpuși [corect: contrapuși – n.n.] diplomaților, elementelor care sunt reprezentanți ai unor instituții, ai unor turiști cunoscuți ca și cadre sau agenți ai serviciilor de informații ale țărilor socialiste.

Este necesar să se ia măsuri pe linia unei bune cooperări în urmărirea atașajilor militari ai statelor socialiste, cooperarea corespunzătoare să existe între organele noastre de contrainformații din teritoriu și celelalte organe centrale, organele militare.

Trebuie dusă o permanentă muncă pe linia educării informatorilor folosiți în această problemă pentru a înțelege corespunzător politica promovată de partidul nostru și de ce anume luăm măsuri pentru a ne apăra și împotriva acțiunilor duse de elementele din slujba serviciilor de informații ale statelor socialiste. Informatorii suspecti, nesinceri, provocatori, pe baza verificărilor temeinice, trebuie scoși din rețeaua informativă.

I deosebită atenție trebuie acordată urmăririi specialiștilor, tehnicienilor veniți în țară din partea diferitelor state socialiste care concurează la diferite instalații obiective economice industriale pentru că în rândul acestora sunt infiltrați, sunt introduși informatori și cadre ale serviciilor de informații.

Continuarea măsurilor în vederea identificării persoanelor care au colaborat cu organele de informații sovietice și ale altor țări socialiste și înainte, dar mai ales după 23 August 1944 și a vedea, a controla și a cunoaște care dintre aceste elemente sunt contactate, sunt preluate din nou în legătură de către diplomați, specialiști, turiști, vizitatori, a

... înfățișați drept eliberatori, cel puțin până la jumătatea deceniului al șaptelea al secolului trecut (soldați ai Diviziei „Tudor Vladimirescu” intră în București), nu a împiedicat conducerea comunistă să ia, de foarte timpuriu, măsuri de protecție contrainformativă

cunoaște manifestările lor și a-i lucra în mod calificat pentru a demasca activitatea pe teritoriul patriei noastre. În mod deosebit trebuie să ne ocupăm și de urmărirea turiștilor, a vizitatorilor care vin la rude. În selecționarea elementelor suspecte din aceste categorii, să se acorde atenție atât conducătorilor grupelor de turiști care de regulă sunt cadre, sunt ofițeri de securitate, cât și a elementelor ce au o comportare suspectă fără să fie conducători ai grupurilor respective. Să avem în vedere pe cei ce nu respectă programul, itinerariul stabilit, legăturile pe care le crează (sic!) cu cetățenii români. Se cere să acordăm atenție deosebită cetățenilor români care fac deplasări în străinătate atât pe linia C.A.E.R., cât și în alte misiuni de colaborare cu statele socialiste, și nu numai misiuni oficiale, dar și deplasări în interes particular, având în vedere că unii dintre aceștia sunt contactați, sunt recrutați și transmit informații tocmai cu

această ocazie, a deplasării lor în țările socialiste“.

KGB-ul își completa informațiile despre anumite obiective, stări de lucru etc. cu cele venite pe filiera celorlalte state socialiste, dar și capitaliste. Un cadru al D.S.S. afirma că în 1975 colonelul Iosif raporta lui Doicaru și Pacepa cazuri de schimburi de informații între sovietici și americani pe teritoriul României. Totuși, un schimb de informații între serviciile sovietice și cele capitaliste pe teritoriul României este puțin probabil, cel puțin în domeniul economic, pentru că o astfel de acțiune nu avantaja diferitele țări capitaliste cu care România încheiasse acorduri de cooperare economică. În alte domenii de interes, schimbul de informații poate fi plauzibil.

Reteaua informativă era una specială și numeroasă, ocupându-se exclusiv de serviciile de spionaj ale țărilor socialiste. Erau date indicații către inspectoratele

Victor Neculicioiu

în cazurile cetățenilor străini, agenți și legături ale acestora, care erau susceptibili sau documentați ca fiind angrenați în acțiuni ostile statului român și în care, chiar dacă din considerente operative nu se aplică măsuri penale, finalizarea se va face numai cu acordul și cu sprijinul unității centrale. În celelalte cazuri, va decide, la propunerea compartimentului, șeful organului județean de securitate, conform procedurii generale.

În respectivul ordin se atrăgea, în mod expres, atenția asupra a două lucruri: în primul rând, se cerea ca, legat de toate cazurile în care se vor fi aplicat măsuri de prevenție, deopotrivă în procesul de documentare operativă și în finalizarea propriu-zisă a cazurilor, „să se respecte cerințele de conspirare-legendare cu privire la profilul unității, să se asigure cu fermitate secretizarea acestora și a muncii, să se acționeze combativ, diversificat pentru a obține efecte maxime în stare de legalitate“.

Al doilea lucru este legat de faptul că, trimestrial, serviciile și compartimentele din unitatea centrală și cele omoloage din cadrul

securităților județene vor face o analiză a activității de prevenție, a eficacității „și vor programa măsurile ce se impun în planurile de etapă elaborate“. Activitatea desfășurată pe linia finalizării-prevenției reprezenta indicatorul de bază pentru evaluarea și aprecierea muncii compartimentelor și ofițerilor.

Nomenclatorul emis de UM 0110 la nivelul anului 1985 privind activitatea de prevenție avea următoarea formă: A) pentru cetățenii români – 1) informarea organelor de partid cu privire la fapte documentate referitoare la încălcarea normelor legale, statutare, morale pentru: sancționare, schimbare din funcție; atenționare; 2) influențarea pozitivă – prin surse și persoane de încredere și prin cadre proprii; 3) avertizarea – de către Securitate pentru fapte documentate informativ-operativ, exceptând faptele de profil; de către Miliție; de către Procuratura civilă; 4) dezbateră (discutarea) în colective de oameni ai muncii – pentru fapte de competența Securității, exceptând pe cele de profil; pentru fapte de competența Miliției; 5) destrămarea de anturaje

– prioritar a celor formate între autohtoni de către diplomați și alți reprezentanți străini; de rezidențe și autohtoni; de elemente pro-străine; 6) compromiterea; 7) amenda contravențională – în cazul încălcării normelor pe linia secretului de stat; al găzduirii ilegale de cetățeni străini; pentru fapte de competența Miliției; 8) avertizarea negativă – a cererii de deplasare în interes de serviciu sau personal în străinătate; a angajării în obiective și sectoare în care se cere aviz din partea organelor de stat; 9) retragerea avizului – de acces la date și documente secrete; de participare la tratative cu străinii; scoaterea din locuri unde se concentrează și manipulează secrete; 10) pregătirea contrainformativă și antiinfracțională – individuală și de grup, pe probleme exterioare profilului ori adiacent; 11) cercetarea penală – cu trimiterea în justiție pentru infracțiuni împotriva securității de competența altor profiluri de muncă; cu trimiterea în judecată pentru infracțiuni de drept comun; după condamnare pentru clarificarea problemelor de profil. B) pentru cetățenii străini – 1) influențarea pozitivă; 2) atenționarea; 3) dezinformarea; 4) compromiterea; 5) declararea ca indezirabil, întreruperea călătoriei în R.S.R.; 6) informarea reprezentanțelor diplomatice; 7) informarea M.A.E. – predominant legendată, despre: acte incompatibile și încălcări ale statutului de diplomat de către reprezentanții străini; folosirea misiunii diplomatice pentru activități care lezează interesele statului român; 8) flagrantul și cercetarea.

(Continuare în p. 46)

perioadele sunt specificate cu aproximație: a) prima formă de conspirare, de la înființare până în 1969, a folosit pentru țările socialiste substantive proprii nume de persoane; b) a doua formă de conspirare, 1968 – 1972, a folosit pentru țările socialiste nume de flori; c) a treia formă de conspirare, 1972 – 1982, a folosit pentru țările socialiste nume de județe; d) a patra formă de conspirare, 1982 – 1989, a folosit pentru țările socialiste nume de grupe de munți.

S-a speculat foarte mult și pe marginea mijloacelor logistice ale UM 0920/A – UM 0110. Singurul document identificat până acum care face referire la mijloacele logistice, pentru perioada 1979 – 1989,

**UM 0920/A
nu putea dispărea
pentru că
ar fi atras atenția
lui Ceaușescu**

relevă existența a 71 mijloace de transport, astfel: trei autoturisme pentru parcul comun; 50 autoturisme pentru munca operativă și controlul diplomaților străini; trei autoturisme pentru transportul corespondenței secrete; un autoturism pentru asistență medicală; un autoturism pentru transportul de materiale; cinci autoturisme pentru rezerva operativă; un autoturism pentru școală și antrenament; un microbuz; un autobuz; un autocamion; patru autodube. Din studierea documentelor de arhivă rezultă că informațiile aruncate în spațiul public despre mijloacele logistice nu se confirmă.

Iuri Vladimirovici Andropov

Venirea lui Victor Neculicioiu la conducerea UM 0110 în anul 1983 a însemnat o regândire a modului de lucru al întregii structuri. Erau puse în practică indicațiile Unității Centrale 0110 către unitățile teritoriale privind conținutul și organizarea lucrărilor, problemele specifice de evidență și valorificarea informațiilor pentru compartimentele teritoriale ale UM 0110. Documentul avea un caracter comprehensiv și era structurat astfel: a) baza de lucru, dosare de caz, rețea informativă; b) problemele în legătură cu străinii; c) alte probleme legate de evidența operativă; d) valorificarea informațiilor. Dosarul de caz trebuia să aibă următorul conținut: 1) aprobarea organelor de partid și cea profesională (pentru membrii P.C.R.) sau raportul profesional, cu aprobările de rigoare, pentru cei neîncadrați politic și cetățenii străini; 2) fișa personală detaliată a elementului în cauză; 3) nota de studiu; fișele personale ale legăturilor operative; 4) unde era necesar se introducea un compartiment separat în care se păstrau: notele informative cu valoare operativă ce puteau fi transformate în declarații, tabel cu materialele obținute prin tehnica operativă (TO). O schimbare semnificativă la ni-

velul conducerii centrale a UM 0110 s-a petrecut în 1988, când prin Nota Nr. D/S/27817 din 4 mai 1988 este eliberat din funcția de locuitor al șefului UM 0110 colonelul Ioan P. Gheorghe, înlocuit cu locotenent-colonelul Vasile I. Lupu, „ofițer cu o bogată și multilaterală experiență în munca de Securitate, bine pregătit politic și profesional, competent și cu reale disponibilități organizatorice și de conducere”.

UM 0110 era o unitate de contrainformații interne-externe anti-țările socialiste în sensul că avea și o componentă ofensivă. S-a afirmat că nu se luau măsuri de prevenție împotriva persoanelor care făceau obiectul UM 0110, ceea ce nu este adevărat. La Ordinul nr. 00477261 din 19.03.1985 trimis către Compartimentul 0110 al Securității județene Dâmbovița (și valabil probabil pe întreaga țară), era atașat un nomenclator elaborat cu principalele măsuri care trebuia luate, cu specificația că

**Colonelul Iosif distruge,
împună cu alți doi colegi,
mai multe documente
de arhivă care conțineau
informații despre
rezidențele de spionaj
ale țărilor socialiste
pe teritoriul României**

În 1918 sunt admise primele femei în Corpul Pușcașilor de Marină

*Marele boxer Muhammad Ali
și nu mai puțin faimoasa trupă Beatles*

ALBUM ISTORIC

De multe ori, o istorie în imagini este mult mai grăitoare decât una în cuvinte. Vă propunem o suită de fotografii ce surprind momente și personaje ale istoriei americane.

Fotografie color a unor militari din armata Statelor Unite în timpul războiului civil (1861 – 1865), Virginia, 1862

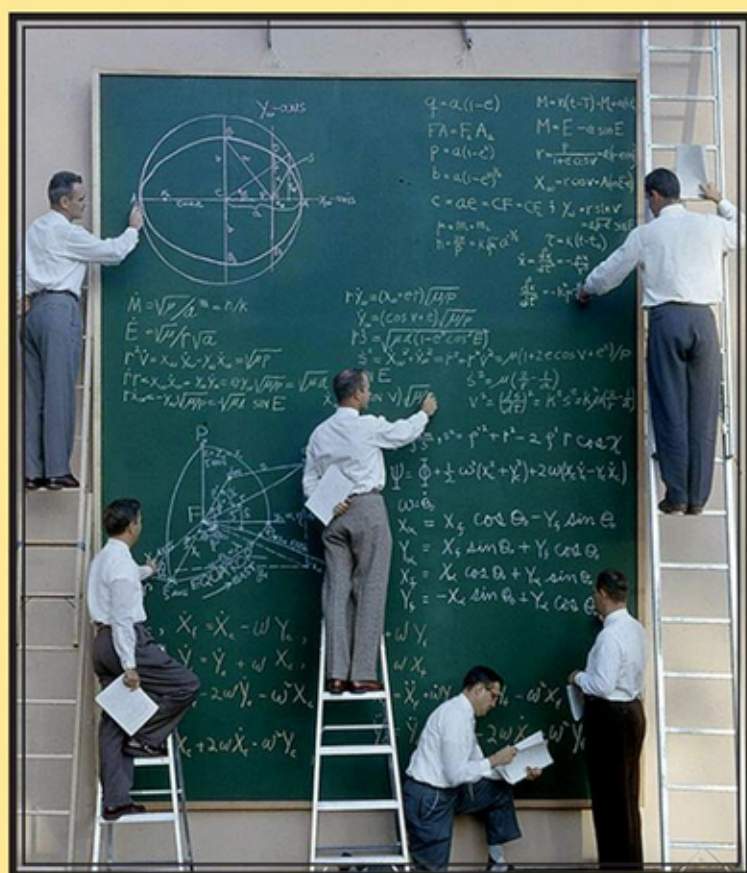
La 14 februarie 1912 Arizona devine al 48-lea stat al S.U.A.

*Vicepreședintele Motorola John F. Mitchell
demonstrează avantajele unui radiotelefon, New York, 1973*

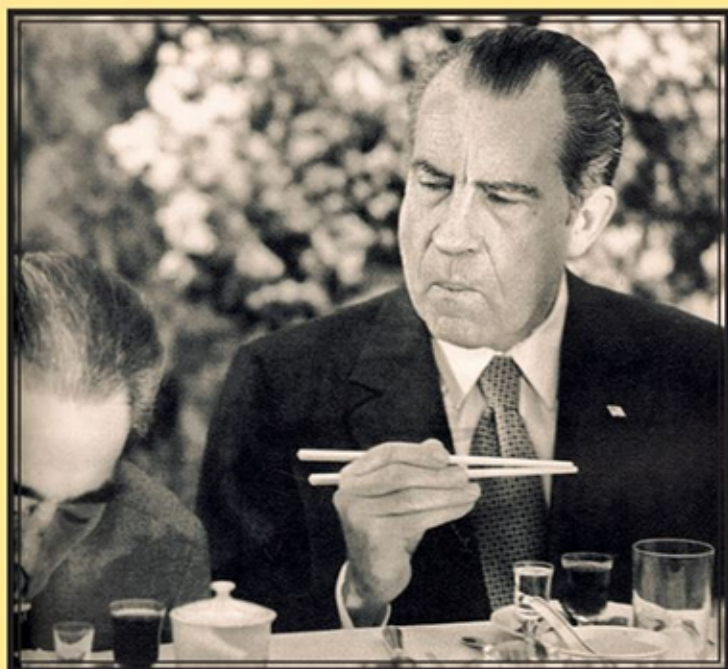

Picnic pe o autostradă în timpul crizei petrolului din 1973

*Specialiști NASA
fac o demonstrație
în anii '60,
când încă
nu se inventase
powerpoint*

*Președintele
Richard Nixon
încearcă
să deprindă
meșteșugul folosirii
bețișoarelor chinezești*

Conform lui Hitler, așa-
dar, alianța sa cu Rusia
Sovietică era elementul deter-
minant pentru a elimina orice
îmbold al României de a rezista
prin război oricărei solicitări
teritoriale a Moscovei.

La Berlin, odată cu încheie-
rea Pactului Ribbentrop – Mo-
lotov, dosarul României a fost
considerat soluționat, iar orice
opozitie a Bucureștilor față de
mișcările agresive germane
sau sovietice în Estul Europei
exclusă. România era defini-
tiv izolată de aliații săi din
Vest. Calculul Berlinului s-a
vădit corect în cruciala vară a
anului 1940, când România a
cedat U.R.S.S. Basarabia fără
război. Strategia „tip Brătianu”
asumată la București și-a evi-
dențiat inadecvarea și a trebuit
schimbată în câteva zile, dar
era deja prea târziu. Soarta
României se afla acum în ra-
port direct cu finalul înclăștării
din Vestul Europei, unde, după
prăbușirea Poloniei, se desfășu-
ra un „război ciudat”.

Atunci, în vara anului 1939,
încă înainte de deschiderea
ostilităților militare, Carol a
declarat președintelui Turcici,
Ismet İnönü, într-o întrevede-
re desfășurată
la bordul unei
nave românești
în Strâmțori, că
România va
adopta neutra-
litatea în război-
ul care bătea la
ușă.

Așadar mo-
narhul decise-
se, fără a con-
sulta Consiliul
de Coroană
(ceea ce se va
întâmpla însă

ulterior, când Carol a avut alt
interes major) să aplice „orien-
tarea Brătianu”, utilizată în
Primul Război Mondial, fără
însă un element esențial care
o făcuse posibilă vreme de doi
ani, între 1914 și 1916. Anume,
Ion I.C. Brătianu încheiasă un
tratată secret cu Rusia, marca pu-
tere vecină, inamic al Puterilor
Centrale. Tratatul prevedea re-
cunoașterea drepturilor istorice
ale României la provinciile
românești din Imperiul Habs-
burgic. În 1939 însă, marile
puteri vecine României – Rusia
Sovietică și, prin alianța cu
aceasta, Germania – deveni-
seră, prin pactul încheiat între
ele și împărțirea Poloniei, ina-
mice, de drept sau în fapt, alia-
ților tradiționali ai României și
astfel ea a fost izolată complet
pe plan extern.

Poate că monarhul a
socotit că garanțiile
Franței și Angliei din aprilie
1939 joacă același rol pe care
l-a jucat alianța secretă cu
Rusia din octombrie 1914, dar
dacă a fost așa, atunci a stârnit
dușmănia ireductibilă a lui
Hitler și pofta de răzbunare
a acestuia, care a acuzat con-
stant Bucureștii că participă

Împărțind Polonia, Ger-
mania și U.R.S.S. dezagre-
gau definitiv sistemul oc-
cidental strategic din Est,
clădit cu „umerii” în Polonia
și România încă din anii '20,
în condițiile în care Anglia și
Franța se dovedeau incapa-
bile să reacționeze

la politica de „încercuire” a
Reichului. Diplomații germani
au făcut repetat trimitere la
această interpretare amenință-
toare în convorbirile oficiale
din epocă avute cu omologii
români, care au replicat că
garanțiile franco-britanice au
fost acordate unilateral. Și este

Carol al II-lea
pe malul
Nistrului,
la Hotin,
pe vremea
când promitea
integritatea
granițelor

În anii '30, România a înregistrat o profundă schimbare la nivelul elitei politice, o nouă generație înlocuind-o, cu concursul masiv al regelui Carol al II-lea, pe cea care întemeiasse România Mare. Tocmai imensul succes din 1918 a făcut ca noua generație de lideri să nu poată depăși modelul practicat în 1914 – 1916, al prefigurării deznodământului războiului până în ultima clipă, ignorând că realitățile Europei erau altele decât fuseseră în primii ani ai celei dintâi conflagrații mondiale (Magazin istoric, nr. 2 – 6/2021).

MIHAIL E. IONESCU

Un 10 Mai la Palatul Cotroceni

Reflectând această nouă realitate geopolitică europeană este ilustrativ modul în care Hitler explica, la două zile după semnarea Pactului Ribbentrop – Molotov, într-un mesaj, liderului fascist Mussolini situația strategică din Europa de Est: „Trebuie să vă spun, Duce [că prin acest acord – n.n.] cea mai binevoitoare atitudine a Rusiei în cazul oricărui conflict este asigurată, dar, întâi de toate, posibilitatea unei intervenții a României într-un asemenea conflict nu mai există“. În paragraful următor, Hitler a repetat: „România nu mai este în poziția de a lua parte la un conflict împotriva Axei“. În aceeași zi, Mussolini a răspuns scrisorii lui Hitler, subliniind: „Tratatul de la Moscova blochează România și poate schimba poziția Turciei, care a acceptat împrumutul britanic, dar nu a încheiat tratatul de alianță. O nouă atitudine a Turciei va schimba toate planurile strategice franceze și britanice în Estul Mediteranei“.

Basarabiei, mai ales că fusese încheiată pacea victorioasă cu Finlanda.

Zdrobirea militară a Poloniei și împărțirea ei între Germania și Rusia în septembrie 1939 trebuia să fie recepționată la București drept cel mai grav avertisment pentru viitorul

țării. Acționând astfel în Polonia, Germania deopotrivă cu U.R.S.S. dezagregau definitiv sistemul occidental strategic din Est, clădit cu „umerii” în Polonia și România încă din anii '20. Concomitent, se cuvine semnalată și abandonarea conștiință a lui de Franța și Anglia, în absența unor acțiuni decisive în timpul „războiului ciudat” (septembrie 1939 – 10 mai 1940). România se putea considera indiscutabil următoarea victimă pe lista lui Hitler și Stalin, în absența unei schimbări dramatice a cursului extern al țării. Bucureștii au preferat să aștepte însă desfășurarea evenimentelor. Iar ele nu au întârziat să vină implacabil.

Înclinăm să credem că lui Carol al II-lea și echipei sale i-au scăpat aceste realități copleșitoare prin consecințele lor asupra viitorului României. Sau, dacă au fost evaluate corespunzător, atunci nu se explică defel de ce reacțiile de răspuns nu au fost cele adecvate. Pentru că, pe de o parte, Bucureștii nu au amorsat contacte cu Moscova, preferând să comunice repetat la Berlin, prin intermediul ser-

Carl August Clodius și Ion Antonescu

viciilor secrete, că vor majora livrările de petrol, concomitent cu amenințarea că, în cazul unei agresiuni rusești, puțurile de petrol românești vor fi aruncate în aer și astfel vor pune în pericol continuarea operațiilor militare ale Wehrmachtului. Pentru că, pe de altă parte, chiar când Berlinul a sfătuit Bucureștii la începutul lui iunie 1940 – în plină ofensivă militară în Vest, când victoria germană era sigură – să deschidă negocieri cu Rusia Sovietică, precum și cu ceilalți vecini revizionisti, Carol al II-lea a continuat aceeași strategie de a cere Berlinului să interzică apetitul revizionist al vecinilor față de teritoriul Românici.

Evident fatal în această strategie urmărită de Carol al II-lea după declanșarea războiului continental la 1 septembrie 1939 a fost faptul că stăruința aplicării ei a înfuriat factorii decidenți de la Berlin, întâi de toate Hitler. Aceștia constatau că, în comparație cu statele vecine ei din propria sferă de influență germană, Bucureștii continuau să se mențină legați de garanțiile unilaterale franco-britanice

odată ce Ungaria și Bulgaria dădeau semne de nerăbdare agresivă, iar Iugoslavia încerca să identifice o cale de salvare proprie între Italia, tot mai prezentă în Balcani, și Germania.

Ungaria, încă de la 17 aprilie 1940, a început să sondeze deopotrivă Berlinul

și Roma față de o eventuală conferință în trei pentru acțiune în comun în Balcani și în regiunea Dunării. Deși Hitler a comunicat, după o lună, că asemenea consultări ar fi riscante în împrejurările de atunci, pentru că zona balcanică trebuie ținută în afara războiului, ceea ce este și în beneficiul Ungarici, Budapesta a revenit curând, țintele sale agresive fiind comunicate deschis Berlinului și Romei.

In 15 aprilie 1940, reprezentantul economic german la București, Clodius, un veritabil „țar” al intereselor germane economice în sud-estul Europei, a fost însărcinat de Berlin să „viziteze Sofia, Belgrad și Budapesta, unde să aibă convorbiri la nivel guvernamental” pentru a determina conducerea acestor state „să împiedice puterile inamice să primejduiască importurile germane din aceste țări sud-estice”. Misiunea lui Clodius era evidentă ca țintă politică, ceea ce de altminteri s-a vădit într-un amănunțit raport elaborat de Clodius două luni mai târziu, referitor la crearea „Marelui Spațiu Economic German”. ■

chiar probabil că monarhul așa a crezut, pentru că după 1 septembrie 1939, Germania a devenit brusc pentru oficialii de la București „zâna cea bună” – după expresia istoricului britanic Rebecca Haynes –, un fel de părinte adoptiv al României. Acțiunea diplomatică de a induce de la București la Berlin această percepție privind România a eșuat însă, pentru că presupunea renunțarea la garanțiile occidentale, ceea ce nu s-a întâmplat, în pofida presiunilor germane. Astfel, la Berlin, în ajunul ofensivei germane din Vest în mai 1940, s-a consolidat percepția contrară, anume că România este parte a „încercuirii” Reichului din proprie voință. Deci un inamic care trebuia pedepsit.

S-a încercat să fie amplificată puterea de convingere a Bucureștilor în relația cu „zâna cea bună” în această perioadă prin creșterea livrărilor de petrol și încercarea de a demonstra Berlinului că este consecvent atașat orientării germane. Un episod caracteristic în acest sens este cel al discursului lui V. Molotov, ministrul sovietic de Externe, care la 30 martie 1940, a menționat România. Declarația lui V. Molotov, cu un pasaj de avertisment ce nu putea trece neobservat la București – anume că singura țară vecină din sud-vest cu care Moscova nu are un tratat de neagresiune este România, ceea ce era chiar o invitație la amorsarea de negocieri bilaterale –, ar fi trebuit să declanșeze la București reevaluări de substanță ale propriei situații. În loc de aceasta, premierul Gh. Tătărescu a făcut afirmații de circumstanță lui Fabricius

și Clodius, cum că guvernul său a luat toate măsurile și va continua să mărească livrările de petrol către Germania, deși Anglia și Franța protestează. Mai mult, reprezentantul diplomatic român la Berlin, Radu Cruțescu, prieten din copilărie cu monarhul, arbora o mină întrebătoare față de acest pasaj – este oare o amenințare? – pentru a primi răspunsul mincinos al lui Weizsäcker (secretar de Stat în Ministerul de Externe german): „Interpretarea sa personală a remarcilor lui Molotov este că Rusia va continua să trateze Basarabia ca o chestiune care există, fără însă să întreprindă vreo acțiune acum sau în viitorul imediat”.

Interpretarea pe care trebuie să-o dăm acestui episod de... incompetență a reprezentanților politici români este dublă, ei acționând din ordinul lui Carol (cum a ținut să menționeze premierul). Mai întâi, Bucureștii au înțeles perfect invitația la negociere făcută de Molotov, la fel ca și diplomația germană, dar au vrut astfel să probeze Berlinului atașamentul integral față de relația bilate-

rală, menționând și sporirea livrărilor de petrol. Apoi, la București nu fusese părăsită speranța că războiul din Vest se va finaliza cu o pace care să permită Germaniei să se îndrepte împotriva Rusiei bolșevice. Regele Carol nu uitase defel discuția din 24 noiembrie cu Hitler și Ribbentrop, în care a înțeles opoziția fermă a acestora față de pericolul sovietic, jucând în continuare această carte a aliatului natural al Berlinului într-un eventual război cu bolșevismul. Bineînțeles, trebuie menționat că regele nu a înțeles nimic atât din împărțirea Poloniei și a țărilor baltice între Hitler și Stalin și nici din războiul sovieto-finlandez, apărut din senin tot atunci.

Decarația lui Molotov trebuia să semnaleze la București două lucruri devenite evidente încă de la semnarea Pactului Ribbentrop – Molotov la 23 august 1939, anume că: 1. România este izolată față de aliații tradiționali occidentali și deci singură în fața vecinilor revizionisti și 2. Rusia nu va întârzia să ridice problema retrocedării

*Petrolul, o carte pe care Carol al II-lea
nu a jucat-o până la capăt*

Efectivele trupelor de uscat concentrate în Moldova, inițial în scop defensiv, totalizau 325.865 militari, cărora li se adăugau 46.310 militari la dispoziția Marelui Cartier General, care puteau fi utilizate, în funcție de situație, în fâșia de acțiune a celor trei structuri. Numeric, structurile și efectivele mobilizate erau numeroase, dar eva-

luarea capacității combative a acestora are câteva criterii, între care nivelul de pregătire a cadrelor și trupci, înzestrarea cu mijloace de luptă moderne și competitive în raport cu inamicul, în special în privința mijloacelor antitanc, artileriei grele și antitanc, tancurilor și artileriei antiaeriene.

Din acest punct de vedere, situația era departe de cea dorită. Analiza comparativă a organizării și înzestrării de principiu a unei divizii de infanterie române cu cea germană sau sovietică evidențiază aspecte concludente.

Generalul Gheorghe Jienescu

Marea unitate română era inferioară celei germane, în multe cazuri și celei sovietice. Marea problemă a structurilor din cadrul trupelor de uscat ale armatei române era puținătatea mijloacelor de transport auto, fapt ce determina un ritm redus al deplasării trupelor și posibilitatea intervenției oportune în locul și la momentul necesar, cât și realizarea la timp și complet a aprovizionării structurilor militare cu tot ceea ce era necesar pe timpul ducerii luptelor, cât și pentru evacuarea răniților și bolnavilor din zona operațiilor

militare. În perioada acțiunilor rapide, diviziile armatei române, cu doar câteva excepții, rămăseseră, din punct de vedere al mobilității, la nivelul Primului Război Mondial.

Aeronautica militară (aviația și apărarea antiaeriană), cea de a doua categorie de forțe armate, privită din perspectiva cantității de forțe și mijloace, se bucurase de suficientă atenție din partea factorilor de decizie politică și militară în ultimii ani, dovadă fiind proiectele de înzestrare cu mijloace din import și producție proprie. Însuși Ion Antonescu a sprijinit procesul de reorganizare și dezvoltare a acestei categorii de forțe, nutriend convingerea că bombardamentul de aviație este mai eficient decât cel de artilerie în privința distrugerii unor obiective și nimicirii forței vii, iar artileria și mitralierele antiaeriene erau vitale pentru apărarea obiectivelor economice și de infrastructură de pe întreg teritoriul țării, cât și a unor elemente ale dispozitivului la nivel strategic și tactic.

Efectivele aeronauticii cuprindeau 3.247 ofițeri, 2.864 subofițeri, 2.363 maiștri și 1.044 funcționari civili, în mare majoritate activi, cărora li se adăugau 52.074 trupă, în cea mai mare parte rezerviști.

Aviația era, după expresia generalului Gh. Jienescu, „un muzeu cu 52 tipuri de avioane și 36 tipuri de motoare”, organizată în 50 de escadrole cu destinație diferită (vânătoare, bombardament, transport, legătură, recunoaștere), deși se planificase realizarea a 87 escadrole. Avioanele erau de fabricație

Forțe și mijloace	Divizie		
	Română	Germană	Sovietică
Efective	22.042	17.500	17.166
Puști mitraliere	303	387	437
Mitraliere	158	133	166
Aruncătoare 60 mm	18	84	150
Obuziere 105 și 150 mm	16	48	86
Tunuri antitanc	20	75	62
Autocamioane	83	780	-
Tancuri	-	-	29
Cai	11.404	1.500	-

În prima parte a articolului au fost prezentate măsurile adoptate în încercarea de a contura o forță militară capabilă să ia parte la efortul de război care se anunța.

CAPACITATEA COMBATIVĂ A ARMATEI ROMÂNE LA 22 Iunie 1941

ION GIURCĂ

Cu o zi înainte de începerea operațiilor militare pe Frontul de Est a fost emis Decretul nr. 1.798, prin care s-a stabilit organizarea conducerii trupelor române și germane de către generalul Ion Antonescu, care urma să aibă în subordine Marele Cartier General român și comandamentul Armatei 11 germane. Marele Cartier General român, în structura constituită, era o organizație militară complexă, cu un mare număr de secții și birouri, cu un personal de concepție, execuție și deservire numeros, mare consumator de resurse în raport cu forțele pe care urma să le conducă.

La 22 iunie 1941, trupele de uscat dispuneau de 191 batalioane de infanterie, 11 batalioane de mitraliere, 4 batalioane de tancuri, 197 baterii tunuri de câmp, 87 baterii obuziere de câmp, 36 baterii obuziere grele, 44 baterii tunuri lungi, 60 escadroane de cavalerie, 9 escadroane mitraliere, 25 batalioane și 4 escadroane pionieri, 34 companii antitanc, 20 companii antiaeriene și 54 companii de armament greu, fiind mobilizate doar cele care intrau în structura Armatei 3 și 4 dislocate în Moldova și Corpului 2 Armată aflat în Dobrogea:

Batalioane și companii	A. 3	A. 4	C. 2 A.	Total
Batalioane de infanterie	58	73	18	149
Batalioane mitraliere	4	5	1	9
Batalioane pionieri	9	10	2	21
Companii antitanc	16	13	1	30
Companii antiaeriene	10	6	1	17
Companii armament greu	15	19	6	40
Baterii tunuri de câmp	73	68	20	161
Baterii obuziere câmp	26	31	8	65
Baterii tunuri lungi moto	12	15	3	30
Baterii obuziere grele moto	18	12	6	36
Baterii tunuri lungi hipo	-	15	6	21
Baterii obuziere grele hipo	-	3	5	8
Batalioane care de luptă	-	2	-	2

Distrugetorul „Regele Ferdinand”

1944), după licență germană. Realizarea exclusiv românească a constituit-o putoarul de mine „Amiral Murgescu”, cât și transformarea unor nave cu destinație comercială sau tehnică în două crucișătoare auxiliare puitoare de mine, trei puitoare de mine și patru remorchere dragoare de mine.

Pentru apărarea litoralului românesc al Mării Negre au fost organizate și operaționalizate mai multe baterii de coastă române și germane (Midia, Tataia, Constanța, Constanța Port, Constanța Vii, Agigea), în structura Comandamentului Artileriei de Marină Germană, subordonat Diviziei de Mare.

Componenta principală a Diviziei de Mare era Forța Navală Maritimă cu Escadra distrugătoare („Regele Ferdinand”, „Regina Maria”, „Mărășești”, „Mărăști”), Secția torpiloare („Năluca”, „Smeul”, „Sborul”), Secția nave minare („Murgescu”, „Regele Carol”, „Aurora”, „Dacia”, „Duros-tor”), Gruparea submarin („Delfinul”) și nave torpiloare („Vijelia”, „Viscolul”, „Vifor-ul”). În subordinea Diviziei de Mare se afla și Flotila de

Hidroaviație, cu baza pe Lacul Siutghiol, având în dotare șase aparate Savoia 55 și 62, două CANT Z 501, de fabricație italiană, 10 aparate Heinkel 114 și 8 aparate I.A.R. 39, în marea lor majoritate modele vechi, considerate depășite pentru nevoile operaționale din acea perioadă.

Divizia de Dunăre avea ca responsabilitate sectorul Sulina – Moldova Nouă, majoritatea forțelor fiind dispuse în Delta Dunării, astfel: Forța Navală Fluvială cu monitoarele „Ardealul”, „Basarabia”, „Brătianu”, „Bucovina”, „Lahovari”, vedetele de siguranță nr. 2 și 4; Gruparea tactică „Tulcea” cu monitoarele „Catargiu” și „Kogălniceanu”, vedetele de siguranță nr. 1 și 3, vedetele blindate nr. 3 și 6, Detașamentul maritim „Sulina”; Sectorul „Dunărea de Sus”, cu misiuni bine și clar stabilite, în acord cu capacitatea de acțiune.

Evaluarea capacității de luptă a unei armate în general, a fiecărei categorii de forțe armate și gen de armă, este dată și de nivelul de pregătire al cadrelor și trupei, militari activi și din rezervă. Între nivelul de înzes-

trare și cel de pregătire pentru luptă era necesar un echilibru, iar în privința pregătirii trebuia pus accent pe formele de luptă de bază, ofensiva și apărarea, cât și pe cele asociate.

Întreaga perioadă de reorganizare a armatei a fost destinată și pregătirii pentru luptă, în acest scop fiind elaborate și transmise marilor și micilor unități directive pentru noua orientare a instrucției în armată, instrucțiuni generale privind lupta de apărare împotriva atacurilor armatei sovietice, pentru apărarea Moldovei contra motomecanizatorilor și contra parașutiștilor, organizarea și conducerea apărării, măsurile ce trebuie luate pentru a face față unui atac prin surprindere.

Deși tradițional doctrina militară românească prevedea ofensiva ca formă de bază a acțiunilor militare, oarecum surprinzător, dar în acord cu planurile germane privind întrebuițarea trupelor române în perspectiva războiului împotriva U.R.S.S., în această perioadă accentul a fost pus pe apărare, deși realizarea obiectivului politic și militar de refacere a unității naționale era posibilă doar prin acțiuni ofensive.

Stabilindu-se o asemenea direcție de urmat, s-a pus accent pe pregătirea teritoriului pentru apărare, prin realizarea de obstacole împotriva blindatelor și parașutiștilor inamici, cu multe limite pentru evitarea scoaterii terenurilor din circuitul agricol. Instruirea trupelor de uscat în garnizoanele de reședință sau la centrele de instrucție organizate pentru fiecare gen de armă (Făgăraș

britanică, franceză, italiană, germană, poloneză și românească, multe depășite fizic și moral, exploatarea și mentenanța acestora generând mari probleme, în condițiile întreruperii legăturilor comerciale cu unele state furnizoare de piese de schimb, în principal Marea Britanie și S.U.A.

Pentru participarea la operațiuni militare erau disponibile 621 de avioane, alte 440 de aparate de zbor aflându-se la dispoziția școlilor și centrelor de instrucție, 229 dintre acestea putând fi puse la dispoziția Grupării Aeriene de Luptă, dacă situația o impunea. Numărul de 1.066 piloți era considerat insuficient, având în vedere că pentru asigurarea unui raport optim era nevoie de 1.275 de oameni bine pregătiți pentru îndeplinirea misiunilor de luptă. Alături de piloți, în cadrul aviației erau disponibili 386 observatori aerieni, 129 radiotelegrafiști, 83 mecanici de bord și 284 trăgători aerieni. Conform planului de întrebuintare a aviației în prima fază a operațiilor militare, la 22 iunie 1941 era constituită Gruparea Aeriană de Luptă, cu 205 aparate de zbor și 208 echipaje, care avea asigurat combustibilul și muniția necesară pentru 129 ieșiri avion.

Apărarea antiaeriană avea o structură complexă, totaliza 98 baterii de tunuri grele și ușoare, mitraliere, 9 baterii de proiectoare și 12 de pânze, subordonate Comandamentului

Submarinul „Marsuinul” este lansat la apă

Apărării Antiaeriene. Dislocarea artileriei și mitralierelor antiaeriene se împărțise în Zona operațiilor militare și în Zona interioară, pentru apărarea câmpurilor petrolifere, portului Constanța și podului de la Cernavodă, aerodromurilor utilizate de aviația militară, iar în fâșiile corpurilor de armată pentru apărarea punctelor de comandă și a raioanelor de dispunere a artileriei grele.

Puținătatea structurilor, forțelor și mijloacelor a impus constituirea grupărilor mobile de apărare antiaeriană, mizându-se pe faptul că, dispunând de autocamioane de tracțiune și transport, manevra acestora se putea executa în condiții corespunzătoare.

Marina Militară, asemănător aeronauticii, a cunoscut o dezvoltare puternică, raportat la resursele țării, chiar în condițiile unor mari divergențe în privința programelor de dezvoltare, fiind la concurență cu cea comercială, aflată în structura Serviciului Maritim Român sau a unor armatori. La 22 iunie 1941 efectivele acesteia erau de 15.113 oameni, dintre

care 1.002 ofițeri, 780 maiștri militari, 257 subofițeri, 13.074 trupă, sub nivelul preconizat și prevăzut în planurile de dezvoltare a acestei categorii de forțe armate (7.214 ofițeri, 8.027 subofițeri, 13.794 trupă).

Divizia de Mare și Divizia de Dunăre, Flotila hidroaviație și

Sectorul „Dunărea de Sus” erau structuri cu organizare și înzestrare specifică mediului acvatic în care își desfășurau activitatea în timp de pace și război, cu misiuni specifice. Prin cedarea Basarabiei și Cadrilaterului în vara și toamna anului 1940, zona de dislocare, responsabilitate și acțiune a forțelor navale a fost restrânsă. În concepția de reorganizare s-a avut în vedere desființarea Ministerului Aerului și Marinei, înființându-se un Subsecretariat de Stat pentru Marină și un Stat Major pentru Marină, ultimul subordonat șefului Marelui Stat Major. Deși pentru programul naval 1940/1941 a fost alocată suma de 19 miliarde lei „pentru construirea de nave de război dintre cele mai moderne” în șantierul naval Galați șase nave torpiloare tip „Power”, după licență daneză, submarinele „Rechinul” și „Marsuinul” (operaționalizate în anii 1943 și

ARMATA ROMÂNĂ ÎN EVALUAREA MISIUNII MILITARE GERMANE ÎN ROMÂNIA

Dr. OTTMAR TRĂSCĂ
(Institutul de Istorie „George Barițiu”, Cluj-Napoca)

*Imaginea conturată de raportul Misiunii Militare Germane
era departe de cea roz inoculată de propaganda
din vremea regelui Carol al II-lea*

Așa cum anunțam în episodul anterior, evaluarea din 14 februarie 1941 a determinat Înaltul Comandament al Armatei de Uscat germane (OKH) să respingă solicitările Grupului de Armate „Sud” privind întrebuințarea trupelor române în cadrul operațiunilor ofensive ce urma să fie declanșate pe teritoriul U.R.S.S. La 17 martie 1941, Hitler decidea modificarea planurilor de atac ale Grupului de Armate „Sud”.

Iată în continuare textul documentului din 14 februarie.

Misiunea Militară Germană
în România

Cartierul General, la 14.2.1941
5 Exemplare

Abt. Ia Nr. 104/41.gKdos.

Exemplarul 5

Chestiune secretă de coman-
dament

Referitor: Evaluarea armatei
române

Înaltului Comandament al
Armatei de Uscat
Marelui Stat Major al Ar-

matei de Uscat (Secția Ope-
rații)

I. Structura și încadrarea
armatei române

1) Actuala armată română
poate fi descrisă drept o arma-
tă în tranziție; ea este formată
din:

și Roman – infanterie, Sibiu – cavalerie, Râmnicu Vâlcea – blindate, București – mecanici conductori, Brașov, Câmpina, Buzău, Bacău – șoferi, Chitila – pionieri și căi ferate), s-a realizat în baza directivelor și instrucțiunilor transmise, cu participarea unor ofițeri, subofițeri și trupă din Misiunea Militară Germană.

Armata germană se pregătea pentru operații ofensive împotriva U.R.S.S., iar conducerea militară de la Berlin elabora planuri pentru acțiune cu forțele de pe teritoriul Poloniei, luând în calcul și participarea armatei române cu misiuni pentru apărarea Moldovei. Treccrea la ofensivă a trupelor române și germane în spațiul dintre Prut și Nistru era prevăzută după pătrunderea pe o adâncime suficientă a forțelor de pe direcția loviturii principale, în condițiile în care trupele sovietice din Basarabia ar fi fost nevoite să se retragă prin luptă la est de Nistru. Aceasta poate fi una dintre explicațiile pentru care factorii de decizie de la Berlin nu au asigurat înzestrarea și pregătirea armatei române cu ceea ce era necesar pentru a fi capabile să lupte cu succes în ofensivă

Planurile detaliate privind pregătirea de luptă a armatei nu au putut fi puse complet în aplicare, avându-se în vedere: timpul scurt la dispoziție, insuficiența mijloacelor moderne și a personalului specializat în centrele de instrucție, participarea, concomitent cu desfășurarea programului de pregătire, la activități de amenajare a teritoriului pentru apărare, menținerea unor structuri în

Avioane I.A.R. 80

dispozitiv de luptă pe frontiera de est, constrângerile bugetare, ș.a. Nu în ultimul rând, parte din trupa activă și rezerveții proveniți din mediul rural au fost desconcentrați sau trimiși în concediu, pentru executarea lucrărilor agricole în toamna anului 1940 și primăvara anului 1941. Deși pregătirea sub atenta îndrumare a militarilor germani s-a executat cu seriozitate și intensitate maximă în timpul avut la dispoziție, din cauza aspectelor menționate aceasta nu a ajuns la nivelul cerințelor și nevoilor. Cel mai grav a fost că trupele de uscat nu au fost pregătite să lupte în ofensivă, să execute forțarea unui curs de apă, să exerseze cooperarea între toate genurile de armă în timp și spațiu. Acest aspect a fost vizibil în luptele desfășurate începând cu 2 iulie 1941, când a început faza ofensivă pentru armata română, astfel că ritmul redus al ofensivei noastre, unele eșecuri și pierderile mari înregistrate în prima lună de război își au cauza în modul de pregătire a

trupelor de uscat în perioada octombrie 1940 – iunie 1941.

Pentru structurile din Aeronautică și Marina militară lucrurile au fost mai simple, pregătirea de luptă și modul de acțiune nefiind influențate major de caracterul general al operațiilor militare.

Pregătirea morală a armatei a fost una corespunzătoare, aceasta realizându-se prin forme care au vizat realizarea spiritului de luptă și sacrificiu pentru apărarea țării și chiar eliberarea teritoriilor pierdute în anul 1940. Comportamentul ofițerilor și trupei armate române în campania din anul 1941 este o dovadă că activitățile desfășurate în acest sens au dat rezultate corespunzătoare.

Succinta prezentare a pregătirii armatei pentru războiul în care urma să fie angajată duce la concluzia că sub multe aspecte, din cauze obiective și subiective, aceasta nu a fost la nivelul proiecției și nevoilor, așa cum se întâmplase și în anul 1916. S-a demonstrat încă o dată, că o armată puternică se realizează în timp de pace cu componenta ei activă și de rezervă, că acest deziderat poate fi realizat în condițiile în care țara dispune de capacități industriale capabile să producă pentru nevoile de apărare, în acord cu schimbările produse în doctrina de luptă, în condițiile în care alocările bugetare sunt utilizate cu eficiență și grijă față de banul public. Cu siguranță, schimbările rapide în situația geopolitică și geostrategică din Europa în anii 1939 – 1941 și-au pus amprenta și asupra nivelului de pregătire al armatei române pentru război, sub toate aspectele. ■

*Soldatul român, un material docil, rezistent,
cu un grad de pregătire redus;
îi lipsesc activitatea și gândirea independente*

mente de vânători de munte cu artileria corespunzătoare.

Brigada de Cavalerie are în compunere 2 regimente de cavalerie, 1 batalion de infanterie (motorizat) și 1 regiment de artilerie cu 2 divizioane (cu 2 baterii fiecare).

Geniu: este disponibil următorul echipament de pontoane de război:

Tipul: pontoane de Dunăre, 1.000 m liniari la o forță de suport de 12 t, folosite momentan pentru [Operațiunea] „Marița” [invadarea Iugoslaviei și Greciei, declanșată la 6 aprilie 1941] și trecerea Dunării; alți 400 m liniari la o forță de suport de 12 t (imediat) și 800 din mai 1941, la Brăila. Pontoane M.A.N. (corespunzător pontoanelor Birago, potrivite pentru râuri cu lățime medie): 128* m liniari la o forță de suport de 8 t, aflați la Râmnicu Vâlcea; 192 m liniari la o forță de suport de 16 t, aflați la Brăila; 256 m liniari la o forță de suport de 8 t și 192 m liniari la o forță de suport de 16 t, aflați la Bacău; 128 m liniari la o forță de suport de 8 t și 192 m liniari la o forță de suport de 16 t, aflați la Alba Iulia. În total: 512 m

liniari la o forță de suport de 8 t; 1.400 m liniari imediat și 2.200 m liniari din mai 1941 la o forță de suport de 12 t; 576 m liniari la o forță de suport de 16 t.

Echipamentul nu este concentrat în coloane de pontoane; este transportat la ordin, de la caz la caz, cu atelaje hipo, camioane sau pe calea ferată. Doar unitatea marcată cu * este motorizată potrivit planurilor de înzestrare existente.

Trupele de geniu sunt în prezent doar trupe de construcții; este prevăzută instruirea în vederea transformării lor în trupe combatante. Geniștii se împart în pontonieri – instruiți satisfăcător până la nivelul bun în ceea ce privește construirea de poduri auxiliare și de război – și în pionieri – suficient de bine instruiți în construirea de șosele și poduri auxiliare, însă slab instruiți în privința construirii de zone de interdicție și linii fortificate.

Trupele de comunicații: înzestrarea și

instruirea sunt insuficiente.

Eșalonul 2: 9 divizii de infanterie; înzestrarea și instruirea sunt insuficiente.

Eșalonul 3: 6 divizii de infanterie de rezervă

5) Aprovizionarea.

Hrana și carburanții sunt asigurate; rezervele de pneuri și mașini nu sunt asigurate.

Dacă Eșalonul 1 (incluzând brigăzile independente, diversele formațiuni ale armatei etc.) este evaluat la un total de 20 divizii, pentru Eșalonul 1 rezultă o înzestrare cu armament și muniție potrivit anexei 2 [nu se publică], la care trebuie remarcat faptul că necesarul de bază german este prea ridicat pentru standardele românești. Au fost inițiate tratative în vederea creșterii necesarului de bază pentru muniție. Ar trebui realizată în prealabil concentrarea stocului mărit de armament și muniție pentru Eșalonul 1.

6) Structura personalului:

Corpul ofițeresc este eterogen, cu o putere de înțelegere rapidă, bine instruită din punct de vedere teoretic, dar majoritatea nu dispune de tărie și

*Vânătorii de munte și-au dovedit
calitățile de luptători în Caucaz*

	Pace	Război
Comandamente de Armată	3	3
Comandamente de Corp de Armată	6	8 (dintre care 1 de munte, 1 cavalerie)
Divizii de infanterie	20	26
Divizie motomecanizată	1	1
Brigăzi de Munte	4	4
Brigăzi de Cavalerie	6	6
Brigăzi de Fortificații	2	2

Prin urmare, în cazul unui război se vor constitui doar șase noi divizii (rezervă) de infanterie; în urma intervenției Misiunii Militare Germane partea română a renunțat la intențiile inițiale de mărire suplimentară a efectivelor.

Dintre unitățile prevăzute pentru război pot fi evaluate: 11 divizii de infanterie; 1 divizie motomecanizată; 4 brigăzi de munte; Eșalonul 1 (cu efective de pace mărite); 6 brigăzi de cavalerie; 2 brigăzi de fortificații; 9 divizii de infanterie; Eșalonul 2: 9 divizii (rezervă) de infanterie; Eșalonul 3.

Eșalonul 1 dispune de un anumit echipament și armament, prevăzut conform standardelor românești.

2) Actuala armată de „tranzicție” este din punct de vedere al efectivelor de pace o armată tip cadru:

O parte (25%) a contingentului 1938 (la Aviație, Marină, anumite unități tehnice ale Armatei); contingentului 1939 (din martie 1939) – efective 57.500; contingentului 1940 (din noiembrie 1939) – efective 45.000; contingentului 1941 (din 15 februarie 1941) – efective 119.000 va fi încorporată în regimente la 1 iunie 1941, după încheierea instruirii recruților.

În pofida mobilizării sub arme a două contingente, la fiecare regiment – corespunzător situației existente și la celelalte arme – există în continuare doar un singur batalion de infanterie pregătit de intervenție. Pentru a compensa acest neajuns, Marele Stat Major român a dispus pentru lunile februarie, martie și, probabil, și pentru perioada următoare, concentrări de câte patru săptămâni pentru rezerviști. Aceste măsuri constituie o creștere a stării de pregătire a armatei – în primul rând a Eșalonului 1 – ce vor fi menținute cu siguranță și dincolo de luna martie. În afară de aceasta, începând cu 1 februarie au fost constituite nucleele a 6 divizii de rezervă de infanterie (Eșalonul 3).

3) Cea mai mare parte a trupelor din Eșalonul 1 este cantonată în Moldova și partea de nord-est a Vechiului Regat; mobilizarea durează aproximativ o săptămână. Sub protecția grănicerilor, părți din primul eșalon pot ocupa pozițiile înaintate de la frontiera româno-sovietică încă din prima zi a mobilizării.

Eșalonul doi (9 divizii de infanterie) se află în Vechiul Regat și în Transilvania; mobilizarea sa va necesita aproximativ 10 – 14 zile. Masa eșalonului

doi este prevăzută ca protecție împotriva Ungarici.

Eșalonul trei (6 divizii de infanterie de rezervă) este distribuit în toate cele trei provincii; mobilizarea sa necesită mai mult de 14 zile. Trebuie menționat faptul că, în cazul utilizării căilor ferate de forțele germane, nu există posibilitatea mobilizării și concentrării trupelor din Eșaloanele 1 și 2 cu ajutorul căilor ferate.

4) Structură, armament, înzestrare.

Eșalonul 1.

Chiar dacă nu este unitar, totuși pentru standardele românești armamentul și echipamentul Eșalonului 1 pot fi considerate drept suficiente. Numărul tunurilor antitanc (37 și 47 mm) este insuficient. Nici serviciile din spatele frontului nu sunt suficiente de mobile; a fost demarată o motorizare incipientă.

Detalii.

Divizia de infanterie are o structură oarecum identică cu o divizie de infanterie germană, totuși dispune de un număr mult mai redus de arme grele de infanterie, îndeosebi în ceea ce privește aruncătoarele, artileria și trupele tehnice; nu există o motorizare notabilă.

Constituirea Diviziei Motomecanizate este în curs, ea urmând să fie încheiată la 20 februarie. Încadrarea: 1 regiment de artilerie antiaeriană, 2 regimente de blindate (4 companii, fiecare cu 50 de blindate), 2 regimente de pușcași (4 batalioane), 1 batalion de pușcași motorizat, 1 regiment de artilerie (motorizat) cu 3 companii.

Brigada de Vânători de Munte are în compunere 2 regi-

Dacă Marele Stat Major se concentrează pe înzestrarea personală și materială a primelor trei divizii model (Diviziile 5, 6 și 13 Infanterie) și dacă partea germană repartizează acestora – inclusiv pentru luptă – un anumit număr de ofițeri și subofițeri germani, atunci aceste trei divizii vor putea fi disponibile, probabil, inclusiv pentru misiuni defensive cu grad de dificultate mijlocie. Vă raportează, sub rezervă, că în cazul unei evoluții favorabile a instruirii acestor trei divizii, ele ar putea urma în spatele unităților germane ca un al doilea eșalon de trupe, pentru a îndeplini în calitate de „nettoyeurs” [curățători] misiuni ofensive ușoare; ele nu pot fi

folosite în niciun caz pentru acțiuni ofensive independente). Restul Eșalonului 1 poate fi utilizat doar pentru misiuni de siguranță și pază. Evaluarea din primăvară ne va arăta dacă brigăzile de vânători de munte și de cavalerie – alcătuite în general dintr-un material uman bun – pot fi utilizate în Moldova pentru misiuni (ofensive) ușoare.

Momentan nu pot oferi o evaluare referitoare la Divizia Motomecanizată, întrucât ea este în curs de constituire. Ea nu intră în discuție pentru operațiuni de rupere a frontului, tocmai din cauza blindatelor sale ușoare. Există însă posibilitatea ca ea să fie utilizată ca o divizie motorizată

pentru misiuni ușoare.

Pe viitor voi raporta la fiecare trei săptămâni cu privire la modalitățile de utilizare a armatei române amintite anterior. Rog ordine cu privire la direcția în care urmează a fi accelerată instruirea și, eventual, înzestrarea unităților române amintite.

ss: Hansen
general de cavalerie

Difuzare: OKH/GenstD/H/Op.Abt. – 2 (exemplarele 1 – 2); Mil. Att. – 1 (exemplarul 3); Ia – 2 (exemplarele 4 – 5); total 5 exemplare

Pentru corectitudine:
ss. Haufler
Colonel de Stat Major ■

UM 0110 ÎNTRE MIT ȘI REALITATE

(Urmare din p. 32)

UM 0110 avea atribuții și în cadrul Programului de Măsură „ALFA” (verificare, avizare și pregătire contrainformativă a persoanelor care călătoreau în afara granițelor țării) pe spațiile de competență. Volumul de muncă era mare. Numai pe raza județului Dâmbovița, în anul 1988, au călătorit în țările socialiste peste 7.000 de persoane, dintre care 418 în interes de serviciu. Pentru prevenirea recrutării persoanelor care plecau în străinătate se acorda o atenție deosebită verificării și pregătirii contrainformative. Acolo unde apăreau situații excep-

ționale, erau trimise surse din legătura compartimentului 0110 din județ pentru obținerea de materiale informative.

UM 0920/A – UM 0110 a colaborat și cu Serviciul „D” (Dezinformare; *Magazin istoric*, 11 – 12/2012, 1/2013). Sarcinile comune ale Serviciului „D” și ale unităților informativ-operative centrale sau teritoriale vizau cunoașterea activității corespondenților de presă, radio și televiziune, ziariști, reporteri, diplomați, editori care publicau materiale despre România, turiști, vizitatori la rude etc. Ministerele și instituțiile vizate pentru a colabora cu D.S.S. în ac-

tivitatea de dezinformare și influențare erau: Ministerul de Interne, Ministerul Afacerilor Externe, Ministerul Turismului, Agerpres, Consiliul ziariștilor, Radioteleviziunea Română, etc. Munca nu era deloc ușoară, având în vedere fluxul mare de cetățeni veniți din toate țările socialiste în România, cu diferite misiuni sau activități. Capacitățile de dezinformare ale României erau net inferioare celor sovietice. D.S.S. a trebuit să facă față unor dezinformări coordonate ale O.T.V. împotriva României, a căror forță distructivă se va face simțită și în timpul evenimentelor din decembrie 1989. ■

voința de a rezista până la ultimul om. Până în prezent a arătat un slab spirit agresiv. Concepția profesională este în parte la un nivel foarte scăzut. În urma influenței exercitate de trupele de instrucție germane, importanța decisivă a personalității liderului este treptat recunoscută, precum și necesitatea existenței unui simț sănătos al responsabilității. Corupția atât de obișnuită în perioada anterioară este fără îndoială în curs de diminuare.

În ce privește corpul activ de subofițeri, nu este nevoie să raportăm, întrucât, din nefericire, nu există aproape deloc subofițeri activi. Misiunea Militară Germană depune eforturi în vederea menținerii ca armată de război a Eșalonului I (11 divizii de infanterie, 1 divizie motomecanizată, 4 brigăzi de vânători de munte, 6 brigăzi de cavalerie, formațiuni ale armatei și trupele de grăniceri), în timp ce restul unităților urmează să fie concentrate în cadrul armatei de rezervă și ca un fel de unități de protecție internă.

Soldatul român constituie un material [uman – n.n.] destoinic, dispus să asimileze; el este de regulă docil, în aparență inclusiv rezistent și perseverent; dispune însă, în general, de un grad de pregătire redus. Îi lipsesc activitatea și gândirea independente. Relația sa cu superiorii este, corespunzător mentalității românești, bazată mai degrabă pe teama față de pedepse decât pe încredere. Tratatul soldatului este, în parte, rău, iar condițiile de viață din cazărmi – în conformitate cu standardele noastre – sunt primitive. Solda nu corespunde nici măcar necesităților modeste de trai

7) Opinie rezumativă cu privire la structura și încaadrarea armatei române:

Atât efectivele de pace

Tancurile ușoare de care dispuneam nu puteau fi luate în calcul pentru operațiuni ofensive importante

cât și cele de război ale armatei române sunt chiar și în prezent încă prea mari, ceea ce are ca efect o diluare personală și materială a marilor unități și a subunităților. Misiunea Militară Germană depune eforturi în vederea menținerii ca armată de război a Eșalonului I (11 divizii de infanterie, 1 divizie motomecanizată, 4 brigăzi de vânători de munte, 6 brigăzi de cavalerie, formațiuni ale armatei și trupele de grăniceri), în timp ce restul unităților urmează să fie concentrate în cadrul armatei de rezervă și ca un fel de unități de protecție internă.

II) Instruirea și posibilitățile de utilizare a armatei române:

Armata română, încadrată de ani întregi cu efective ireale, a fost nevoită să facă față unei

crize grave în vara anului 1940. Ea nu a avut dreptul și nici nu a putut să lupte, când România a fost nevoită să cedeze provincia Basarabia, părți din Dobrogea și Transilvania. În această situație au preluat trupele germane sarcina instruirii armatei române.

Instruirea a fost limitată în mod deliberat la instruirea ofițerilor, subofițerilor și a trupe

experimentate în cadrul unor centre speciale de instruire, precum și la instruirea unor așa-numite divizii model românești (inițial 3 divizii de infanterie, începând cu jumătatea lunii februarie 1941, 5 divizii de infanterie și 1 divizie motomecanizată). Instruirea corespunzător principiilor germane a făcut necesară o schimbare totală nu numai a metodelor de luptă franceze utilizate anterior, ci și a disponibilității interioare față de luptă. Implicarea germană a făcut necesară, de asemenea, o examinare detaliată și clară a situației materiale și personale. În acest moment armata română se află în acest proces de tranziție. Procesul a fost considerabil perturbat în urma cutremurului din noiembrie, precum și a revoltelor din noiembrie și ianuarie, respectiv în urma căderilor de zăpadă neobișnuit de mari din această iarnă.

Tinând seama de cele arătate anterior, ajung la următoarea concluzie cu privire la capacitatea operativă a marilor unități române în luna mai a acestui an, punct în care s-ar putea fixa un obiectiv de război drept un moment stimulant.

Cuib de mitralieră

Pastorul Samuel Parrish

agricole, cât și regimul piscicol – cele mai importante resurse de hrană din acele vremuri...

Una dintre cele mai populare posibile cauze pentru comportamentul ciudat care a stat la baza isteriei tinerelor posedate din Salem a fost consumul de cereale infestate cu o ciupercă halucinogenă, ergot sau cornul secarei. Pentru prima oară, asocierea a fost făcută de specialistul în palcontologie și etologie Linda R. Caporeal, într-un articol publicat în 1976. În susținerea teoriei sale, Caporeal a adus atât argumente de natură climatică (iarna 1691 – 1692 dovedindu-se favorabilă creșterii și înmulțirii respectivei ciuperci), cât și particularități clinice – înregistrarea în epocă a unor simptome, precum delirul și senzația de iritare a pielii. Acestea apăreau la otrăvirea cu ergot, ciupercă utilizată adesea pentru extragerea unciilor din substanțele chimice cu cel mai puternic efect halucinogen, ce produce schimbări majore de comportament: LSD sau acidul lisergic.

Chiar dacă mulți au înclinat să accepte teoria ca una extrem de plauzibilă, căci drogul este inamicul public numărul unu în societatea americană, comunitatea științifică a reacționat aproape imediat, punând-o serios la îndoială.

La câteva zile de la publicarea teoriei, profesorului Stephen Nissenbaum i s-a părut ciudat că otrăvirea s-a manifestat doar într-o zonă dată și doar în acel an, cu toate că întreaga coastă est-americană a mai trecut prin aceleași condiții meteo, chiar de mai multe ori.

Într-un articol care a văzut lumina tiparului la finele lui 1976, psihologii Nicholas P. Spanos și Jack Gottlieb au criticat dur teoria lui Caporeal, susținând că trăsăturile generale ale crizei, cât și simptomele înregistrate nu puteau fi considerate marcă a unei epidemii provocate de ergot. Se impun ca fapte certe: manifestările s-au produs în

rândul a doar câtorva familii, cu toate că cerealele infestate se găseau în toate gospodăriile; crizele s-au oprit și au început din nou, haotic, lucru ce nu s-a întâmplat niciodată în cazul bolii efective; convulsiile provocate de ergotism apar la populațiile a căror alimentație este deficitară în vitamina A, dar pentru cei ce locuiau în Salem peștele era un aliment de bază (în ficatul său vitamina regăsindu-se într-o concentrație mare); categoria cea mai vulnerabilă la ergotism era reprezentată de copiii de vârstă fragedă, iar cazuri în rândurile lor nu au fost semnalate în Salem; nu au existat referințe cu privire la alte simptome comune ale otrăvirii cu ergot, precum decolorarea și descuamarea pielii sau cangrenă la unele degete; ergotismul atacă în special animalele, iar în epocă nu au fost atestate decese ale acestora.

Cu toate că în cele mai recente lucrări dedicate analizei ciudatului fenomen din istoria nord-americană, renumiți specialiști (Mary Beth Norton, Emerson W. Baker) nici măcar nu mai includ cornul secarei printre posibilitățile „vinovați”, teoria drogului perfid a rămas

Reședința Pontalba și stăpâna acesteia, baroana Micaela de Pontalba

LEGENDE AMERICANE

THEO STĂNESCU-STANCIU

Eroi neînfricați, luptă pentru recunoașterea drepturilor, figuri legendare – istoria nord-americană pare o captivantă poveste, al cărei final este, aproape mereu, unul încununat de succes. Căci – deh! – doar astfel ar putea fi reprezentarea perfectă a visului american.

Puțini știm însă în ce procentaj a fost ea cosmetizată, cât atârnă jumătățile de adevăr sau cât de mult deformează unele dintre miturile fondatoare. Vinovate sunt, în special, sursele – într-o proporție covârșitoare producțiile hollywoodiene, dar și unele documentare prezentate pe canalele de televiziune de știință, tehnologie, istorie sau bricolaj și design.

CORNUL SECAREI ȘI VRĂJITOARELE DIN SALEM

Istoricii, alături de specialiști de diverse formații, s-au aflat mereu în căutarea de explicații logice pentru evenimente din trecutul, mai mult sau mai puțin îndepărtat, care, în ochii multora, păreau doar terifiante mistere.

Februarie 1692, Salem, Massachusetts: începea unul dintre cele mai cunoscute procese de vrăjitorie din istorie. O întreagă isterie cuprinsese colonia de pe coasta estică a Americii. Totul a pornit de la două fete – Betty Parris și verișoara ei, Abigail Williams, de nouă, respectiv, 11 ani – ce păreau a fi fost posedate de diavol, urmare a unor lucrături malefice bolmojite de mașterele orașului: două bătrâne, care mai de care mai dubioase în ochii localnicilor, și Tituba, exotica sclavă

Interogarea unei vrăjitoare, tablou de T.H. Matteson, din 1855

de culoare a pastorului puritan al comunității.

De atunci s-au vehiculat mai multe posibile cauze: starea de nesiguranță și temerile cauzate de lungile conflicte armate cu triburile vecine ale nativilor americani; revolta adolescentelor împotriva unei

societăți puritane, care nu numai că nu le înțelegea, dar nici nu le acorda atenție; persecuția patriarhatului asupra femeilor care nu se integrău în stereotipurile epocii; schimbările climatice, în special valul de temperaturi scăzute, care a influențat negativ atât culturile

În New Orleans, urbea americană renumită atât prin numărul, cât și pentru somptuozitatea clădirilor istorice, foarte rar s-au regăsit asemenea spații destinate depozitării de haine. La începuturi, ele apar în doar două: reședința Pontalba (ridicată între 1849 – 1851) și, respectiv, Casa Gallier (1857 – 1860). Prima clădire, aparținând unuia dintre cele mai emblematice figuri din istoria locală, baroana Micaela de Pontalba (1795 – 1874), a fost creată după cerințele speciale ale proprietarei de origine creolă, îndrăgostită de arhitectura franceză și în special de coloratul și viul stil rococo. În ceea ce o privește pe a doua, a renumitei familii de arhitecți Gallier, ea reprezintă o îmbinare armonioasă de stiluri, în special creol cu cel tipic american. Cu toate că dressingurile fiecăreia erau generoase – după cum se poate observa și astăzi, ambele clădiri fiind pe lista celor mai vizitate obiective din New Orleans –, niciuna nu a fost taxată, de-a lungul vremii, diferit pentru deținerea lor.

PĂLĂRIA DE COWBOY

Boruri largi, tari, ornamente metalice, culori pământii – pălăria legendarilor cowboy se identifică, în ochii majorității, cu istoria tumultuoasă a cuceririi preeriei. Astăzi îl considerăm accesoriul perfect, marca eroilor din istoria americană. Însă oare așa au considerat-o și ei?

Nici pe departe... Aruncați doar o privire la vechile fotografii: personaje negative sau pozitive, aceeași imagine! Pe

John Batterson Stetson și fabrica lui de pălării

de o parte, tâlharul Butch Cassidy (1866 – 1908), jefuitorul diligențelor din Kansas, Bill Doolin (1858 – 1896), proscrisul Billy the Kid (1859 – 1881), criminalul devenit erou popular Jesse James (1847 – 1882), față în față cu justițiarul Wyatt Earp (1848 – 1929), șeful Bat Masterson (1853 – 1921) sau pistolarul om al legii Wild Bill Hickok (1837 – 1876). De pe îngălbenitele hârtii fotografice, alterate mai mult sau mai puțin de trecerea vremii, cei mai cunoscuți bărbați ai Vestului american își poartă cu mândrie pălăriile tari de fetru, cu o calotă rotundă și bombată și cu borurile întoarse în sus – cunoscutul melon, creat în atelierele londonezilor Thomas și William Bowler în jurul anilor 1850.

Nu tu boruri late, nu tu accesorii strălucitoare... Explicația e simplă: vânturile puternice, condițiile vitrege, viața de zi cu zi derulată în galop impuneau accesorii cât mai utile, mai ușor de purtat, dar și de întreținut.

Dar acum intervine în istorie pălărierul John Batterson

Stetson (1830 – 1906). După ce a fost diagnosticat de tânăr cu tuberculoză, s-a decis să părăsească atelierul părintesc și să exploreze Vestul sălbatic. Credea că mai are doar câțiva ani de trăit, așa că a vrut să îi petreacă urmându-și visul. Până la urmă, soarta a vrut altfel: Stetson nu numai că a mai trăit mulți ani, dar, inspirat cel mai probabil de pălăriile spaniole, a lansat, în 1865, modelul care de atunci îi poartă numele.

O legendă tipic americană povestește cum, întâlnindu-se pe un drum prăfuit cu un crescător de vite, acesta a rămas atât de impresionat de pălăria lui Stetson încât i-a oferit 5 dolari – o sumă uriașă pentru acele vremuri! Succesul a venit rapid – de la micul atelier părintesc, John Stetson a pus bazele, la Philadelphia, unei afaceri de amploare: 4.500 de angajați, care ajunseseră să producă chiar și 11.000 de pălării pe zi! Și, astfel, la finele veacului al XIX-lea, imaginea cowboyului american se redefinea, intrând în istorie după tiparul cunoscut astăzi. ■

Butch Cassidy, cu melon...

bine înrădăcinată în mentalitatea americanului de rând.

O producție marca BBC – *Salem: Unmasking the Devil* (Salem: Demascarea diavolului) – lansată în 2013 și prezentată de Katherine Howe, o descendentă a uncea dintre femeile acuzate de vrăjitorie în acea perioadă, a introdus o nouă teorie, susținută de cercetările titularului catedrei de Studii ale religiei de la Universitatea din Virginia, Benjamin Ray: puritanul pastor al comunității, Samuel Parris, s-ar fi aflat la originea isteriei, creând un plan menit a-i apăra postul și familia. Proaspăt venit în parohie, Parris a stârnit un val de nemulțumire, impunând conduite mult mai stricte și refuzând să ofere botezul familiilor care nu se supuneau întru totul noilor practici. Și-a făcut, astfel, numeroși dușmani, mulți dintre vechii enoriași hotărând să se mute în localități învecinate.

DRESSINGURILE, IMPOZITATE ÎN TRECUT?!

Un prezentator de la un cunoscut canal de televiziune

dedicat amenajărilor de case și grădini lansa o interesantă ipoteză cu privire la taxele în istoria S.U.A. În epoca modernă, în casele americanilor obișnuți nu prea întâlneai locuri speciale destinate depozitării hainelor. Motivul: respectivele spații de stocare erau supuse unui impozit special, fiind luate în calcul precum camerele de locuit!

Cercetările întreprinse în istoria arhitecturii de pe continentul nord-american demonstrează însă contrariul. În niciunul dintre cele 13 state originare fondatoare S.U.A. nu s-a putut identifica sus-numita taxă.

Dar de ce dressingurile nu au făcut parte din proiectul tip al interiorului locuințelor nord-americanilor?! Thomas A. Reinhart, cunoscut pentru studierea celor mai importante și cunoscute ansambluri rezidențiale de pe teritoriul S.U.A., a încercat să explice.

Conform cercetărilor sale, există cel puțin două seturi de cauze. Simplist vorbind, la o primă vedere, oamenii din acele vremuri nu dețineau prea multe haine, în consecință, nu aveau nevoie de spații speciale pentru a le depozita, ele putând fi mult mai ușor puse la păstrare în lăzi de lemn sau cufer, piese ce ocupau mult mai puțin loc și puteau fi mutate cu ușurință.

Însă lucrurile nu se rezumă la atât... Trebuie mers mult

mai departe, chiar la sensul din veacul al XVIII-lea al cuvântului englez folosit – closet. Astăzi îl traducem facil prin dulap/dressing – un spațiu legat de cele mai multe ori de dormitorul principal, a cărui menire este de a păstra cât mai ordonat haine și accesorii. Cu mai bine de două secole în urmă însă conceptul era utilizat pentru a desemna un cu totul alt gen de încăpăcere, mult mai puțin familiară nouă astăzi, consideră Reinhart. Un spațiu privat, mai generos decât al dressingurilor actuale, utilizat în cele mai variate scopuri – de la antamarea de afaceri, la purtarea de discuții sensibile; de la rugăciune și reculegere pioasă la lectură sau studiu; sau, mult mai... prozaic, chiar pentru rezolvarea nevoilor fizice sau pentru îmbăiere, un fel de străbunică a camerei de baie apărută mai târziu!

... și versiunea cinematografică, în interpretarea lui Paul Newman (dreapta), alături de Robert Redford (Sundance Kid)

prim-ministru (28 septembrie – 23 noiembrie 1939).

Constituția, ce urma să constituie baza funcționării noului regim de autoritate monarhică, instalat la 10 februarie 1938, a fost elaborată de regele Carol al II-lea și Istrate Micescu în câteva zile și aprobată de Consiliul de Miniștri la 20 februarie 1938. Ea a fost supusă unui plebiscit ce s-a desfășurat la 24 februarie, fiind aprobată cu o majoritate zdrobitoare: 4.297.581 voturi pentru și doar 5.843 contra. Noua lege fundamentală a statului român, ce puna capăt regimului democratic, a fost sancționată prin Înaltul Decret Regal nr. 1.045, din 27 februarie 1938, semnat de regele Carol al II-lea și contrasemnat de președintele Consiliului de Miniștri, Miron Cristea, patriarh al Bisericii Ortodoxe Române, și de 15 membri secretari de Stat. A intrat în vigoare în aceeași zi.

N. Iorga, în calitate de secretar de Stat în Guvernul condus de Miron Cristea, a participat la dezbaterile Constituției, alături de ceilalți foști prim-miniștri în viață, care au acceptat să facă parte din Executiv (Arthur Văitoianu, Alexandru Averescu, Gheorghe Gh. Mironescu, Alexandru Vaida-Voevod, Gheorghe Tătărescu). Discuțiile din Consiliul de Miniștri au fost destul de animate, Iorga opunându-se, între altele, introducerii pedepsei cu moartea.

PLÂNGERE PENALĂ DIN PARTEA LUI ISTRATE MICESCU

Volumul al VII-lea al *Memoriilor* lui N. Iorga a apărut în luna mai 1939 și a trezit, ca și

alte scrieri ale sale de acest gen, interes în opinia publică. Pasajul cu pricina l-a indispus profund pe Istrate Micescu, el fiindu-i semnalat la 9 iunie 1939, de avocatul C. Vasilescu Duca, în timpul unei conversații pe care o avea cu Aurelian Benteiu. În consecință, a înaintat primului procuror al Tribunalului Ilfov o plângere penală împotriva celor două personalități. În document, se invocau diverse articole din legislația în vigoare, Micescu subliniind că aprecierile lui Iorga îi aduceau grave prejudicii „în exercițiul profesiei mele și mai grave prejudicii morale mic și familiei mele, de a căror onorabilitate sunt răspunzător în fața societății, ca soț și ca părinte”.

Ca parte civilă în viitorul proces, Micescu solicita lui N. Iorga drept daune cominatorii suma de 500.000 de lei, retragerea lucrării de pe piață și distrugerea ei. Volumul urma să fie republicat, fără pasajul privitor la „imoralitatea sa” și cu includerea sentinței pe care organele judecătorești o vor pronunța. În plus, el cerea și

suma de 10.000 de lei pentru fiecare zi întârziere până la retragerea lucrării din librării și reparațiunea morală la care avea dreptul. Lui Constantin Argetoianu i se cerea tot suma de 500.000 de lei.

Celor două personalități Micescu le mai cerea să facă dovada veridicității „imoralității” de care era acuzat în pasajul cu pricina. În acest scop, la 13 iunie 1939, el adresa lui Constantin Argetoianu o scrisoare prin care îi solicita următoarele informații: dacă afirmația lui N. Iorga referitoare la „moralitate” este sau nu adevărată, când a fost rostită și de cine?

Două zile mai târziu, Argetoianu i-a răspuns printr-o epistolă ce dovedește perspicacitate în astfel de cazuri. El nu-și aducea aminte dacă a pronunțat fraza care i se atribuia. Iar dacă a rostit-o, „ca făcea parte, scria Argetoianu, dintr-o argumentație mai complexă, pe care nu sunt autorizat să o divulg și nu se referea cătuși de puțin la personalitatea Domniei Voastre, cu atât mai puțin la onorabilitatea Domniei Voastre, pe care cu

Constantin Argetoianu, la un banchet (primul din dreapta, cu fața)

O AFACERE DE ONOARE ISTRATE MICESCU VERSUS N. IORGA ȘI CONSTANTIN ARGETOIANU

PETRE OTU

Protagoniștii afacerii: Istrate Micescu (stânga)...

... și Constantin Argetoianu alături de Nicolae Iorga

„12 februarie [1938]. Consiliu prezidat de rege, deosebit de energic. Se discută cine va pregăti într-un comitet noua Constituție. Regele propune pe Micescu și pentru că ar vrea să-i dea o dovadă de stimă. Mironescu se opune pasionat. Argetoianu cere de la redactor o mare «moralitate» [...] Amintesc că actuala Constituție a făcut-o Al. Constantinescu și că «moralitatea» și-o poate atribui oricine. Rămâne ca Micescu să fie ministru al «Codificării»“.

Acest pasaj din *Memoriile* lui N. Iorga a generat un scandal la vârful politicii românești, protagoniștii fiind Istrate Micescu, jurist, avocat, om politic, profesor universitar, ministru al Afacerilor Străine (29 decembrie 1937 – 10 februarie 1938), savantul N. Iorga, devenit consilier regal în regimul de autoritate monarhică al regelui Carol al II-lea și ministru de Stat în primul Guvern condus de Miron Cristea, și Constantin Argetoianu, om politic de primă mărime din perioada interbelică, viitor

*Constantin Argetoianu
(al doilea din dreapta,
primul rând)
la Legația Franței,
cu ocazia vizitei
ministrului Afacerilor Străine
Louis Barthou (pe scaun)...*

vorba despre o faptă penală sau urmărire, ci doar de o chemare în judecată, care poate să ducă fie la condamnare, fie la achitare. Micescu mai evidențiază și un lucru semnificativ: dacă se aplica interpretarea apărătorului savantului, parlamentarii puteau să se jignească și să se calomnieze între ei sau să

facă același lucru la adresa altor persoane, fără a răspunde în fața legii. După opinia sa, imunitatea se referea doar la declarațiile politice susținute în Parlament și era valabilă doar în timpul sesiunilor parlamentare, nu și în afara lor. Cum fapta lui Iorga avusese loc în afara sesiunii parlamentare, procesul trebuia să-și urmeze cursul.

Procesul a rămas pe rol, termenul de soluționare fiind 21 septembrie 1939, dar conflictul s-a stins treptat, evenimentele internaționale și interne bulversând scena vieții publice și societatea românească: Pactul Ribbentrop – Molotov (23 august 1939, izbucnirea războiului mondial (1 septembrie 1939), desființarea Poloniei, aliatul nostru nordic, asasinarea prim-ministrului Armand Călinescu (21 septembrie 1939) etc. Dosarul a fost clasat la 5 iunie 1940.

Destinele celor trei iluștri oameni politici, implicați în această afacere de onoare, au cunoscut asemănări și deosebiri. Ei au susținut, din varii motive, regimul autoritar al regelui Carol al II-lea și au sfârșit ca victime ale dictaturilor care au urmat.

Istrate Micescu a devenit ministru de Justiție în Guvernul

PROCESUL

Micescu nu a fost mulțumit cu verdictul și a deschis un nou proces de calomnie, pe baza unei noi plângeri penale la adresa celor doi și constituirea, la 29 iulie 1939, a unui nou dosar, 4.724/1939. Avocat de meserie, Micescu s-a apărut singur, depunând la dosarul cauzei un document ce evalua comparativ prevederile constituțiilor din 1923 și 1938, cu scopul de a sublinia mai bine contribuția sa la redactarea acestora din urmă.

N. Iorga și-a luat un apărător, care în cursul procesului a invocat faptul că, potrivit articolului 57 din Constituție, nu se putea intenta acțiunea decât cu autorizarea Senatului din care savantul făcea parte și care la acea dată se afla în sesiune parlamentară. Articolul cu pricina stipula că „niciun membru al unceia sau celorlalte adunări nu poate, în timpul sesiunii, să fie urmărit sau arestat pentru vine penale decât cu autorizarea adunării din care face parte”. Istrate Micescu, „diabolicul retor și prestidigitator al paragrafelor și al procedurilor”, după cum îl caracteriza Alexandru Vaida-Voevod, a demontat cu ușurință argumentul avocatului lui Iorga, arătând că nu este

duel, fără ca înfruntarea să aibă loc efectiv. Din rândul acestora semnalăm incidentele cu Virgil Madgearu (1928), Mihai Popovici (1931), I. Răducanu, Constantin Ionescu (1935), ziarele *Adevărul* și *Dimineața* (1935), Constantin Xenii (1935), Tudor Teodorescu-Braniște (1936) ș.a.

Istrate Micescu prezentase, în iunie 1931, când Iorga împlinea 60 de ani și era prim-ministrul țării, omagiul majorității parlamentare. „V-ați asumat, d-le prim-ministru, menționa deputatul Istrate Micescu, de-a lungul carierei d-voastră, misiunea apostolică de a fi santinela idealului național, îndrumând trei generații și slujind trei regi. În decursul acestor trei generații nu știm ce să admirăm mai mult în opera dvs: munca cercetătoare a tainelor trecutului, frământarea gândirii moralistului, condensată în cristalele cugetărilor, ce fac podoaba literaturii contemporane, sau acel înaripat talent oratoric în care avântul liric se îmbină cu înțelepciunea la flacăra suflătească a celui mai înalt și inimos patriotism [...] Ați fost slujitorul adevărului în știință, al moralei în familie, al naționalismului în școală, al românismului în toate. În politică sunteți o pildă vic de patriotism înalt și dezinteresat”.

*Istrate Micescu
în uniforma Frontului
Renașterii Naționale...*

tea să consemneze fapte relevante pentru istoria contemporană a țării sale. După opinia savantului, în pasajul încriminat, se combătea condiția pusă de Argetoianu, care privea exclusiv viața politică. „Pentru mine, continua Iorga, viața politică trebuie să fie un ideal statornic și să se ferească de practicile politice ale unui regim care s-a încheiat.

Într-un caz ca și în celălalt [Al. Constantinescu – n.n.] nu poate fi vorba de viața privată, nici de exercițiul profesiei, lucruri cu privire la care n-am elementele unei convingeri“.

MICESCU ÎL ELOGIAȘ PE IORGA

Iorga refuza să republice volumul și să scoată pasajul încriminat, argumentând că este dreptul istoricului să consemneze fapte importante, mai ales că volumul n-a fost oprit de auto-

ritățile în drept. Nu avea motive să suspecteze viața privată a reclamantului, pe care, de altfel, nici nu o cunoștea, iar viața sa publică n-a pus-o în discuție și nici nu vedea un criteriu viabil pe baza căruia s-o judece.

Referiri la plângerea penală a lui Micescu se regăsesc și în însemnările lui Iorga din ultimii ani de viață, publicate de Andrei Pippidi. Pentru 23 iunie 1939, el consemnează: „Dimineața, a trebuit să răspund acasă interogatoriului judecătorului de instrucție cu privire la plângerea ridicată a lui Istrate Micescu că aș fi raportat în *Memorii* «calomnia» de «imoralitate» pe care i-a aruncat-o în Consiliul de Coroană pentru Constituție Argetoianu“. Tot Iorga scria că A.C. Cuza găsea îndreptățită plângerea lui Micescu.

Plângerea s-a soluționat destul de repede, la 5 iulie 1939 prim-procurorul Tribunalului Ilfov înștiințându-l pe petent că în urma cercetărilor, dosarul a fost clasat cu rezoluția: „clasat din lipsă de intenție“.

Istrate Micescu nu era la prima afacere de onoare, el având anterior destule dispute cu unele persoane, din viața politică și din afara ei, ce au ajuns în faza provocărilor la

nu aveam niciun temei să o bănuiesc. Sentimentele pentru Domnia Voastră exclud orice tendință de jignire, în trecut ca și în prezent“.

Pe baza plângerii penale a lui Istrate Micescu, Secția a II-a a Tribunalului Ilfov a deschis dosarul nr. 31.417/1939. Judecătorul de instrucție a luat și depozițiile celor doi învinuiți. În depoziția sa, Constantin Argetoianu relua aprecierile din scrisoarea pe care i-a trimis-o reclamantului la 15 iunie 1939. El socotea că nu putea să dea nicio destăinuire cu privire la opiniile schimbate în timpul unei ședințe a Consiliului de Miniștri, la care a participat regele. Reafirma că nu-și amintea dacă a făcut afirmația sau nu, dar dacă a făcut-o, contextul era mai larg și nu putea să se refere la el, întrucât constituia secret de stat. Cât privește moralitatea lui Istrate Micescu, Argetoianu n-o suspecta și nu a discutat-o.

Depoziția lui Iorga era mai largă. El invoca profesia de istoric, fapt care îi permi-

*... și la
o vânătoare
(cu pușca
pe umăr
și o desagă
la brâu)*

VIATA LUI ION MÂNZATU

LUCIAN FLORIN VASILE

„Frumoasa mea cu ochii verzi/Ca două mistice smaralde/Te duci spre alte țări mai calde/Melancolia să-ți o pierzi./Veni-vor mulți să-ți spuie-n versuri/Că te iubesc, și cum și cât/Vor spune-o mai frumos ca mine/Dar nu te vor iubi atât!“. Melodia compusă de Ion Mânzatu pentru versurile lui Cincinat Pavelescu se auzea adeseori în cârciumile și restaurantele din perioada interbelică, iar discurile cu varianta în interpretarea compozitorului erau la mare căutare. Nelu Manzati (numele de scenă al lui Mânzatu) se alătura lui Jean Moscopol și Cristian Vasile în trioul care a marcat muzica românească din anii premergători celui de Al Doilea Război Mondial. Dacă ultimii doi sunt și astăzi relativ cunoscuți, Ion Mânzatu a rămas după 1945 într-un con de umbră. Motivul: adeziunea la Mișcarea Legionară, de care nu s-a dezis niciodată.

Ion Mânzatu s-a născut la 5 februarie 1905, într-o casă de pe strada Visarion, fiind al patrulea copil al unei familii înstărite. Părinții erau originari din zona Dejului și se stabiliseră în București, la sfârșitul secolului al XIX-lea, tatăl său deschizând o fabrică de țesături vegetale pe Șoseaua Bonaparte, în apropierea Pieței Victoria. Mânzatu a urmat școala de pe lângă Biserica Luterană din București, primind o educație naționalistă și destul de austeră. În urma contraofensivei armatelor Puterilor Centrale din toamna lui 1916, tânărul s-a retras în Moldova împreună cu detașamentul de cercetași din care făcea parte, lucrând în perioada următoare în cadrul unui spital de campanie din spatele frontului.

condus de Gheorghe Tătărescu, ajuns la putere la 24 noiembrie 1939. Victor Slăvescu, noul și vechiul titular al Ministerului Înzestrării Armatei, era exasperat de noii săi colegi, între aceștia fiind și Istrate Micescu, pe care îl socotea „fără nicio autoritate morală, după viața lui publică și privată”. Și Argetoianu avea o părere proastă despre Micescu, dovadă că aprecierea despre „moralitatea” acestuia, menționată de Iorga, nu era întâmplătoare. Ocupând fotoliul de prim-ministru în perioada 28 septembrie – 23 noiembrie 1939, el scria, la 28 octombrie același an, că a „doborât și citadela baroului din București, unde, sub dictatura demagogică a lui Istrate Micescu, se încuibase anarhie și cele mai deplorabile apucături [...] Am lăsat în fruntea Uniunii [avocaților – n.n.] – continua el – pe Periețeanu, dar în locul escrocului de Istrate Micescu am pus pe Anibal Teodorescu și pe lângă el o serie de oameni cumsecade”.

Istrate Micescu a traversat cu destulă dificultate perioada regimurilor dictatoriale care

... și „într-un grup de sportsmeni”, cum suna legenda fotografiei în presa vremii (primul din stânga)

au urmat. A fost arestat de autoritățile comuniste și condamnat, în iulie 1948, la 20 de ani muncă silnică. A murit la Aiud, în 1950.

N. Iorga și-a continuat prodigioasa activitate științifică, a susținut regimul lui Carol al II-lea, a fost una dintre puținele personalități care au cerut rezistență armată împotriva dictatelor din vara anului 1940 și a sfârșit asasinat de o echipă

de legionari la 27 noiembrie același an.

Constantin Argetoianu a trecut prin momente grele în toamna anului 1940, fiind pe punctul de a fi omorât de legionari. Era salvat, în ultimul moment, de locotenentul-colonel Al. Rioșanu, subsecretar de Stat la Ministerul de Interne. A plecat în Elveția cu puțin înainte de 23 august 1944, dar spre surprinderea multora s-a întors în țară, poate cu gândul că mai poate avea un rol politic în regimul ce se prefigura, el, care îi scosese în afara legii pe comuniști în mai 1921. Foarte probabil, așa cum reiese din mărturisirile sale, s-a întors să moară la Breasta, lângă părinții săi, pe care i-a divinizat. Dorința nu i s-a împlinit. A fost arestat, în 1950, de regimul comunist, închis la Sighetul Marmăției și a murit, fără a fi judecat, la 6 februarie 1955.

Dincolo de circumstanțele în care a avut loc, incidentul în care au fost implicate cele trei personalități aparține unei epoci în care onoarea mai reprezenta un bun de preț al fiecărui om, ce se impunea a fi apărat. ■

REFORMISTĂ (Criptografie: 5, 1, 8, 3, 7, 8, 5)

ROROMT MLACA 2011 AT

Laurian BUTURE

Soluția rebusului RĂZBOAIELE BALCANICE (1912 – 1913), din nr. 6/2021

BUCUREȘTI – TP – UMANA – TURCIA
– LONDRA – N – ARS – GADE – GRECIA
– ARE – ORALE – NS – RELATII – DA – T
– I – ANI – ASALTA – AA – O – T – T – BUT
– CADRILATER – POP – AVARA – NM –
ILARA – SERBIA – KOSOVO – TAURI

Soluția jocului MITOLOGICĂ, din nr. 6/2021

ASTACUS
(A – STA – CU – S)

secțiunea economică a cercului de studii sub președinția lui Vintilă Brătianu. Consideram pe frații patrioți [Brătieni – n.a.] făuritori, împreună cu alții, ai României moderne“, consemna Mânzatu în memorii. Totuși, peste mai puțin de zece ani, acesta părăsea opțiunea democratică și îmbrățișa ideologia legionară, devenind în scurtă vreme compozitorul oficial al Gărzii de Fier și un apropiat al lui Zelea Codreanu, căruia i-a fost confident și interpret. Cum se transformase un tânăr boem din burghezia bucureșteană într-un adept convins al unei formațiuni totalitare și revoluționare? Ajuns la senectute, Mânzatu își motiva alegerea prin dezamăgirea față de corupția și nepotismul din politica acelor timpuri, cât și puternica impresie pe care a avut-o după participarea la o ședință legionară condusă de Paul Găleşanu.

Indubitabil, viața lui Ion Mânzatu nu poate fi înțeleasă în afara implicării sale în Mișcarea Legionară. Azeziunea sa s-a petrecut, cel mai probabil, în 1936, iar faima printre ceilalți membri ai Gărzii de Fier a venit la numai câteva luni după înscriere, când Mânzatu a compus muzica pentru cântecul *Sfântă tinerețe legio-*

Cristian Vasile

Nellu Manzatti și romanța Vânt de seară, într-un repertoriu publicat de Editura Armonia

nară (pe versuri de Radu Gyr), care avea să devină în scurt timp imnul neoficial al mișcării. De asemenea, tot el este cel care a realizat linia melodică a altor cântece legionare, precum *Imnul Moșă – Marin* sau *Imnul Muncitorilor*, folosite intens în campania electorală din 1937.

Ca urmare a activității și poziției sale în structurile legionare, a fost internat în 1938 la Tismana, apoi în lagărele de la Miercurea Ciuc și Vaslui, fiind eliberat în 1939, cu câteva luni înainte de represaliile autorităților ce au urmat asasinării lui Armand Călinescu (vechea prietenie cu regele Carol II-lea, care data încă din anii copilăriei, a jucat, probabil, un rol determinant). Instaurarea statului național-legionar în septembrie 1940 i-a adus lui Mânzatu postul de director al Societății Regale de Radiodifuziune, funcție pe care avea să o păstreze o vreme și după ianuarie 1941, când numeroși legionari au fost arestați, trimiși pe front sau, cel puțin, înlăturați din structurile de conducere.

Mai apoi, nu numai că nu a fost atins de represaliile anti-legionare, ci dimpotrivă, s-a bucurat de aprecierea și încrederea mareșalului Antonescu, care i-a cerut să compună un marș dedicat trupelor ce luptau pe front, proiect

Nelu Manzatu și discul intitulat
Madonna bruna
(Blondă sau brună)

Primele încercări literare sunt consemnate după revenirea în București, în anii de liceu, însă ascensiunea lui Ion Mânzatu ca publicist a venit cu colaborarea la revistele *Vremea* și *Gluma*. Povestirile publicate în cea din urmă îl aveau în centru pe Găgă, personaj celebru în epocă și arhetip al omului simplu și naiv, care se întâlnește cu tentațiile și capcanele vieții la oraș, textele aducându-i o oarecare notorietate. În paralel, Mânzatu a semnat cronici de teatru, precum și textul piesei *Colacul de salvare*, care s-a jucat prima dată în 1929, pe scena teatrului „Comedia”, fiind bine primită de publicul bucureștean.

Dar Mânzatu nu avea să devină cu adevărat celebru nici pentru veleitățile sale de scriitor, nici pentru acribiile sale de critic de teatru. Muzica a fost deopotrivă marea sa pasiune, dar și resortul faimei de care s-a bucurat. Cronicile din *Vremea*, precum și prelegerile audio ținute încă din primele săptămâni de emisie ale radioului național au coincis cu primirea sa, în 1927, în rândurile Societății Compozitorilor Români. Ion Mânzatu cocheta totodată și cu compoziția și interpretarea, iar contractul pe trei ani semnat cu casa de discuri „Columbia” a fost șansa pe care o aștepta. În scurt timp, discurile sale au devenit foarte populare în

rândul melomanilor, iar vocea sa, redată de gramofone, aproape că nu lipsea de la nicio petrecere.

„MÂNZATU O SĂ FIE TAURI”

Biografia sa a luat o turnură neașteptată în 1926, când moartea subită a tatălui l-a obligat să îi urmeze acestuia la conducerea fabricii de țesături vegetale. Afacerea de familie i-a

asigurat un trai satisfăcător, iar tânărul Mânzatu era un obișnuit al localurilor din toate colțurile Bucureștilor: de la bodegile boeme din jurul Parcului Carol și sordidele cârciumi de la barierele orașului, la restaurantele „cu ștaif” din centru și cafenelele de peste drum de Palatul Regal.

Despre viața personală se cunosc destul de puține informații. Într-unul dintre volumele de memorii, Ion Mânzatu amintește de căsătoria din 1930 cu Nadia Grigoriu, fiica directorului Teatrului de Operetă din Capitală, nașii cuplului fiind soții Virgil și Ecaterina Madgearu. După cununia religioasă oficiată la Biserica Amzei, cuplul și invitații au petrecut la un local bucureștean, iar la miezul nopții mirele și mireasa urmau să plece pe Valea Prahovei, în luna de miere.

Peste ani, Mânzatu își amintea cu haz de faptul că, înainte de a-i părăsi pe apropiații săi și de-a se urca în vagon alături de proaspăta soție, cel mai bun prieten, Cincinat Pavelescu, i-a compus pe loc o epigramă: „În vocea-i caldă se răsfrânge/Desigur inima-i de aur.../Dar astă seară, lângă Nana,/Mânzatu o să fie taur”. Imediat însă, Tudor Mușatescu a venit cu replica la catrenul lui Pavelescu: „În seara asta veți vedea/- și jur că adevărat zic vouă -/Mânzatu nostru o să stea/Ca un vițel la poarta nouă”. Mariajul a durat numai câțiva ani, desfășându-se sub vârtejul evenimentelor și a activității politice în care s-a implicat Mânzatu.

ÎN CĂMAȘĂ VERDE

„Fusesem membru al partidului liberal încă din 1927 [...], fiind imediat cooptat în

UN AVION ROMÂNESC IL-18 ATERIZEAZĂ FORȚAT ÎN CIPRU

PETRE OPRÎȘ

La 24 februarie 1962, un aparat IL-18 V al companiei Tarom (înmatriculat YR-IMB) a fost implicat într-un incident care putea să aibă urmări grave. Când se aflau la altitudinea de 7.300 m deasupra Mării Mediterane și la 220 km de litoralul insulei Cipru, piloții Virgil Georgescu și Nicolae Anghel au constatat

că unul dintre motoarele avionului s-a oprit brusc. După aproximativ zece minute de zbor, alte două propulsoare au încetat să mai funcționeze, iar cel de-al patrulea motor al aparatului s-a oprit când avionul se afla la altitudinea de 1.700 m și la 15 km de litoral.

În aceea zi de sâmbătă, avionul efectua o cursă specială pe ruta București – Belgrad – Atena – Nicosia, fără escale intermediare, cu 79 de emigranți de religie mozaică și opt membri ai echipajului. Toți pasagerii doreau să ajungă în Israel.

Din păcate, în volumul *Istoria aviației române* (publicat în anul 1984) s-a menționat greșit o altă dată la care ar fi avut loc acel incident (25 februarie 1962) și faptul că aparatul respectiv transporta 69 de pasageri de la București la Nicosia. În nota întocmită în luna martie 1962 și semnată de generalul Alexandru Drăghici, vice-președinte al Consiliului de Miniștri, este precizat numărul corect de pasageri (79) și faptul că era vorba despre emigranți evrei proveniți din România.

AMERICANII AU FOST MAI ISTEȚI

Deoarece a învățat regulile de navigație acriană de la instructorii germani pe care i-a întâlnit în timpul celui de Al Doilea Război Mondial, navigatorul Boris Ferderber avea deja încercute pe hartă terenurile plate care permiteau aterizarea de urgență pe întregul traseu de zbor. După ce motoarele nr. 3 și 4 s-au oprit deasupra mării, navigatorul român a indicat un loc pentru a ateriza cu trenul escamotat și a calculat panta de coborâre a aparatului, astfel încât piloții să ajungă până la terenul dezafectat al unui aerodrom utilizat de anglo-americani în timpul războiului, în imediata apropiere a localității Paphos. Totodată, piloții

ce nu s-a mai materializat. Toate aceste circumstanțe i-au adus suspiciunea că ar fi în legătură apropiată cu Eugen Cristescu, șeful Serviciului Special de Informații, însă bănuiala nu a fost niciodată confirmată. Mai mult de atât, chiar dacă în memoriile sale îi conturează marelui un portret mai degrabă favorabil, în contrapartidă cu mulți dintre ceilalți legionari, Mânzatu nu și-a renegat niciodată opțiunea politică de la sfârșitul anilor '30, păstrându-și până la sfârșitul vieții adeziunea la Mișcarea Legionară, chiar dacă nu și-a mai manifestat-o public.

PE MELEAGURI STRĂINE

Acapararea și consolidarea puterii de către comuniști, precum și riscul de a fi arestat din cauza trecutului în slujba Gărzii de Fier l-au determinat pe Ion Mânzatu să fugă din țară. În 1947 a trecut granița, ajungând în Ungaria, unde a fost prins de poliție și înțemnițat, petrecând câteva luni în închisorile și lagărele maghiare. Anul următor se afla la Paris și peste puțin timp traversa Oceanul, stabilindu-se în cele din urmă în Argentina. O vreme a îndeplinit funcția de consilier în cadrul Teatrului Național din La Plata, post la care a renunțat pentru a se dedica gazetăriei, colaborând atât cu publicații argentinene, cât și cu cele românești din exil, fiind inclusiv redactorul-șef al periodicului *România*, ce apărea la Buenos-Aires.

Pe lângă activitatea jurnalistică, Ion Mânzatu a publicat în anii '50 două volume de amintiri și povestiri din viața Bucureștilor din anii tinereții. Primul dintre acestea – *Îți mai aduci aminte, doamnă?* – a fost prefăcut de Mircea Eliade și, din lipsă de fonduri, a fost multiplicat cu ajutorul mașinilor de scris. Ambele cărți au în comun atât trecerea sub tăcere a trecutului său legionar ori critica directă a regimului de la București, cât și recursul constant la „timpul când în țară nu încremenise surâsul pe buze”. Cu toate că în scrierile sale din primii ani de exil Mânzatu afișează o poziție ironică, detașată și, uneori, sarcastică față de realitățile politice din România, dorul de țară și neajunsurile exilului se pot ghici cu ușurință printre rânduri. Iar

Jean Moscopol pe coperta discului apărut la casa britanică HMV

aceste sentimente nu aveau să îl părăsească niciodată, căci Mânzatu mărturisea într-un text redactat în 1978: „mă simt străin și voi muri printre străini”.

După un periplu prin Statele Unite ale Americii, la finalul anilor '50, Ion Mânzatu a revenit în Europa, stabilindu-se în Italia, unde a lucrat ca profesor de germană într-un liceu, dar și ca responsabil de comunicare și relații publice pentru o companie privată din Peninsula. A murit la 5 februarie 1986, la Milano, chiar în ziua în care împlinea 81 de ani, fără să mai fi revăzut vreodată Bucureștii și țara pe care a iubit-o și a cărei lipsă a simțit-o până în ultima clipă a vieții.

Așadar, cum poate fi descris, de fapt, Ion Mânzatu? Drept un compozitor talentat ori ca un scriitor și gazetar promițător? Un burghez prea repede sedus de o ideologie totalitară căreia i s-a dedicat în totalitate și pe care nu a părăsit-o niciodată? Sau un exilat măcinat de dor, care a tânjit sincer după locurile natale și după viața boemă a orașului interbelic? Oricât ar căuta deopotrivă detractorii ori admiratorii lui să-i accentueze ori să-i diminueze anumite aspecte biografice, viața și personalitatea complexă ale lui Mânzatu nu pot fi înțelese unele fără altele, biografia sa fiind o întrepătrundere a vicisitudinilor istoriei și a tentațiilor politice din veacul trecut. ■

aparat Hawker Hunter al forțelor aeriene britanice staționate pe insulă. Pilotul militar ar fi însoțit aparatul de pasageri IL-18 până la Paphos și ar fi înștiințat autoritățile de la Nicosia despre aterizarea perfectă efectuată de piloții români. Mai multe elicoptere și o echipă medicală de la baza aeriană Akrotari au ajuns la fața locului, unde se aflau deja locuitori din Paphos, care au asistat întâmplător la eveniment.

Din fericire, nu s-au înregistrat pierderi de vieți omenești și nicio rănire. Toți pasagerii au fost îmbarcați în autobuzele venite de la Paphos pentru a fi transportați la Nicosia, împreună cu bagajele lor.

Informația despre avionul britanic a fost confirmată de piloții Virgil Georgescu și Nicolae Anghel și de navigatorul Boris Ferderber, în sensul că un aparat britanic de vânătoare a ajuns la Paphos după circa 3 minute de la aterizarea forțată a avionului românesc și s-a rotit deasupra locului unde se aflau aceștia.

PROBLEME CU AVIOANELE IL-18

Echipajul avionului IL-18 a fost alcătuit din pilotul comandant Virgil Georgescu (veteran de război și, din 1959, pilot-șef al companiei TAROM), copilul Nicolae Anghel, navigatorul Boris Ferderber (veteran de război), mecanicul de bord Mircea Trandafir, operatorul radio-navigant Emilian Rotaru și însoțitoarele de bord Viorica Huțanu (prima femeie stewardesă din România), Elena Frîncu și Elisabeta Crășmaru. Pentru modul profesionist în care au acționat la 24 februarie 1962, toți membrii echipajului au fost decorați de autoritățile de la București. Alexandru Bărlădeanu, vicepreședinte al Consiliului de Miniștri, consemnase pe documentul primit de la generalul Alexandru Drăghici propoziția: „Trebuie recom-

pensați piloții”.

În ceea ce privește soarta avionului IL-18, acesta a fost reparat de specialiștii sovietici chiar pe locul aterizării forțate, după care s-a permis decolarea și zborul direct spre un aeroport din U.R.S.S. (la

Viorica Huțanu, prima femeie stewardesă din România (sursa: vreausafiustewardesa.ro)

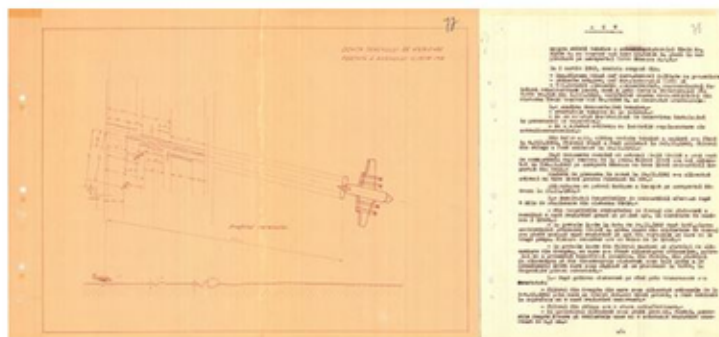
începutul lunii martie 1962). În schimbul aceluși aparat, compania TAROM a primit unul nou.

Din păcate, problemele cu avioanele IL-18 au continuat. În perioada 24 aprilie – 4 iunie 1962, primul avion IL-18 primit de compania TAROM (înmatriculat YR-IMA) nu a fost utilizat deoarece unul dintre motoare a fost afectat grav de un incendiu. Fiind în perioada de garanție, aparatul a fost reparat în luna mai 1962 de compania constructoare și, la începutul lunii iunie 1962, a fost restituit companiei TAROM.

Alte două probleme au apărut la 28 mai și 9 iunie 1962, când Direcția Transporturilor Aeriene a primit din Uniunea Sovietică alte două avioane IL-18 (care au fost înmatriculate YR-IMC și YR-IMD). Deoarece aparatele respective nu fuseseră prevăzute în planul de investiții stabilit pentru trimestrul al doilea al anului 1962, acestea nu au fost trecute în tablourile inițiale ale mijloacelor de bază aflate în conservare la compania TAROM, însă au fost utilizate în acel trimestru „pentru o singură cursă efectuată în luna mai a.c. și șapte curse efectuate în luna iunie, pentru

care în mod normal se cuvine o cotă de amortizare de 176.000 lei. Banca de Investiții pretinde însă să se plătească pentru aceste avioane o amortizare de 2.046.000 lei pe motiv că nu figurează pe tablourile de trecere în conservare”.

Toate problemele respective au fost explicate de inginerul Grigore

Documente din dosarul de anchetă

YR-18 după aterizarea forțată

au emis semnalul SOS și au înștiințat turnul de control al aeroportului din Nicosia despre situația avionului și oprirea bruscă a motoarelor.

Pentru a înțelege situația cu care s-au confruntat piloții români în acel incident, căpitanul-comandor Teodor (Tedy) Pantea – inginer de bord care a participat la misiunile efectuate cu președintele României, Nicolae Ceaușescu, la Moscova (4 decembrie 1989) și Teheran (18 – 20 decembrie 1989) – a avut amabilitatea să ne ofere următoarea explicație. „Avioanele sovietice sunt sensibile în privința congelării petrolului pe care-l folosesc, motiv pentru care s-au întâmplat catastrofe. Congelarea combustibilului determină oprirea motoarelor și imposibilitatea repornirii lor. Pentru a evita situații nefericite, ori de câte ori alimentai un avion de fabricație sovietică trebuia să soliciți un petrol special, cu lichid «I» – un aditiv care cobora mult temperatura de congelare a petrolului. Americanii folosesc petrol neaditivat și limitează zborul avioanelor, dacă temperatu-

ra aerului este mai mică de -67° Celsius. Se întâmplă rar, doar peste Siberia și peste Cercul Polar am întâlnit așa ceva. Pentru a zbura cu avioane sovietice, în condițiile unor temperaturi extrem de scăzute, se folosea încălzitorul de petrol

din carcasa filtrului fiecărui motor și se schimba altitudinea de zbor, coborând până când se găsea o temperatură exterioară potrivită pentru continuarea misiunii. Americanii au fost mai isteți și au dirijat magistralele de petrol pe lângă conducta magistrală de aer condiționat (care conține, în mod normal, aer cald) și, astfel, se reușește o preîncălzire a combustibilului înainte de a ajunge în filtrul motorului”.

FĂRĂ MORȚI ȘI RĂNIȚI

Acceași explicație privind cauza opririi motoarelor avionului IL-18 (YR-18) se găsește în nota întocmită în luna martie 1962 și semnată de generalul Alexandru Drăghici. „În procesul verbal de anchetă se arată că avionul înainte de zbor a fost alimentat cu petrol T1 producție românească, fără produsul «I», care nu se folosește la TAROM.

Din informațiile primite de la TAROM, rezultă că acest produs este o substanță antiger, ce se adaugă combustibilului în scopul de a-l face mai potrivit pentru utilizarea lui la temperaturi scăzute.

În timpul zborului, care s-a efectuat la înălțimea de 7.150 m, se arată că temperatura exterioară era de -51° C.

Pentru produsul «I», TAROM nu a primit nicio documentație și nici nu i s-a furnizat acest produs.

Avionul fiind în termen de garanție, asistența tehnică i se asigură sub supravegherea unei echipe de experți sovietici, ce își are sediul la Băneasa”.

Câteva informații inexacte despre incidentul în care a fost implicat avionul companiei TAROM au apărut în ziua următoare în ziarul *Cyprus Mail*, împreună cu o fotografie de la locul aterizării forțate. În publicația respectivă s-a afirmat greșit faptul că aparatul românesc ar fi trebuit să ajungă la Tel Aviv. În realitate, urma să aterizeze la Nicosia și toți pasagerii aveau ca destinație finală aeroportul din Tel Aviv.

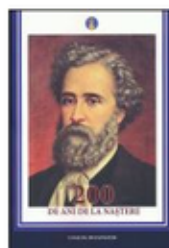
În același ziar s-a menționat că, pentru a ajuta echipajul avionului românesc să ajungă la sol, autoritățile cipriote au trimis în întâmpinare un

Boris Ferderber
(sursa: Smithsonian

National Air and Space Museum)

PENTRU BIBLIOTECA DUMNEAVOASTRĂ

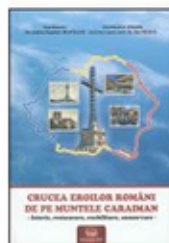
● **ION C. BRĂȚIANU: 200 DE ANI DE LA NAȘTERE. CATALOG DE EXPOZIȚIE**

Biblioteca Academiei Române, București, 2021, 123 pp.

● **Teodor Baconschi, Răzvan Bucuroiu, Părintele Ioan Boga, Radu Carp, † Chrysostomos de Etna, CA, Gheorghiță Ciocoi, Dan Dungaciu, Ioana Feodorov, Petre Guran, Augustin Ioan, Dumitru Horia Ionescu, Părintele Constantin Necula – CATEDRALA SFANTA SOFIA: O CAPODOPERĂ PROFANATĂ** (volum îngrijit de Cristian Vechiu; introducere de Marius Vasileanu)

Editura Lumea Credenței, București, 2021, 136 pp.

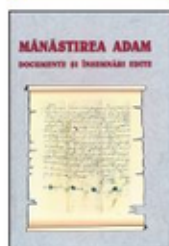
● **CRUCEA EROILOR ROMANI DE PE MUNTELE CARAIMAN – ISTORIC, RESTAURARE, REABILITARE, CONSERVARE** – (coordonator dr. Codrin Dumitru Munteanu; coordonator științific col. (rtr.) prof. univ. dr. Ion Giurcă)

Editura Centrului Tehnic-Editorial al Armatei, București, 2021, 367 pp.

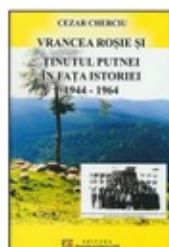
● **Pr.dr. Ioan Dură – PRE-OCUPĂRI PE TĂRĂMUL ISTORIEI BISERICESTI. STUDII – ARTICOLE – CONSEMĂNĂRI**

Editura Magic Print, Onești, 2021, 202 pp.

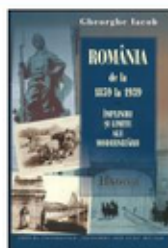
● **MĂNĂSTIREA ADAM. DOCUMENTE, ÎNSEMNĂRI, INSCRIȚII, DESCRIERI ȘI REPERE BIOGRAFICE EDITE** (tipărit cu binecuvântarea Înalt-preasfințitului părinte dr. Casian, Arhiepiscopul Dunării de Jos; ediție îngrijită, studiu introductiv, note și indici **pr. Eugen Drăgoi**)

Editura Arhiepiscopiei Dunării de Jos, Galați, 2020, 456 pp.

● **Cezar Cherciu – VRANCEA ROȘIE ȘI ȚINUTUL PUTNEI ÎN FAȚA ISTORIEI. 1944 – 1964**

Editura Muzeului de Istorie Galați, Galați, 2021, 447 pp.

● **Gheorghe Iacob – ROMANIA DE LA 1859 LA 1939. ÎMPLINIRI ȘI LIMITE ALE MODERNIZĂRII**

Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, Iași, 2020, 750 pp.

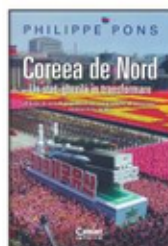
● **Despina Tudor – MITOLOGIA AȘTRILOR ȘI A PLANETELOR**

Editura Vergiliu, București, 2020, 69 pp.

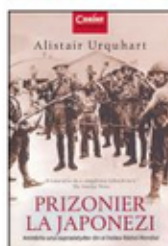
● **Vasile Bogdan, Constantin C. Gomboș – CE RĂMÂNE DUPĂ NOI. DIALOGURI DIN TIMPUL PANDEMIEI**

Editura Eurostampa, Timișoara, 2021, 275 pp.

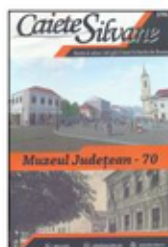
● **Philippe Pons – COREEA DE NORD. UN STAT-GHERILĂ ÎN TRANSFORMARE** (cu o postfață a autorului la ediția în limba română; traducere din limba franceză de **Diana Morărașu**; prefață de **Claudiu Degeratu**)

Editura Corint Istorie, București, 2021, 844 pp.

● **Alistair Urquhart – PRIZONIER LA JAPONEZI. AMINTIRILE UNUI SUPRAVIEȚUITOR DIN AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL** (traducere din limba engleză de **Anca Irina Ionescu**; prefață de **Ion M. Ioniță**)

Editura Corint Istorie, București, 2021, 297 pp.

● **CAIETE SILVANE** (Revistă de cultură, sub egida Uniunii Scriitorilor din România)

Anul XVII, Nr. 5 (196), mai 2021, 52 pp.

Nicolae Anghel, în seara zilei de
19 noiembrie 1961

Marin, adjunctul ministrului Transporturilor și Telecomunicațiilor, la 31 august 1962, într-o notă trimisă lui Alexandru Drăghici. Grigore Marin a precizat faptul că suma totală pretinsă de Banca de Investiții pentru amortizarea financiară lunară a celor trei avioane IL-18 menționate (2.728.000 lei) era aproape dublă față de întregul profit pe anul 1962 planificat de autoritățile române pentru Direcția Transporturilor Aeriene (1.413.000 lei).

PILOT MILIONAR

Alexandru Drăghici a aprobat la 5 septembrie 1962 solicitarea pe care a formulat-o ing. Grigore Marin, de a nu se achita de Direcția Transporturilor Aeriene sumele solicitate de Banca de Investiții pentru amortizarea financiară a avioanelor care nu au fost folosite în exploatare comercială din cauze neimputabile Direcției.

Revenind la avionul IL-18 V al companiei TAROM care a aterizat forțat lângă localitatea Paphos, o informație dintr-un alt dosar ne-a atras atenția din cauza coincidenței cronologice. Cu o zi înainte de incidentul din Cipru, un aparat identic – deținut de compania ungară MALEV – s-a prăbușit la circa 6 km distanță de capul pistei de aterizare a aeroportului parizian Le Bourget. Echipajul

și cei 13 pasageri și-au pierdut viața.

Deoarece epava avionului ungar a fost găsită în poziție de angajare pe spate și cu motoarele turate la maxim, autoritățile franceze au stabilit două ipoteze privind pierderea de viteză a aparatului respectiv pe panta de aterizare: greșală în tehnica pilotajului sau apariția bruscă a givrajului. În documentul prezentat în 1963 lui Alexandru Drăghici s-a menționat faptul că „a doua ipoteză pare a fi cea mai plauzibilă deoarece echipajul unui avion DC-3 [.] care a sosit numai la 3 minute după producerea catastrofei, a declarat că a trecut printr-o asemenea zonă de givraj (sic!) în apropierea aerodromului“.

În presa românească din acea vreme există două relatări despre unul dintre membrii echipajului avionului YR-IMB. Cu aproximativ doi ani înainte de aterizarea cu peripeții din Cipru, Nicolae Anghel a fost prezentat pentru calitățile sale profesionale în presa de la București (la 10 aprilie 1960), astfel: „Directorul General al aviației civile din Republica Democrată Germană a adresat felicitări Societății de Transporturi Aeriene Române – TAROM pentru faptul că în condiții atmosferice grele (ceață până aproape de sol) echipajul avionului românesc IL-14, condus de pilotul Nicolae Anghel, a reușit să aterizeze în condiții bune pe aeroportul Berlin-Schönefeld, în timp ce alte avioane nu au făcut aceasta. Comandantul de aeronavă Nicolae Anghel este un încercat pilot. În cei 20 de ani de activitate el a efectuat peste 12.000 ore de zbor. Pentru merite deosebite pe tărâmul aviației civile a fost distins cu insigna «Pilot milionar» (a parcurs până acum cu avioanele TAROM peste 2.500.000 km în văzduh)“.

Un alt eveniment important pentru Nicolae Anghel a avut loc în seara zilei de 19 noiembrie 1961. Atunci, prietenii și colegii l-au așteptat pe aeroportul Băneasa și, imediat după ce a coborât din avionul IL-18 pe care l-a pilotat în acea zi, comandantul Nicolae Anghel a primit un buchet de flori și cea de-a treia insignă de „Pilot milionar“ – acordată pentru încă 1.000.000 km parcurși cu avioanele de transport. ■

Echipajul decorat și oficialități ale TAROM

NEGUȚĂTORUL DE MĂȘTI

MIHAIL MIHAILIDE

Într-un decembrie cețos (2019) părăseam „Le Jardin du Luxembourg“, prin poarta dinspre Panthéon și rue Soufflot – după numele arhitectului care l-a proiectat –, gândind să ascult orga de la Biserica St. Étienne-du-Mont, cu orar și program muzical stricte. Sfântul Ștefan, ucis prin lapidare, e primul martir creștin, iar un basorelief – vecin cu cel al Sfintei Geneviève – îl reprezintă pe fațadă. La St. Étienne-du-Mont, până la interdicția înhumării în biserică sau în imediata apropiere a lăcașului de cult, își doarme somnul de veci Blaise Pascal (decedat în 1662, la doar 39 de ani), se află rămășițele trupești ale lui Jean-Paul Marat și ale contelui de Mirabeau – scoși ca „nedemni“ din Panthéon în timpul Revoluției franceze de la 1789 –, sarcofagul Sf. Geneviève, patroana Parisului, pe care-l eliberase de huni, precum și o valoroasă colecție de picturi cu tematică religioasă.

Ca aproape de fiecare dată însă, m-am oprit, înainte de a părăsi grădina cu regret, indiferent de anotimp, să-l „salut“ pe L'Homme aux Masques a lui Zacharie Astruc – redenumită acum, la peste 100 de ani de la cumpărarea de către stat, Le Marchand de Masques – și să deslușesc misterul subiectului ales de sculptor. Dacă va fi fost vreunul.

Statuia, pe când avea toate măștile

La sfârșitul anului prepan-demic (chipurile) nu in-tuiam că numai peste câteva luni masca, una de cârpă agățată de urechi cu gumilasticuri, va deveni pe Terra un detaliu vestimentar unisex și ubicuu. Curând însă, celor care mă pot crede capabil

de precogniții, le-am mărturisit că, din 2020, pentru omenire s-a încheiat o epocă; o alta începe, mult diferită, și nu sunt semne că va fi mai bună. Covidul-19 sub diferitele sale „măști“ genetice, masca protectoare și vaccinurile vor fi nevoite să coexiste.

Un efeb (sau poate un bă-iețandru) în bronz – neguțătorul – „oferă“ o duzină de măști. Din 1886 și până acum, dintre cele 12 inițial existente au rămas nouă. Una, masca lui Victor Hugo, splendidă ca realizare, e ridicată cu mâna stângă deasupra capului;

CAPTOR

3

1528. Pe fondul destrămării puterii spirituale a Bisericii romane, Clement al VII-lea, cel care i-a excomunicat pe Henric al VIII-lea și pe Anne Boleyn, un Papă șovăitor și slab, ce nu poate împiedica dezvoltarea protestantismului cuceritor al aproape tuturor popoarelor din nordul Europei, creează, printr-o bulă, ordinul călugărilor capucini, ramură autonomă a franciscanilor. Momentul este, de fapt, continuarea unei mișcări de reformă începute în 1525, condusă de Matteo da Bascio, care urmărește ca franciscanii să se întoarcă la stricta respectare a regulilor Sfântului Francisc. Da Bascio și discipolii lui poartă barbă, mantii cu glugi ascuțite (cappuccino, în italiană), umblă desculți sau în sandale și trăiesc în sărăcie. Ceilalți franciscani râd de ei, iar Papa le interzice extinderea în afara Italiei. Convertirea la protestantism a vicarului general Bernardino Ochino, în 1542, aproape va distruge ordinul, care își va reveni câteva decenii mai târziu.

20

1916. Nicolae al II-lea îl întâlnește pentru prima oară pe Aleksandr Protopopov, vicepreședinte al Dumei, un bărbat elegant, poliglot, pianist, conservator rafinat, cu idei largi, care îl impresionase și pe regele George al V-lea al Marii Britanii. Mare industriaș de textile, Protopopov pare omul ideal pentru a rezolva o criză de aprovizionare. „Grigori [Rasputin] te imploră din suflet să-l numești pe el ministru de Interne“, îi scrie soția, țarina Aleksandra Feodorovna. Plictisit de „schimbări atât de obositoare, care au loc prea des“, cum îi răspunde Nicolae – și pe bună dreptate, patru prim-miniștri și cinci miniștri de Interne numai în ultima vreme –, țarul cedează, într-un gest total neinspirat. Noul ministru de Interne, un tip bizar, devine un apostol al lui Rasputin și un adept al autocrației mistice a Alexandrei. Exact de ceea ce nu avea nevoie Rusia la vreme de război și în preajma revoluției.

24

1806. „Trăiesc ca păsările, în adevărate cuiburi“, scrie soția consulului general francez la București, Christine Reinhard, într-o epistolă expediată din Iași, referindu-se la modul de viață al păstorilor de turme din Țara Românească. „Ridică niște construcții din trunchiuri de copaci în vârful cărora așează coșuri uriașe de răchită cu capacul drept acoperiș. Aceste locuințe n-au decât o singură deschidere la care ajungi cu scara; în ele stau familii întregi, cu păsări cu tot. Aș fi vrut să văd una dintre ele, dar scările erau atât de stricate, încât mi-a fost cu neputință.“

27

1675. Pierre de Mormès de Saint Hilaire, comandant general al artileriei franceze pe câmpul de la Salzbach (în Baden), înfruntare din timpul războiului împotriva Olandei (1672 – 1678), îl oprește pe viconte de Turenne din galop, ca să-i arate o baterie de tunuri. „Era ca și cum, scrie doamna de Sévigné, i-ar fi spus: «Domnule general, opriți-vă puțin, aici veți muri». Urmează o lovitură de tun ce smulge brațul lui Saint-Hilaire, cel cu care arăta spre baterie, și îl ucide pe domnul de Turenne, mareșal al Franței din 1643. Fiul lui Saint-Hilaire se repede la tată strigând și plângând. «Taci, băiatul meu, îi spune acesta, privește – și i-l arată pe domnul de Turenne –, nu pe mine să mă plângi, ci pe acest mare om»“. „Astăzi a murit un om care a făcut onoare Omului“, va scrie și un mare adversar al lui Turenne, contele Raimondo Montecuccoli, generalisim al armatei Sfântului Imperiu Romano-German.

28

1809. Lângă Talavera, la 110 km sud-vest de Madrid – unde sunt instalate încă din 1808 trupele lui Napolcon –, o armată britanică de 20.000 de soldați, venind din Portugalia, sub comanda ducelui de Wellington, sunt bombardate crâncen de artileria franceză. Atacul pare a-i copleși pe englezi. Cu întăriri sosite în grabă sub comanda vicontelui Rowland Hill, terenul pierdut este însă recucerit de britanici, iar în zorii zilei Wellington contraatacă și francezii se retrag spre Madrid. Ei pierd mai mulți oameni decât englezii, dar și aceștia din urmă sunt atât de epuizați de luptă, încât Wellington se retrage în Portugalia, fără a mai urmări armata inamică, a mareșalului francez Nicolas Soult.

operă cumpărată de guvernul francez; bustul în bronz al prozatorului (Jules-Amédée) „Barbey d'Aureville” (1808 – 1889), cu o puternică înrăurire estetică în epocă asupra unor confracți mai tineri, precum: Auguste de Villiers de l'Isle-Adam, Henry James și însuși Marcel Proust; e una dintre măștile „Neguțătorului” din grădina Mariei de Medici; la fel, e admirat bustul expresiv al pictorului Édouard Manet, precursor al impresionismului. Și doar încă un exemplu, cel al lucrării *L'Aurore* – relief în bronz, aflată la Școala Specială Militară de la St. Cyr, fondată de Napoleon Bonaparte când nu era decât consul (1808).

Puține istorii literare rețin numele, activitatea și scrierile lui Z. Astruc. Totuși poate fi citat ca editor al publicațiilor *Quart d'Heure*, cu un sub-

titlu nonconformist: „gazette des gens demi-sérieux” (redactată împreună cu scriitorii, pierduți în negura timpului, Valéry Vernier și A. Louvet) și fondator al unor jurnale de artă (*Le Salon* – efemer, apărea doar în timpul expozițiilor anuale – și *L'Espagne Nouvelle*, Madrid, 1870).

La Paris au fost reeditate în-

tre cele două războaie mondiale scrierile: *L'Histoire funèbre de Faubert* (a nu se citi Flaubert), *Les Onze lamentations d'Éliacin*, *Romancero de l'Escorial*, *poemes d'Espagne* (ed. orig. 1883), Z. Astruc a fost, de asemenea, un bun cunoscător al artei nipone și un versat hispanist.

În calitate de critic de artă

Detaliu al statuii...

„Masca”, măștile și „portul” acestora (la modul propriu sau... figurat) nu sunt o găselniță a vremurilor actuale. „Obiectul” este milenar și, încercând o clasificare ad-hoc și reducionista, se pot distinge măștile mortuare, de protecție, artistice și cele pentru carnaval. În vechime, imediat după dispariția unei personalități, de obicei la cererea familiei, se aplica pe chipul decedatului un material de o anumită plasticitate (ipsos/ghips, ceară de albine ș.a.), după care portretul tridimensional obținut se retrăgea cu grijă și se lăsa materialul la uscat. Era un punct de plecare pentru „turnarea” ulterioară a diferitelor metale în forma ce se obținuse (bronz) și astfel fizionomia putea fi păstrată – cu trăsăturile modificate întrucâtva postmortem. Aceste *măști antropomorfe* se pot corela cu diferite credințe religioase, superstiții, culturi. Cu secole înainte de Hristos, se realizau măști din pânză acoperită cu stuc sau tencuială, acoperite apoi cu impresionantă cantități de aur sau argint (metale ductile) și garnite cu

Masca mortuară găsită la Micene de Heinrich Schliemann, în 1876, atribuită lui Agamemnon (aflată la Muzeul Național de Arheologie din Atena)

pietre prețioase – ex. măștile fa-raonilor egipteni (Tutankhamon). Realizarea măștilor mortuare devenise aproape tradiție în epoca lui Napoleon Bonaparte. Decedat la vârsta de 51 de ani, masca lui Napoleon I s-a obținut la o zi după deces, o parte a istoricilor susținând că primul mulaj a fost executat de medicul personal al acestuia, François Carlo Antommarchi, ulterior făcându-se mai multe copii.

Măștile de protecție/utilitare realizate din varii materiale, cu sau fără filtre speciale, sunt folosite în timp de pace (industrii cu particule nocive, de pompieri, contra poluării etc.) sau de război pentru a feri beligeranții de agresiunile cu gaze toxice. Măștile chirurgicale au fost introduse odată cu măsurile listeriene și aseptice. Dar și în cazul unor sporturi (scrimă, hochei pe gheață, vânătoare etc.), măștile de o mare variabilitate sunt cvasi-uzuale în cazul

trei, care erau atașate la încheietura drepte... au dispărut. Celelalte sunt fixate în jurul soclului de piatră al statuii. Ele reprezintă figuri de notorietate ale unor contemporani ai sculptorului – pictor, poet și critic de artă, totodată. Sunt figurați astfel pictorii: Eugène Delacroix (1798 – 1863), Jean-Baptiste Carpeaux (și sculptor, 1827 – 1875), Camille Corot (1796 – 1875); scriitori: Alexandre Dumas-fiul (1824 – 1863), Honoré de Balzac (1799 – 1850), Jules Barbey d'Aurévilly (1808 – 1889); compozitorul și criticul muzical Hector Berlioz (1803 – 1869, autorul *Simfoniei fantastice*)

și Jean-Baptiste Faure (1830 – 1914, bariton celebru, prezent pe scenele mai multor teatre de operă din Europa, dar și colecționar de artă). Au dispărut – nu se cunosc împrejurările, motivul și nici data exactă – măștile lui Charles Gounod (1818 – 1893, compozitorul operei *Faust*), Th. de Banville (1823 – 1891, scriitor și poet parnasian) și Léon Gambetta (1838 – 1882, politician, ministru și prim-ministru francez).

Zacharie Astruc (1833 – 1907) era de fel din Angers, oraș desfășurat pe ambele maluri ale râului Maine, un afluent al Loarei. A văzut lumina zilei la 23 februarie 1833, un an după rebeliunea antimonarhistă din iunie 1832, vizându-l în speță pe regele Ludovic-Filip, care domnea din 1830 și a reușit să se mențină pe tron până la abdicarea forțată din 1848. Împrejurările istorice revoluționare să-i fi influențat opiniile liberale de mai târziu?

Zacharie Astruc (1833 – 1907), sculptor, pictor, critic de artă și poet, autorul statuii din „Jardin du Luxembourg“

Ca pictor, se integrează aderenților noului curent artistic, opus academismului: impresionismul; participă astfel la prima expoziție a adeptilor acestei noi formule expresive (Paris, 1874). Câteva lucrări se găsesc la muzeele de arte frumoase din: Bernay (*Le Repos de Prométhée*, 1906), Évreux (*Intérieur parisien*) și Pau – comună în sud-vestul Franței (*Scène de rue à Cuenca* – orașel spaniol). La Luvru, în de-

partamentul de arte grafice, este expusă acuarela *Roses négligemment jetées sur un vase* („Trandafiri aruncați neglijent pe o vază“). Iar la Musée d'Orsay *Masca lui Balzac*, bronz – studiu pentru *Le Marchand de masques*. În orașul de baștină al sculptorului, un bust, avându-l ca autor, îl prezintă vizitatorilor pe François Rabelais, scriitor și medic. Exilându-se voluntar în Spania, Astruc realizează o copie a lucrării Saint François d'Assise de Alonzo Canno (pictor, sculptor și arhitect spaniol), conservată la catedrala din Toledo, reproducă în marmură și lemn, de casa Christofle (Paris). Aceștia

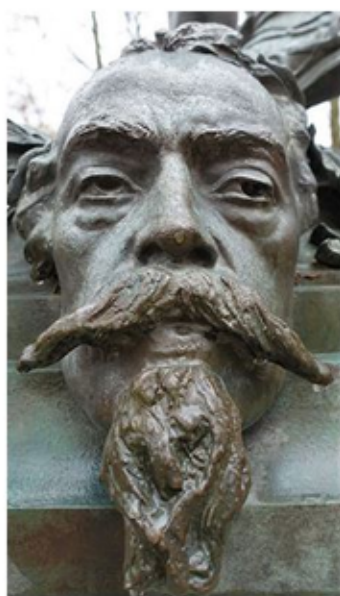
li se adaugă numeroase alte lucrări pregătite și expuse mai întâi pentru participarea lui Z. Astruc la saloanele de artă; apoi, achiziționate de oficialități sau oferite diferitelor muzee. Bibliografiile consultate rețin titluri precum: grupul statuar „Marte și Venus“ (1886), „Hamlet“ (1887), „Regele Midas“ (bronz, 1888), „Le Moine: L'Extase dans le Sommeil“ („Călugărul, extaz în somn“), – marmură (1893),

Trei dintre măștile în bronz, aflate pe soclu, la picioarele neguțătorului

fotoliu de membru al Academiei Franceze. Se zice că procedeul de a pune la treabă „negrișori” (cum proceda Dumas „père”) era folosit și de scriitori români prolifici și, în anumite perioade ale vieții, ocupați cu activități „profitabile”. Dumas-fiul moștenește nu numai talentul patern, dar, ca și acesta, o deosebită forță creativă, lăsând posterității o suită de opere dramatice. Principalul titlu fiind romanul și scenariul piesei *Dama cu camelii*, lucrare apreciată de Lanson ca „fără îndoială cea mai bună și umană între toate”. Romanul a fost inspirat de un episod din viața lui Alexandre Dumas-fiul – dragostea lui pentru Marie Duplessis, o curtezană. Dar au avut succes și *Fiul Natural*, *Prietenul Doamnelor*, *Prințesa Georges Francillon* (1886), demonstrând preocuparea scriitorului pentru problemele sociale legate de instituția familiei, căsătoriei, justiției, în general.

În foaierul Comediei Franceze (și nu numai acolo) se află bustul lui Al. Dumas-fiul, lucrare în execuția lui Jean-Baptiste Carpeaux, o altă „mască” de pe soclu. Pictor, dar mai ales sculptor, Carpeaux se încadrează stilului perioadei lui Napoleon al III-lea (stil puternic exprimat de capodopera – mult criticată de moderniști – clădirea Operei Garnier. Privitorul atent al fațadei acestei bijuterii arhitectonice poate descoperi copia lucrării în piatră a lui J.-B. Carpeaux *Dansul* (1868). Copia – deoarece prejudiciul ignobile privind nuditatea personajelor a produs proteste ale dansatoarelor din trupa de balet a Operei, apoi agresiunea indelebilă cu cerneală neagră a unui „vandal” (1869) și, în urmă, poluarea ambientală a

O altă mască de pe soclu:
pictorul și sculptorul
Jean-Baptiste Carpeaux

vremurilor noastre și din marea capitală a frumuseților lumii. Originalul a fost transportat întâi la Luvru, apoi la Musée d'Orsay (1986).

Eugène Delacroix (1798 – 1863) e poate cel mai „vârstnic” dintre „mascații” negustorului din Grădina Mariei de Medici. Puține dintre lucrările acestui mare pictor nu întrunesc epitetul de faimoase și ar putea fi mai puțin cunoscute. *Femmes d'Alger dans leur appartement* este un tablou impresionant ca dimensiuni (229/120 cm), subiect (aspecte, în general, interzise dintr-un harem) și timp de realizare (trei ani), dar și beneficiarul unei povești. Cu ajutorul unui inginer, șef al portului din Alger, Delacroix are șansa de a pătrunde în haremul unui amiral otoman. Realizează desene și după ocazită vizită – e de presupus, fără repetare – timp de trei ani lucrează în atelier la pânza în ulci pe baza schițelor, dar și angajând modele

feminine pe care le costumează specific și le accessorizează cu bijuterii. Rezultă o adevărată și originală operă ca temă, compoziție, lumină, atmosferă etc., care va fi expusă la Salonul de Artă din 1834, impresionând publicul avizat. Ludovic-Filip d'Orléans, devenit rege al Franței, fascinat, cumpără tabloul, deși autorul i l-a cedat *à contre-coeur*.

Nemulțumirile sociale și economice, luptele de stradă, baricadele, etc. sunt cunoscute nu numai din documente istorice, dar și din capodopere literare. O situație exemplificatoare, intrată în patrimoniul universal, este cea a masivului roman al lui Victor Hugo (1802 – 1885): *Les Misérables* (1862), principala mască „oferită” privitorului de adolescențului lui Z. Astruc. Jean Valjean, episcopul de Digne, comisarul Javert, Thénardier, Fantine, Gavroche, idila Marius – Cosette... din adaptările repetate cinematografice, unele în serial, cu o durată de patru-cinci ore (cu mari actori, precum Harry Baur, în 1934, apoi, în 1958, Jean Gabin – ambii în rolul lui Valjean) devin inubiliabile amintiri.

Cât privește răspunsul la întrebarea de ce Zacharie Astruc și-a ales aceste personaje și nu altele, îl vom cita pe jurnalistul Léon Daudet, unul dintre cei doi fii ai lui Alphonse Daudet (scriitorul cu povestirile încă binecunoscute din volumul *Lettres de mon moulin*, dar și *Tartarin de Tarascon*, tradus și în românește). El strecoară, într-o carte a sa, răutatea că Astruc „a choisis ses modèles en fonction de leur générosité à son égard” (și-a ales modelele în funcție de generozitatea (sic!) arătată în ceea ce-l privea)... Ipoteză pe care nu o îmbrățișăm. ■

... cu masca lui Victor Hugo,
ridicată de neguțator
în mâna stângă

vocea îi era ascultată, iar pe mulți dintre pictorii vremii i-a sprijinit în afirmare. A publicat studii – o culegere de referință – sub titlul *Les Quatorze Stations du Salon de 1859* (Cele paisprezece ediții ale Salonului din 1859), prefața

volumului fiind semnată de scriitoarea George Sand. L-a apărat pe Gustave Courbet în „disputa” sa cu academismul artistic și regimul imperial francez (Napoleon al III-lea). A se vedea celebra pânză *Atelierul Pictorului* (5,98/3,50 m), care prin îndrăzneală a făcut „valuri”, astăzi ocupând un perete la Muzeul Orsay. Fusese un „răspuns” la comanda, neconvenabilă pentru artist, a contelui Alfred Émilien O'Hara van Nieuwerkerke, ministru al Artelor. Povestea lucrării „rebele”, cu pictorul însuși plasat în centrul tabloului, depășește însă cadrul acestei însemnări. Susține cu argumente viziunea modernistă a lui Claude Monet, care a „depășit instantaneitatea impresionistă, reconstituind permanența motivului”. Iar pe Monet îl determină și îl ajută să viziteze Spania, să privească

și să înțeleagă operele artiștilor hispanici, cu un indiscutabil profit pentru arta sa.

Pe soclul statuii se află și masca scriitorului Alexandre Dumas-fiul. Acesta era copilul natural al autorului celebrei suite de romane *Cei trei muschetari*, *După 20 de ani*, *Regina Margot*, *Vicomte de Bragelonne*, *Contele de Monte Cristo* și *Doamna de Monsoreau*, în total – afirmă criticii cu velenități statistice – semnând 257 de lucrări romanești și 25 de drame. Dar, punând la lucru, după fulminantul succes al acestor producții literare, „colaboratori”, între care poetul Gérard de Nerval (G. Labrunie) și pe Octave Feuillet, un dramaturg și romancier, în conflict cu tatăl său pentru opțiunea de a deveni scriitor, dar îndeletnicire corect aleasă de el. În final, meritele i-au oferit un

Măști de gaze folosite în războaie...

balurilor „mascate” ori festivaluri, precum este cel de toamnă de la Veneția.

Masca e „prezentă” și în literatură, în cea autohtonă, de pildă, în piesa caragialiană *D'Ale carnavalului*. A curs multă cerneală și s-au făcut filme cu priză la public având ca subiect pe „Omul cu masca de fier”: fratele geamăn al Regelui Soare sau Fouquet, stăpânul castelului de la Vaux-le-Vicomte, mister însă neelucidat. Apariția fotografiei a înlocuit măștile antropomorfe, ele au devenit obiecte

de artă prin intervenția artistului-sculptor, care execută portretul/masca în ghips (sulfat natural de calciu hidratat) și ulterior se toarnă metalul (cel mai adesea un aliaj de metale – bronz). *La serată/Bal mascat în atelier*, celebra pânză a lui Theodor Aman, înfățișează, abandonată pe un scaun, o mască neagră. Care, în alt context față de cel pandemic actual, poate nu ar fi fost remarcată de vizitatorul Muzeului Național de Artă al României.

... și măști ce defilează în timpul carnavalului
de la Veneția

zică. Caii și animalele de tracțiune fiind rechiziționate pentru front, adesea poți vedea pe câmp femei strânse ciopor, trăgând de căruțele cu fân, sub un soare dogorător. Învăță repede să umble și cu coasele și cu motoarele, cu mașinile de treierat, batozele – munci bărbătești. Devin și tăietoare de lemne, și podgorence, ajută vacile să fete. Își înlocuiesc vitejește soții, așteptând cu inima strânsă vești de pe front.

Dar bărbații nu se întorc toamna, la culesul strugurilor. Cu gândul la casă, prin scrisori, dau sfaturi, își susțin de departe consoartele. Le cred novice și pierdute fără ei. Prima lor grijă sunt animalele, a doua lucerna... și să nu uite să strângă fânul și să-l adăpostească înainte să dea ploile.

Războiul merge înainte. Se apropie lucrările de primăvară. Femeile se apucă de arat. Apoi seamănă. Copiii mai mari hrănesc animalele, cară apă, taie lemne și cam uită de școală. În fiecare duminică mamele merg la biserică să asculte slujba și văd în jurul lor tot mai multe femei în doliu, văduve sau cărora le-a murit un fiu pe front. Se roagă pentru bărbații lor (ai multora nu mai sunt pe pământ, ci în el) să se întoarcă sănătoși acasă și pleacă înapoi spre cămine, pline de speranță.

În zonele ocupate de germani și în cele în care se poartă lupte, sâtencele văd și aud multe, execuții sumare, violuri, foamete, rechiziționări de alimente.

... sudează

... ară...

În fermele din nord, dinspre Belgia, soldații germani, ocupanții, sunt găzduiți de localnice și le ajută uneori la treburile casei. Se înfiripă idile interzise. Apare ici-colo câte un „l'enfant du Boche”, copil făcut cu un neamț. În 1918, la sfârșitul conflictului, Franța va avea primele femei tunse din istoria ei.

Satul este cu ochii pe copiii de nemți. Scriitorul și omul politic Maurice Barrès (1862 – 1923), membru al Academiei Franceze din 1906, vrea chiar ca „acești bastarzi ai crimei” să fie abandonați. Alții consideră că ei ar trebui omorâți, sunt dușmani, la fel ca soldații inamici din tranșee. Altfel rasa franceză nu va fi pură. Un preot ajunge să încurajeze din amvon întreruperea sarcinilor de acest fel: „N-oți fi vrând să perpetuai o nelegiuire căreia

i-ai fost victime sfinte și inocente”, le spune tinerelor enoriașe. Presa sare în apărarea femeilor violate, care nu trebuie să ducă toată viața greaua povară morală.

La sfârșitul conflictului, femeile sunt extenuate, cadaverice. Atunci când li se va ivi ocazia, multe fug la oraș. Le fac cu ochiul afișe îmbietoare, înfățișând tinere surăzătoare muncind în uzine.

Trei milioane de femei de la țară, anonime prin efortul

... verifică obuzele...

lor zilnic pentru supraviețuire, permit Franței, soldaților ei să reziste pe toată durata războiului. Fără ele țara ar fi căzut victimă foametei.

ÎN UZINE – „CANARI”

La capătul primelor șase luni de război, niciun bărbat valid nu se mai poate eschiva de la mobilizare. Uzinele sunt pustii. Muncitoarele din întreprinderile textile și de lux sunt în

FRANTUZOAI ÎN MĂRELE RĂZBOI

FLORENTINA DOLGHIN

*Femeile adună ultimele spice de pe câmp,
pentru hrănirea soldaților și a civililor...*

„Ridicați-vă, femeile franceze, adolescenți, fiice și fii ai patriei; înlocuiți-i pe ogoare pe cei care sunt pe câmpul de luptă. Pregătiți-vă să le arătați mâine pământul cultivat, recolte strânse și câmpurile semănate! Nu există, în aceste grave momente, muncă prea mică. Totul este mare când servește patriei. Ridicați-vă! Treceți la acțiune! Va veni clipa de glorie pentru toți!“.

La 7 august 1914, trei zile după intrarea Franței în război și în toiul muncilor agricole, președintele Consiliului de Miniștri René Viviani (1863 – 1925) se adresează cu aceste cuvinte, pe un ton dramatic, femeilor franceze. Recolta trebuie salvată, pentru a-i hrăni pe soldați și, în general, pe francezi. Agricultură este încă activitatea prioritară a Franței.

Femeile la care face apel premierul își acceptă soarta ca pe o fatalitate. Oricum erau prezente lângă bărbați la lucrările agricole, de la semănat până la seceriș. În plus, au în grijă curtea de păsări, grădina de zarzavat, se ocupă de culesul fructelor. Adesea merg la târg să vândă micul surplus de legume și fructe sau orătănii. Chivernisesc și banii

câștigați, îi țin departe de bărbați, care se grăbeau să-i bea la birtul din sat. Femeia se îngrijește de toată familia, și de cei bătrâni, este un fel de stăpână a fermei, ea plătește și ajutoarele pe care le mai cheamă uneori la muncile agricole. Copiii o ajută și ei, are fiecare sarcina lui în gospodărie, dar cum școala este obligatorie o fac tot mai rar. În Franța, încă

din martie 1882, sub A Treia Republică, prin legile ministrului Jules Ferry, școlarizarea, între 6 și 13 ani, devenise obligatorie, gratuită și laică.

LA CÂMP – HARNICE ȘI DĂRUITE

Atunci însă, în august 1914, cel mai greu le este cu munca fi-

*Madeleine Clemenceau-Jacquemaire
(1870 – 1949),
fiica premierului francez,
ea însăși infirmieră,
plină de empatie
pentru viața soldaților
pe front*

front, iar soțiile, fiicele, mamele, surorile în spatele lui, presa este cea care leagă cele două lumi. Ei află din ziare cum continuă viața acasă în lipsa lor, ele despre bătăliile lor, despre mersul războiului.

Genul epistolar este și el la îndemâna tuturor. Claselor înstărite le intră în obicei să corespundă, celelalte descoperă acum acest mijloc de a menține contactul cu cei plecați. Mâini nesigure apucă tocul și scriu, chiar dacă cu greșeli de ortografie. Sunt ajutate de învățătoare sau de un funcționar. În tranșee, momentele de pericol alternează cu lăncezeala. Pentru soldat sosirea corespondenței este un moment mult așteptat. Nefericiți sunt cei care nu primesc niciodată o scrisoare. De la nimeni. Fie familiile le-au rămas în teritorii ocupate de germani, fie sunt orfani, nu are cine să le trimită un rând. Tinere sensibile își propun să le scrie soldaților pentru a le susține moralul. Se vor numi nașe de război.

„Familia soldatului“, asociație creată de o catolică din Lens (Pas-de-Calais), oraș martir al Primului Război Mondial, centru minier distrus complet în 1915, obține susținerea scriitorului Maurice Barrès, care scrie fluvii de articole în presă

în admirația luptătorilor de pe front. Asociația are mult de lucru. Cererile soldaților sosesc în număr mare. În 1917, „Familia soldatului“ are 25.000 de fini. O altă asociație, „Soldatul meu“, înființată cu bani de la armată, are sprijinul ministrului de Război, Alexandre Millerand. 35.000 de soldați vor să aibă o nașă. Doar vreo 6.000 vor fi „nașiți“. Ziarele se alătură mișcării. Ziarul *La Vie parisienne* publică anunțuri. La sfârșitul lui 1915 are două pagini pline de anunțuri ale unor soldați care își caută o nașă. Ba unii se plâng că nașele îi preferă pe ofițeri și pe aviatori, proaspătul corp de elită. Fiica cea mare a lui Georges Clemenceau, premier între 1917 și 1920, doamna Madeleine Clemenceau-Jacquemaire (1870 – 1949), infirmieră în vremea războiului, citată prin ordin de zi pe armată pentru vitejia ei, ulterior scriitoare și traducătoare, cu trei premii ale Academiei Franceze, se implică și ea, folosind ziarul tatălui, *L'Homme enchaîné*, un ziar de dimineață. Doamna recrutează liccenc pentru a corespunda cu soldații de pe front.

Nașele de război se bucură de o admirație nebună. Fiecare expeditoare de scrisori vorbește despre finul sau finii ei, soldatul

visază la frumoasa necunoscută. E ceva tandru, curat și cald în aceste misive, însoțite adesea de pachete. La început. Cu timpul generoasa inițiativă alunecă spre frivol, spre flirt. În ziare circulă glume deocheate. Care sunt socotite – cum altfel? – mână germană, pentru a diminua angajarea în luptă a soldatului francez.

Apoi apar și deziluzii, când soldatul vine într-o permisiie și își întâlnește nașa. Una are 60 de ani și mustață, alta este o copilă de 14. Contactele directe și surprizele spulberă mitul. Statul Major își face griji. Deja nu mai permite soțiilor să vină pe front să-și viziteze soții. Generalii socotesc că aceste întâlniri le slăbesc soldaților spiritul războinic. Femei căsătorite pot și ele scrie unor oameni căsătoriți! E un scandal moral. Dacă o femeie măritată îmi poate scrie și îmi poate face propuneri, gândește soldatul, și a mea poate face la fel. Adulterul este marea temere a soldatului. Îl roade. Oricum, rezerva lui de toleranță de la distanța la care se află de familie este zero.

Statul Major nu lasă să proliferze jocul devenit periculos. Imaginea virtuoasă de la început, cu schimburi de corespondență și pachete, se ofilește. Armata se mai teme ca printre nașe să nu se infiltreze și spioane. Mata Hari este pe buzele tuturor. Scrisorile se răresc. Față de speranțele sentimentale pe care le-a declanșat, demersul pornit cu gând curat antrenează multe deziluzii. Nașele de război, ca idee generoasă, plină de virtute, de sentiment și compasiune, dispar. Vor reînvia însă peste două decenii, în 1939, în Al Doilea Război Mondial. ■

somaj, în vreme ce războiul cere muniții. Muncitorii, sindicatele, patronii se tem de lipsa de experiență a femeilor, vor, în cel mai rău caz, ateliere mixte. Începând din 1915, de nevoie, femeile sunt acceptate în uzinele de armament, în industria aeronautică, aflată la început de drum, și în industria grea. Dar sunt recutate ultimele, după toți civilii prea în vârstă pentru a fi mobilizați pe front. La uzinele Renault (*Magazin istoric*, nr. 3/2021) sau Blériot femeile rămân minoritare, 30% din personal.

Guvernul veghează. Uzinele trebuie să sufere schimbări. Se face propagandă în acest sens. „Muniționetele“ reprezintă femeia nouă. Se apasă pe patriotismul, pe vitejia lor. Realitatea însă arată penibil, pentru că mașinile nu sunt adaptate structurii fragile feminine. Jurnalista Marcelle Capi, care face o anchetă despre condițiile de muncă ale femeilor în uzinele de armament, pentru publicația *La Voix des femmes* (Vocă femeilor), este impresionată de efortul ce li se cere, mai ales controloarelor de obuze, care, 11 ore pe zi, manipulează 2.500 de obuze de 7 kg fiecare.

Ca să-și testeze capacitățile proprii ziarista încearcă și ea să facă față unei zile de muncă. „După trei sferturi de oră, m-am declarat învinsă. Și m-am uitat la cea care lucra alături de mine: tânără, drăguță, plăpândă, cu șorțul ei negru, își continua treaba. Și lucra de un an. 900.000 de obuze îi trecuseră prin mâini. Ridicase șapte milioane de kg“. Să adăugăm inegalitatea salariilor. Un băiat de 15 ani câștigă între 12 și 15 franci, o femeie între cinci și șase. Patronii îndrăznesc să se justifice pentru această diferență invocând alocația

Jurnalista Marcelle Capi
(1891 – 1962),
impresionată de efortul femeilor
din fabrici

plătită soțiilor celor mobilizați. La sfârșitul războiului vor fi 420.000 de „muniționete“.

Munca lor e primejdioasă, se lucrează cu explozivi și accidente nu sunt rare. Muncitoarele mănuiesc produse toxice, trinitrotoluenul atacă bronhiile, poate provoca sterilitate. Pielea lor capătă o tentă galbenă. Și nu se găsește o expresie mai inspirată pentru a le denumi decât... „canari“. Uzinele de armament se află adesea departe

Fericit a fi primit
o urare din suflet
în prag de An Nou

de orașele și satele lor. „Muniționete“ sună nostim, dar ceea ce fac ele este eroism curat, scrie Martine Gasquet în volumul *Les oubliées de la Victoire* (Uitatele Victoriei). Își câștigă totodată independența, autonomia în fața bărbaților. Curând și gelozia lor, chiar dacă vor munci și după război, ca să-și hrănească familia numeroasă. În uzine, spre deosebire de englezoaice, nu li se permite să poarte pantaloni, deși este mai practic.

În 1917 ele declară grevă, pentru a fi plătite mai bine. Traiul greu, aproape imposibil, le obligă. Oricum un război nu se poate purta fără muniții, așa că solicitările le sunt acceptate. Sunt foarte eficiente. Mareșalul Joffre va exclama: „Dacă femeile care lucrează în uzine s-ar opri 20 de minute, Aliații ar pierde războiul“.

Când pacea revine, bărbații întorși de pe front își reiau locurile. Respectul pe care Franța îl arată femeilor pentru munca lor fără istov în cei patru ani de război, ca țara să funcționeze, nu le aduce dreptul la vot, de pildă, ca în alte țări beligerante. Obțin acest drept definitiv în aprilie 1944, uzând de el pentru prima oară la alegerile municipale din 29 aprilie 1945. Numai militarii de carieră mai vin după ele, în august 1945. Sunt ultimii cetățeni francezi cărora li se acordă dreptul la vot. Armata, supranumită Marca Mută („La Grande Muette“), nu ia parte la luptele politice până după Al Doilea Război Mondial.

ÎN SCRISORI – „NAȘE DE RĂZBOI“

Revenind la 1914 – 1918, timp în care bărbații sunt pe

Khosrov bey Sultanov

noașterea internațională pentru statele nou formate și garanții de securitate împotriva războiului civil din Rusia. Marile puteri le-au recunoscut independența, însă au fost reticente în ceea ce privește implicarea directă în Caucaz.

Între timp, în zilele de 22 – 26 martie 1920, mai multe cartiere armenesti din Shusha/Shushi au fost distruse, locuitorii fiind masacrați. Acesta avea să fie primul masacru dintr-un lanț mai lung de atrocități comise în Nagorno-Karabagh. În aprilie 1920, armatele bolșevice au invadat Caucazul, iar după doi ani cele trei republici intrau în componența Republicii Socialiste Federale Sovietice Transcaucaziene (1922 – 1936).

În acest context a fost ridicată și problema provinciei Nagorno-Karabagh în cadrul Biroului Caucazian, cunoscut sub numele de Kavburo și condus de Iosif Vissarionovici Stalin. În data de 4 iulie 1921 a fost luată hotărârea cu patru la trei voturi ca terito-

riul să fie alipit nou-createi Republici Sovietice Socialiste Armenia, însă după o zi, membrii comitetului de conducere al Kavburo au decis în favoarea Republicii Sovietice Socialiste Azerbaidjan. Astfel că în 1923 a luat naștere Oblastul Autonom Nagorno-Karabagh, care plasa un teritoriu cu o populație predominant armeană (94%) sub autoritatea guvernului din Baku. Aceasta era politica lui Stalin de a menține un conflict între Armenia și Azerbaidjan, astfel încât cele două să nu pornească un război împotriva comuniștilor.

Cât timp U.R.S.S. a fost puternică, problema provinciei Nagorno-Karabagh nu a mai fost dezbătută cu aceeași intensitate. Însă odată cu sosirea lui Mihail Gorbaciov ca secretar general al P.C.U.S. și lansarea programului său de reforme, armenii au considerat că se ivea ocazia de a se face dreptate. În 1988 au avut loc proteste în Erevan și Baku, armenii și azerii cerând ca Nagorno-Karabagh să fie unită cu Armenia, respectiv, să rămână alipită Azerbaidjanului.

În această perioadă se fac trimiteri și la trecutul provinciei, ambele tabere încercând să găsească cât mai multe argumente

Generalul Andranik Ozanian

istorice care să justifice pretențiile teritoriale. Situația a devenit tensionată în contextul în care, la 20 februarie 1988, Sovietul din Karabagh a hotărât unirea cu Armenia. Mihail Gorbaciov i-a convocat la Moscova pe doi lideri ai mișcării armenice din Karabagh, Zori Balayan și Silva Kaputikyan, cerându-le să pună capăt protestelor. Când cei doi s-au întors la Erevan au declarat că, în realitate, Gorbaciov i-ar fi susținut pe armeni. Însă liderul sovietic a negat această afirmație, declarând că nu ar fi putut susține o cauză ce ar fi dus la schimbări teritoriale în cadrul U.R.S.S., fapt ce ar fi contravenit articolului 78 al Constituției sovietice.

Treptat, nemulțumirile din ambele tabere și-au găsit exprimarea în lupte de stradă. Spre sfârșitul anului 1987, mai multe familii de azeri din satele Ghapan/Kapan și Meghri din Karabagh au fost forțate să își abandoneze casele și să fugă în teritoriile azeri. Un alt episod avea să ducă la săvârșirea unuiu dintre cele mai cunoscute masacre din isto-

Armata Roșie ocupă Erevan, în 1920

NAGORNO-KARABAGH ÎNTRE ARMENIA ȘI AZERBAIDJAN

DAVID LINUS NEAGU

În dimineața zilei de 27 septembrie 2020 au re izbucnit ostilitățile de-a lungul liniei de contact ce desparte Republica Autonomă Nagorno-Karabagh (Artsakh în armeană) de Azerbaidjan. Este un conflict mai vechi, care deja curmase viața a peste 15.000 de soldați azeri și armeni și a unui număr aproximativ egal de civili.

După 44 de zile de lupte intense, războiul s-a încheiat, cu medierea Rusiei: Azerbaidjan a recuperat teritorii pe care le pierduse în timpul războiului din 1991 – 1994 și a ocupat jumătate din Republica Autonomă Nagorno-Karabagh. Însă acest conflict nu se va încheia aici, cu siguranță. El va continua până când cele două tabere vor găsi o soluție care va fi girată și de comunitatea internațională.

Pentru a înțelege mai bine rădăcinile și evoluția acestui conflict, trebuie să ne întoarcem la finele Primului Război Mondial. Profitând de dezintegrarea Imperiului Rus, armenii și azerii și-au declarat independența, formând Republica Armeniei (1918 – 1920; *Magazin istoric*, nr. 5/1995) și Republica Democrată Azeră (1918 – 1920; *Magazin istoric*, nr. 2, 8/2008). Nu a trecut mult timp până când cele două state au intrat în conflict, fiecare revendicând provinciile Nakhichevan, Syunik și Karabagh. Karabagh era o regiune populată în mare parte de armeni, însă nu exista o linie clară de demarcație între cele două popoare. Armenii și azerii trăiau laolaltă, așa cum o făcuseră secole de-a rândul, și doar apariția naționalismului a dus la formarea unor rifturi între cele două comunități.

Militari sovietici în Nagorno-Karabagh, 1989

HOTĂRÂRE SCHIMBATĂ A DOUA ZI

Trupele armene conduse de generalul Andranik Ozanian au pătruns în Karabagh, însă au fost oprite de britanici, care erau interesați de zăcămintele de petrol și

gaze din Azerbaidjan. De aceea, au susținut numirea azerului Khosrov bey Sultanov în funcția de guvernator al provinciei Karabagh. Problema urma să fie tranșată în timpul Conferinței de pace de la Paris. Armenii, azerii și georgienii au trimis delegații la Paris cu scopul de a obține recu-

Zori Balayan

ja/Gandzak au reușit să oprească un nou masacru al armenilor. Mai mulți locuitori armeni s-au refugiat într-o biserică, ce a fost înconjurată de soldații sovietici, care cu greu au reușit să îi oprească pe atacatorii azeri. Pe măsură ce conflictul a evoluat, din ce în ce mai mulți armeni și azeri au început să își abandoneze casele din Azerbaidjan și, respectiv, Nagorno-Karabagh pentru a migra către teritorii mai sigure, populate de conaționalii lor.

Însă numărul victimelor a continuat să crească. Diferite statistici vorbesc de câteva mii de civili armeni și azeri care au căzut victime violențelor interetnice. Conflictul se complică pe măsură ce atât armenii, cât și azerii ajung să se confrunte cu forțele sovietice. Armenii au lansat atacuri împotriva populației azere din mai multe regiuni:

Qazakh (nord-vestul Azerbaidjanului, cu exclave în nordul Armeniei), Sadarak (la granița provinciei Nakhichevan cu Armenia), în timp ce azerii au atacat localitățile armenesti din apropierea frontierei sau chiar de pe teritoriul Azerbaidjanului.

Conflictului inter-

Silva Kaputikyan

etnic i se adaugă și declinul U.R.S.S. și ascensiunea partidelor naționaliste, cum este cazul Frontului Popular Azer, care militau pentru suveranitate națională. În ianuarie 1990 au avut loc proteste la Baku, conduse de Frontul Popular Azer, prin care participanții cereau suveranitate națională și protejarea teritoriilor azere în fața atacurilor comise de armeni.

În data de 12 ianuarie 1990, pornind din Piața Lenin din Baku, protestatarii s-au împărțit în grupuri și i-au atacat pe armeni. Ca și în cazul pogromului din Sumgait, cel mai probabil acțiunile acestora au fost premeditate: din nou liste cu locuitorii armeni fuseseră puse la dispo-

ziția atacatorilor. Relatările celor care au fost martori la aceste violențe, fie jurnaliști sau oficiali străini, fie azeri care au participat la proteste, atestă cruzimea atacurilor dezlănțuite împotriva armenilor: unii au fost arși de vii; alții au fost bătuți și însemnați cu cruci pe spate; un număr mare de femei au fost violate.

Acest masacru nu i-a atins doar pe armeni, ci și pe cei care semănau fizic cu aceștia: georgieni, evrei și alți locuitori din Caucaz. Acțiunile împotriva armenilor au reprezentat o curățare etnică a orașului Baku. Numărul victimelor în cazul acestui pogrom este de aproximativ 100 de oameni, însă cruzimea de care au dat dovadă atacatorii a determinat o migrație în masă a armenilor din Azerbaidjan.

Ca și în cazul pogromului din Sumgait, autoritățile locale nu au intervenit, iar soldații sovietici au ajuns la fața locului abia atunci când deja un număr mare de armeni părăsise orașul. Obiectivul trupelor care au ajuns în Baku nu era de a-i proteja pe armeni, ci de a reinstaura ordinea prin înăbușirea mișcărilor de stradă conduse de Frontul Popular Azer, care milita pentru suveranitatea azeră în detrimentul autorităților sovietice. Nici

până astăzi nu este clar cine a deschis focul, însă după două zile de lupte de stradă (19 – 20 ianuarie), care s-au soldat cu un număr de 100 – 200 victime, soldații au reușit să reimpună controlul autorităților sovietice în Baku.

Shusha, după masacrul din martie 1920

(Va urma)

Trupe britanice în Baku, 1920

ria confruntării armeno-azere. În data de 20 februarie 1988, două studenți azere care lucrau la spitalul din Stepanakert, capitala provinciei Karabagh, au declarat că au fost violente de armeni. Vestea s-a răspândit rapid și a dus la confruntări între armeni și azeri în vecinătatea orașului Askeran, care s-au soldat cu victime.

Tensiunile au atins cota maximă în ziua de 27 februarie, când persoane care afirmă că au fost victime ale violențelor comise de armeni au agitat spiritele și au pornit mai multe mișcări de protest în diferite orașe din Azerbaidjan. Ulterior, s-a dovedit că acești agitatori nu erau în niciun fel victime ale confruntărilor dintre armeni și azeri, însă zvonurile lansate au fost de-ajuns pentru ca situația să escaladeze. Între 27 februarie – 1 martie 1988 grupuri de azeri i-au vânat pe locuitorii armeni din Sumgait, oraș aflat la 15 kilometri de Baku, pe care i-au bătut, torturat, sau violat, după care i-au ucis.

VIOLENȚE CARE ȘOCHEAZĂ LUMEA

Ulterior, mai mulți analiști au ajuns la concluzia că pogro-

mul a fost premeditat: atacatorii au făcut rost de adresele victimelor din timp; armele folosite au fost prelucrate în uzinele din Sumgait; au fost blocate drumurile pentru a preveni fuga armenilor. Au existat și locuitori azeri sau ruși care i-au adăpostit pe armeni sau i-au anunțat din timp, astfel încât aceștia să se poată ascunde, expunându-se și ei pericolului de a fi bătuți.

Numărul mare de victime și violența acestor atacuri, în unele cazuri armenii fiind bătuți, uciși și chiar incendiați pe stradă fără ca poliția să fi intervenit în vreun fel, a șocat opinia publică din U.R.S.S. și din Occident, mai ales în contextul în care de-a

lungul deceniilor liderii sovietici au încercat, pe cât posibil, să aplaneze conflictele etnice. Inițial, Mihail Gorbaciov a dorit să rămână fidel politicii *glasnost* (*Magazin istoric*, nr. 1 – 6/1994, 4/1999, 12/2020), astfel că s-a opus unei intervenții directe în Sumgait, însă pericolul ca aceste violențe să escaladeze l-au convins în cele din urmă să trimită trupe în zonă.

În data de 29 februarie, 10.000 de militari sovietici au pătruns în Sumgait și au oprit violențele, după care i-au escortat pe armenii care mai erau în oraș către zone sigure. Imediat după instaurarea controlului a fost demarată o anchetă care i-a pedepsit dur pe cei care fuseseră implicați în masacre. După puțin timp însă, acuzațiile au fost schimbate, de la crimă la huli-ganism, astfel că și pedepsele au fost reduse. Modul în care autoritățile sovietice au reacționat a provocat nemulțumire în Armenia, unde pogromul din Sumgait a fost privit ca un nou genocid împotriva armenilor.

Violențele interetnice nu s-au oprit aici, ci au continuat în lunile următoare. În noiembrie 1988, trupele sovietice din Gan-

Protestatari în Baku, 20 ianuarie 1990

*Acuzații în procesul
complotului pus la cale
de Victor Precup,
în favoarea căruia
Manoilescu
a depus la proces;
cei doi colaboraseră
la revenirea
lui Carol al II-lea în țară*

și soție, pe ruta Postumia (frontiera dintre Iugoslavia și Italia) – Veneția – Roma și retur. Direcțiunea Căilor Ferate Italiene îl informase pe Mussolini printr-o scrisoare din 6 aprilie despre cererea lui Manoilescu, asupra căreia acesta „se pronunțase favorabil”. Numai că, observa șeful de cabinet al ministrului Comunicațiilor, unde ajunsese cererea, reducerile de preț și gratuitățile nu erau de competența ministerului. Episodul este ignorat în memorialistică și, în tot cazul, Manoilescu nu a făcut deplasarea în Italia. Ca ipoteză de lucru, este posibil să fi renunțat el însuși la plecare, după ce la 10 aprilie se descoperise la București un complot militar vizând detronarea regelui și uciderea Elenei Lupescu (*Magazin istoric*, nr. 12/1992). Manoilescu a depus ca martor în proces în favoarea complotiștilor, a intervenit și pe lângă rege în același sens, dar fără succes.

În paralel, Manoilescu pregătea o carte de doctrină corporatistă, care să îl înscrie în rândul doctrinarilor importanți pe plan internațional ai acestui curent de idei economice și social-politice. După ce noul volum, intitulat *Secolul corporatismului. Doctrina corporatismului integral și pur*, a fost finalizat în februarie – martie 1934, autorul l-a predat personal

la editura pariziană Felix Alcan, specializată în beletristică și scrieri social-politice. Ediția franceză prinsese a ieși de sub tipar în luna iulie, în librăriile pariziene fiind prezentă la începutul lui septembrie, iar în cele bucureștene în noiembrie 1934. Cartea avea să cunoască două ediții franceze (1936) și ediții în limbile română (1934, în traducerea lui Dimitrie Livezeanu), portugheză în Brazilia (1938) și spaniolă în Chile (1941).

Prin noua lucrare, Manoilescu se considera fondatorul unei variante calitativ noi a corporatismului, care se distingea de cele deja teoretizate sau aplicate. Răspunzând posibilelor obiecții din partea adversarilor săi științifici și politici, el arăta

mai întâi ce nu era corporatismul contemporan – nici fascismul, nici un instrument ipocrit de consolidare a privilegiilor capitalismului, nici mobilizarea egoismelor de grup. Doctrina sa nu era, scria el acum, nici corporatismul medieval, deși cu alte ocazii îl pre-

zentase drept o revenire la organizarea tradițională românească, iar soția sa începuse chiar să deseneze ținutele membrilor corporațiilor, inspirate de costumele boierilor și negustorilor din vechime.

UN SEMN DE MULȚUMIRE VENIT TÂRZIU

În decembrie 1934, el îi oferise Ducelui un exemplar, cu dedicația autografă în italiană: „Lui Benito Mussolini. A voi să îi interpretezi gândirea este îndrăzneț. A voi să i-o prelungești este cutezător”. În memorialistică, găsea că aceste cuvinte măgulitoare mascau faptul că

Hotelul Danielli

Mihail Manoilescu s-a străduit, fără prea mare succes, să facă distincția între corporatism și fascism. Prețuirea pe care i-o arăta lui Mussolini nu era un argument convingător. Prezentăm întâlnirile avute cu liderul italian între 1934 și 1938 (Magazin istoric, nr. 5 – 6/2021).

MANOILESCU ȘI MUSSOLINI OPT ÎNTÂLNIRI ÎN 14 ANI

CRISTIAN ȘTEFAN

Referirile lui Manoilescu la persoana și realizările lui Mussolini îl așezau pe dictatorul fascist pe un veritabil pedestal. Descriind darea în folosință a unui apeduct din localitatea Vettrel, el reproducea apelativul l'uomo mandato da Dio (trimisul lui Dumnezeu), cu care îl întâmpinase preotul local pe Duce. Manoilescu observa că Mussolini avea ceva de oferit alegătorilor, în contrast cu politicienii români, care aveau mereu câte ceva să le ceară.

În publicistică, Manoilescu continua să respingă energic atât încadrarea sa în rândurile fasciștilor, cât și, pe un plan mai general, așezarea semnelor de egalitate între corporatism și fascism. Pornind de la „știrca bizară” privind manifestul de constituire la Iași a Comitetului Național Român Antifascist, el îi socotea pe semnatarii manifestului (Constantin Parhon, Petre

Constantinescu-Iași și alții) drept promotori cu rea-credință ai unor confuzii voite între corporatism, fascism, rasism și antisemitism. Era degradant pentru profesorii universitari din orașul copilăriei sale, de la care aștepta manifestări de o altă calitate, să generalizeze fără nicio bază logică ideea de fascism, extinzând-o și acolo unde nu își avea locul.

ȚINUTE INSPIRATE DIN VECHIME

În aprilie 1934 s-a consumat un episod, în același timp, enigmatic și ciudat din relațiile lui Manoilescu cu Mussolini. Dorind să îl întâlnească pe dictator, Manoilescu solicitase Căilor Ferate Italiene, prin Legația Italiei la București, să îi fie remise bilete de tren gratuite, pentru el

Ion Petrovici

(C.A.U.R.). Participanții abia dacă se cunoșteau între ei – ceea ce demonstra necesitatea unor legături instituționale mai strânse între organizațiile de această orientare.

Pe această linie, C.A.U.R. își constituise filiale și grupuri de sprijin în diferite țări. Comitetul Român de legătură cu C.A.U.R. a fost constituit la 16 mai 1936, sub președinția lui Manoiilescu și cu participarea mai multor personalități politice și culturale de primă mărime – după caz, fillo-fasciste sau numai filo-italiene, așa cum erau, între alții, Ion Petrovici, Mihai Oromolu, Ion Gigurtu, Octav Onicescu, Istrate Micescu, Nichifor Crainic, Alexandru Marcu –, aproape toți, foști sau viitori miniștri. Scopul imediat al Comitetului era să ducă la bun sfârșit inițiativa mai veche de amplasare într-o piață centrală din București, eventual în Piața Victoriei sau în Piața Romană, a unei copii sau a unor lespezi din Columna lui Traian, monument de valoare excepțională pentru istoria României.

Prilejul deplasării la Roma în scopul arătat s-a ivit la începutul anului 1938, când se

împlineau două milenii de la venirea pe lume a lui Octavian August, primul împărat roman. Autoritățile italiene anunțaseră pentru această dată organizarea unor manifestări cultural-propagandistice și turistice, cu participarea unor personalități și grupuri din străinătate. Un set de invitații a sosit, încă din vara anului 1937, pe adresa Comitetului Român de legătură cu C.A.U.R. Și, în perioada următoare, s-au înscris peste 1.500 de persoane – atât politicieni, cât și cetățeni obișnuiți.

În acest context, Manoiilescu a condus, între 2 și 13 ianuarie 1938, călătoria (sau, în formularea lui, *pelerinajul*) în Italia al grupului de români. Călătoria avea, formal, un caracter predominant turistic, participanții – îmbarcați în trei trenuri – urmând să viziteze obiective culturale din Roma, unde rămâneau aproape o săptămână, precum și – la întoarcere – din Florența și Veneția. Costul excursiei (biletele de tren, cazarea și câteva mese) se ridica la suma modică de 5.000 de lei de persoană.

Printre participanți se numărau rude apropiate ale lui Manoiilescu – fiica Ica și cei doi frați cu soțiile (soția și fiul său

rămăseseră acasă), membri din conducerea Comitetului Român de legătură, parlamentari și jurnaliști. Dată fiind orientarea politică din acel moment a lui Manoiilescu – de senator ales pe listele partidului „Totul pentru Țară” –, cei mai mulți participanți aveau afiliere legionară sau simpatii naționaliste. Pe tot parcursul vizitei, vremea a fost urâtă și neobișnuit de rece – o vreme infernală de ploaie și lapoviță, în descrierea sa.

Acțiunea lui Manoiilescu căpătase greutate datorită unei circumstanțe favorabile. La 27 decembrie 1937, pe când se afla la un spectacol de teatru împreună cu soția și fiica, Manoiilescu a aflat că se formase guvernul condus de Octavian Goga. În aceste condiții, vizita – la care participau sora și cumnata lui Goga – devenea și un mijloc de presiune asupra noului guvern, care își anunțase unele intenții în direcția unei politici de apropiere față de Italia. Ministrul român la Roma, același Dimitrie Ghica (care, după informația furnizată de Manoiilescu, îl întâlnea pe Mussolini doar de două ori – la venirea și la plecarea din post), dezmințea categoric intențiile politice ale oaspeților din România,

Guvernul condus de Octavian Goga

Invadarea Etiopiei de trupele italiene (stânga) i-a prilejuit lui Nicolae Titulescu o intervenție în favoarea negusului Haile Selassie (dreapta)

el mergea mai departe de concepția corporatistă a liderului fascist. Acesta i-a răspuns printr-o telegramă având următorul cuprins: „Am primit exemplarul cărții dvs. despre corporatism. Vă mulțumesc călduros pentru interesanta publicație și pentru amabila dedicație“. Volumul era inclus, după dorința lui Mussolini, în seria tematică „Bibliografia fascistă“, editată de Confederația Meseriilor și Artelor din Italia.

În aprilie 1935, la exact un an de la episodul enigmatic cu biletele de tren, soții Manoilescu aveau să viziteze nordul Peninsulei, împreună cu cei doi copii, fără să ajungă la Roma. La Veneția, familia Manoilescu își rezervase din țară două camere la Hotelul Danielli, situat într-o elegantă reședință de lângă Palatul Dogilor. Ajunși la destinație, au fost instalați în apartamentul prezidențial, singurul liber la acel moment, de unde trebuia să se mute după eliberarea unor camere obișnuite. Fiul Tuți, atunci în vârstă de 11 ani și jumătate, era la curent cu relațiile tatălui său cu Mussolini. Nemulțumit că urma să se mute din apartamentul prezidențial, el a pus în

trebarea în gura mare: „Așa mă primește pe mine Mussolini?“, însoțită de gesturi de frondă copilărească.

În toamna anului 1935, trupele italiene, aflate sub comanda mareșalului Badoglio, au atacat unul dintre puținele state independente din Africa – Abisinia/Etiopia, condusă de negusul Haile Selassie. La Liga Națiunilor, Italia a fost declarată stat agresor și supusă unor sancțiuni economice și politice. Cu acel prilej, Nicolae Titulescu a rostit unul dintre discursurile sale rămase celebre, în care vesteja acțiunea lui Mussolini și anunța punerea în aplicare anticipată de către România a sancțiunilor împotriva Italiei.

Manoilescu a împins în derizoriu luarea de poziție energică a lui Nicolae Titulescu în favoarea lui Haile Selassie, descris când ironic drept „vărul nostru bun, negusul“, când disprețuitor drept „primitivul împărat al Etiopiei“, și s-a arătat scandalizat de epitetul de „barbari“, atribuit diplomaților și jurnaliștilor italieni de ministrul român de Externe. Aflat la Viena în mai 1936, când armatele italiene ocupaseră capitala Etiopiei, el îi

trimitea o telegramă de felicitare mareșalului Badoglio și primea răspunsul acestuia în 24 de ore la hotelul din capitala Austriei.

În primele zile din aprilie 1937 apărea, tot la Paris, ediția princeps a cărții sale *Partidul unic, instituția politică a noului regim* și la aceeași dată un exemplar al cărții îi parvenea, prin intermediul Legației Italiene la București, lui Mussolini. În referatul care însoțea volumul, întocmit de diplomatul italian, se făcea cunoscută dorința lui Manoilescu de a primi „un semn de mulțumire“. L-a primit târziu, în ianuarie 1940, sub forma unei scurte scrisori autografe.

DEZMINȚIREA LUI DIMITRIE GHICA

Următorul episod important al relațiilor lui Manoilescu cu Mussolini s-a consemnat în ianuarie 1938, dar pregătirea lui începuse cu mai bine de trei ani înainte. În decembrie 1934, Manoilescu fusese invitat în Elveția, la Montreux, la o amplă reuniune a mișcărilor de dreapta din Europa, organizată sub egida Comitetului de Acțiune pentru Universalitatea Romei

PATRIOTISMUL RUGULUI APRINS

MARIUS VASILEANU

Devenit un cuvânt rostit cu „jenă“ de unii care au trăit în vremea lozincilor patriotarde comuniste, aduse la apogeu de ceaușism, astăzi pare că lumea evită să vorbească despre patriotism – în sensul său autentic și curat. În pandant la articolul din numărul trecut, voi arăta mai jos că toți membrii Rugului Aprins erau cu adevărat patrioți.

Întrucât am afirmat adesea, în varii contexte, despre esența mișcării cultural-duhovnicești intitulate Rugul Aprins că era aceea de căutare spirituală, de sorginte isihastă, poate să pară un nonsens să mai vorbești despre cele lumești în acest caz. Mărturisesc, și pentru mine a fost o plăcută surpriză să constat că membrii Rugului Aprins erau profund atașați nu numai de căutarea isihică, de la sine înțeleasă, nu numai de marea cultură universală, ci și de valorile românești. De aceea, se poate afirma în cazul acestora, dincolo de cei câțiva care au scris sau au vorbit explicit despre aceasta, despre un patriotism implicit și mai puțin explicit, despre cultivarea unui fel de a fi și de a trăi în lumea românească, și în cea europeană, fără lozinci, fără declarații. Un patriotism natural, firesc.

Chiar dacă am mai scris cândva, aici, voi

începe chiar cu Sandu Tudor, viitorul părinte Daniil de la Rarău, principalul animator și fondatorul Rugului Aprins. Încă din tinerețe a scris pagini admirabile despre ceea ce înseamnă să fii român (*Magazin istoric*, nr. 12/2017). De altfel, aceste pagini sunt scrise tocmai în anii '30, atunci când jurnalistul și poetul Sandu Tudor polemiza cu legionarii. Sunt pagini întregi despre acest subiect, poate cam naive, unele – în sensul unei anume mitologizări –, dar nu mai puțin valoroase în context. Fiindcă se dovedește astfel că Sandu Tudor oferea, premeditat, o alternativă la discursul naționalist de inspirație legionară. Din multiple motive, nu cred că Sandu Tudor poate fi considerat un discipol al lui Nae Ionescu (așa cum apreciază Dora Mezdrea, cercetătorul cel mai destoinic al vieții și operei magistrului).

Mussolini perorând din balcon

pe care îi descria drept „un grup de excursioniști particulari”.

ÎMPREUNĂ, ÎN BALCON

Principala expresie a fraternizării româno-italiene și, în general, momentul de vârf al vizitei s-a consemnat în prima zi a șederii la Roma, la 4 ianuarie 1938. Mai întâi, s-a desfășurat o ceremonie solemnă la Forumul lui Traian, în cadrul căreia Manoilescu a primit, ca șef al delegației române, o lespede din pedestalul vestitei Columne. Luând cuvântul, el a rostit o scurtă alocuțiune în limba italiană, în care a evidențiat emoția care îl cuprinsese la vederea acestui document de preț.

În continuare, în aceeași zi, era prevăzută întâlnirea cu

Mussolini a grupului de pelerini români. Episodul nu a fost lipsit de un incident cu parfum dâmbovițean. Programul manifestării prevedea ca o delegație a participanților, formată din Manoilescu și alte personalități, în total 30 de persoane, să urce la primul etaj al Palatului, unde îi aștepta Mussolini, în timp ce restul participanților rămâneau în Piața Venezia, urmând să se salute cu Ducele după ce acesta ieșea în balcon. Numai că numărul celor dornici – sau, cel puțin, curioși – să admire interiorul Palatului și, desigur, să îl privească de aproape pe Mussolini a depășit copios numărul celor invitați. În îmbulzeala creată la intrarea în Palat, unii participanți au alunecat pe zăpada înghețată, iar Ica Manoilescu era să rămână fără poșetă. Oamenii

de pază, puțin numeroși și luați prin surprindere de evenimente, au reacționat cu mare întârziere.

După ce au străbătut mai multe săli, Manoilescu și ceilalți participanți au ajuns în biroul de lucru al Ducelui de la primul etaj al clădirii, unde acesta își aștepta oaspeții stând în picioare în fața unei uriașe mese florentine. Ușor contrariat de numărul mare de musafiri, amfitrionul le-a adresat câteva cuvinte de bun venit. Apoi, Mussolini și Manoilescu au ieșit în balconul care dădea spre piață. Era balconul din care Ducele obișnuia să își țină discursurile, devenit celebru în întreaga lume datorită jurnalelor cinematografice de actualități. De acolo, el a salutat grupul de pelerini, care – în ciuda gerului pătrunzător – l-au aclamat minute în șir. Această a șasea întâlnire, plină de cordialitate, dintre Mussolini și Manoilescu a lăsat o impresie greu de șters atât celor prezenți, cât și în țară, în general. Căci nu se întâmpla în fiecare zi, scria *Lumea Nouă*, ca Ducele să apară în balcon cu șeful unei delegații străine neoficiale.

Vizita era menită și să evidențieze realizările pe plan economic și social obținute de regimul fascist, fiind, așa cum scria Manoilescu retrospectiv, un omagiu adus acestuia.

(Va urma)

**Radio
România
București fm**

[98,3 FM]

Patriotism străbun,
un articol publicat
în ziarul
Credința,
22 octombrie 1935

demult începea așa viața maestrului său: «părea că îi e rușine de a se afla într-un trup». Așa și nouă azi, ar fi să ne fie rușine de a ne afla robi legați de trup și pământ, în chip josnic; pentru că trupul și pământul sunt atunci piedici, scopuri în sine.

E o rușine atunci să ai un trup sau o patrie, ca tot ce stă în egoism și șovinism. Patria și trupul sunt numai niște punți peste care să treci în tărie și cu smerenie spre cer și spre suflet. Pământul e sfânt pentru că rează pe umerii lui un cer cu stele și te face să descoperi înălțimile și adâncimile lumii. Trupul e sfânt pentru că e un templu în care e o luminiță dumnezeiască.

Adevăratul patriotism înțelege neamul ca un uriaș trup sfânt în care umblă ca într-un altar sufletul lui Dumnezeu. Patriotismul străbunilor noștri așa era, sacru, se confunda cu Biserica. Din pricina aceasta, nu ca în Apus, Biserica și Statul una au fost totdeauna, niciodată în vrăjmășie.

PATRIOTISM IMPLICIT

Un cititor cărcotaș, dar relativ avizat m-am întreba: cum rămâne atunci cu părintele Andrei Scrima – genialul și nonconformistul tânăr al Rugului Aprins –, al cărui traseu profesional internațional l-a arătat mai degrabă cosmopolit? Și există de altfel mărturii, destul de neprietenoase făcute de mitropolitul Bartolomeu Anania în *Memoriile* sale despre „ciudățeniile” lui A. Scrima (*Magazin istoric*, nr. 4/2018). Ei bine, aceasta este o binecuvântare, ba chiar o confirmare a deschiderii cultural-spirituale spre toate zările a participanților la întâlnirile Rugului Aprins! Jurnalul lui Al. Mironescu este plin de asemenea mărturii ale „universalismului românesc”. Fie avea în mod clar o anume antipatie față de personaj, fie pur și simplu neînțelegerile personale dintre cei doi au bruiat corecta receptare a

unor gesturi ale părintelui A. Scrima, în mod evident, *Memoriile* lui Bartolomeu Anania nu dovedesc nicidecum nici empatie și nici simpatie față de confratele său. Și nici față de părintele Daniil Sandu Tudor.

Patriotismul celor de la Rugul Aprins nu era nicidecum manifestat ca o formă de activism politic, ca o formă de permanență luptă cu cei de alte nații. Dimpotrivă. Sandu Tudor de altfel încheie astfel articolul sus-citat: „În vechime pentru bunii și străbunii noștri a fi pravoslavnic, a fi ortodox și a fi român era același lucru. Patriotismul nostru înainte de Revoluția franceză era una cu credința noastră.

Patriotismul românesc de altădată era o scară spre duhovnicie, era o generozitate, nu frica de oameni de alt neam sau rasă. Era dragoste demnă de neam și lege, nu ură inferioară și șovină. Din pricina aceasta a fost rodnic”.

Majoritatea celor care au scris, dintre membrii Rugului Aprins, aveau asemenea poziționări decente, demne, niciodată șovine, antisemite sau xenofobe.

Impresionant, de pildă, stilul în care scrie fostul stareț al Mănăstirii Antim din timpul întâlnirilor Rugului Aprins, părintele Vasile Vasilache (*Magazin istoric*, nr. 6/2018). De fiecare dată, în toate scrierile sale, și nu sunt puține, notează „Țară”, cu „Ț” mare. Iar paginile sale, de un patriotism mai degrabă implicit, firesc, așadar, nicidecum de paradă, demonstrativ – o constantă a tuturor confrăților Rugului Aprins – se regăsește adesea, inclusiv în

Părintele Andrei Scrima
în Piața Sfântul Petru din Roma

Părintele Daniil Sandu Tudor la Rarău

UN URIAȘ TRUP SFÂNT

Teoria noastră este că Sandu Tudor, la rândul său o personalitate puternică, nu-și ascundea admirația față de marele profesor, ba chiar cultiva prietenia acestuia (de altfel diferența de vârstă dintre cei doi era de doar șase ani), dar a căutat, măcar din motive politice, o detașare de gândirea politică a lui Nae Ionescu. Iată de ce, paginile publicate de Sandu Tudor în ziarul *Credința* și în săptămânalul *Floarea de Foc* (publicații pe care acesta le conducea și în care semnav oamenii de toate culorile politice, mai puțin legionarii și comuniștii) sunt adesea și o polemică indirectă. O alternativă la naționalismul de inspirație extremistă care bântuia în toată Europa.

Sandu Tudor aduce astfel o contribuție asupra căreia nu s-a meditat îndeajuns, anume pledează pentru „universalismul românesc” și scrie memorabile pagini, explicit patriotice, polemice, totodată, la adresa curenților (pseudo)naționaliste ale vremii. Iată un fragment din articolul *Patriotismul străbun*, publicat în ziarul *Credința*, nr. 569, din 22 octombrie 1935: „Avem și

noi partide naționaliste care voiesc să ne învețe ce e dragostea de țară. Ce rușine stearpă, ce sărăcie e «ideea națională» a lor! Din pricina aceasta nu are puterea să răstoarne brazda acestei țări, să o reînnoiască, să rodească cum trebuie. Ca să înțelegeți toată greutatea de adevăr a acestor cuvinte, ar trebui să ne împropătăm în suflete ceva din vechiul patriotism românesc, azi cu desăvârșire pierdut, acea iubire de «sfânta moșie». Patriotismul nostru de astăzi aproape nici nu există. E un patriotism laic, burghez, de împrumut, uscat, învățat papagalicește o dată cu catehismul, pe băncile școlilor primare, la o serbare de fine de an lângă un tricolor. E venetic. A fost găsit de către tinerii boieri «bonjuriști» pe străzile Parisului și e fructul Revoluției franceze, nu a celei rumânești. Din pricina aceasta, «ideea naționalistă», vânturată ca o marfă electorală, nu poate trece de șovinism, adică de o exaltare oarbă a egoismului «valahist», un fel de idolatrie tâmpă de sine însuși.

Străbunul patriotism, iubirea rumânească de țară, acest glas al pământului nostru înăbușit de automatismul ideilor patriotarde ale demagogilor, e cu totul altceva. Mai întâi, el e un simțământ firesc, larg, religios, care suie din adâncuri spre înălțimi, un grai viu pe care îl auzi tremurându-ți în măruntaie și în oase, ce te leagă cu talpa de glia și căminul tău, ridicându-te cu fruntea în soare și în stele... Mult mi-e drag și aș dori să vorbesc despre vechiul patriotism românesc, așa cum l-a întrezărit fratele nostru tragic și nebun, Eminescu, așa cum îl putem și noi afla, risipit în

hrisoave și în cronici, dar mai ales viu de tot în cântecele țăranilor și haiducilor, în atingerea cu pământul, apa și văzduhul rumânesc. Dar cum să vorbești în veacul tuturor strămtetelor despre această largă generozitate rumâncască? E așa de îndepărtat de noi acest înțeles, pentru că nu mai trăim duhovnicește nimic.

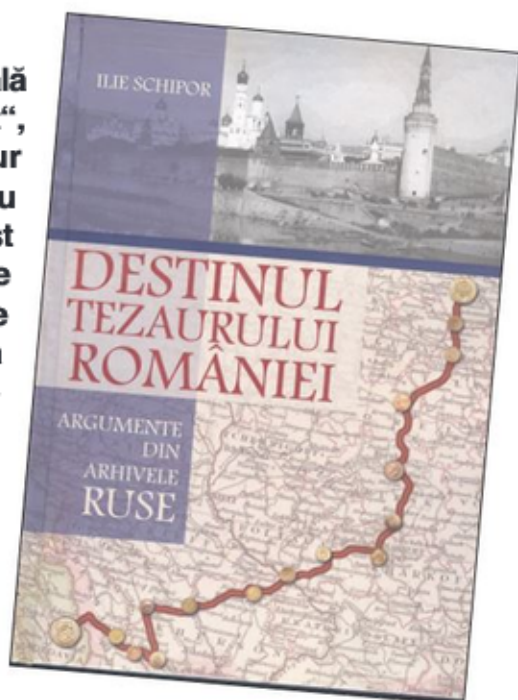
Am uitat să ne iubim țara și femeia cu o dragoste curată, cu simțământul fără prihană cu care ți-e drag o floare, un vas antic zmârluit minunat, un vers rar sau o icoană legendară. Am pierdut de prisos această bogăție. Ea a existat cândva. Un ucenic de

Nae Ionescu (cel din dreapta, cu țigara)

DE ACUM, ȘTIM CE S-A ÎNTÂMPLAT CU AURUL B.N.R. EVACUAT LA MOSCOVA

Miercuri, 16 iunie, la Banca Națională a României s-a lansat „o carte unică”, cum a numit-o academicianul Mugur Isărescu, guvernatorul B.N.R. Pentru prima oară, după 100 de ani de când a fost trimis Tezaurul B.N.R., alături de bunurile culturale de patrimoniu și documente istorice, în 1916 – 1917, pentru a fi puse la adăpost de o posibilă capturare de către trupele Puterilor Centrale, cu garanția Guvernului imperial rus că Tezaurul va putea fi luat înapoi oricând va dori partea română, cititorii cărții vor putea afla (cei ai revistei Magazin istoric au aflat deja; nr. 11 – 12/2020 și 1 – 2/2021), direct din surse ruse și sovietice, care a fost destinul aurului românesc.

Prima informație fundamentală este aceea că ideea evacuării aurului B.N.R. la Moscova nu ne-a aparținut, ci a fost a părții ruse, care a reușit să convingă factorii decidenți români de atunci că ar fi singura soluție pentru a-l pune la adăpost.

Așa cum sublinia guvernatorul B.N.R., documentele păstrate în arhiva Băncii Naționale dovedesc fără putință de tăgadă drepturile Băncii asupra aurului ajuns la Moscova. Spunea domnia sa că un drept care nu este cunoscut public internațional cade în uitare. Banca Națională a României rămâne singura instituție care are, după 1990, un program coerent de studiere a problemei Tezaurului ajuns la Moscova și de prezentare a rezultatelor opiniei publice din România, dar și din străinătate. S-au publicat cărți scrise pe baza documentelor din arhiva B.N.R., s-au organizat conferințe la care au fost invitați istorici din Polonia, Spania și Ungaria,

care au înfățișat cazuri similare cu cel al Tezaurului B.N.R. Anul trecut a fost lansată cartea domnului Cristian Păunescu, scrisă special pentru cititorul străin și tradusă în limba engleză (*Magazin istoric*, nr. 3/2021).

Despre valoarea lucrării realizate de colonel (r.) Ilie Schipor, *Destinul Tezaurului României. Argumente din arhivele ruse*, apărută la Editura Oscar print, 446 pp., au mai vorbit prof.univ.dr. Ioan Boloșan, membru corespondent al Academiei Române, președintele părții române în Comisia comună româno-rusă pentru studierea problemelor relațiilor bilaterale, inclusiv problema Tezaurului României, prof.univ.dr. Ion Calafeteanu, Cristian Păunescu, consilier al guvernatorului B.N.R. Autorul a prezentat apoi celor prezenți demersurile sale în arhivele ruse, unde a reușit să descopere documentele diferitelor comisii care s-au ocupat de soarta Tezaurului

Părintele Vasile Vasilache

cele mai delicate momente ale vieții sale, cele când a fost închis din motive politice. Reamintesc, ca și fratele său de sânge, Haralambie (*Magazin istoric*, nr. 7/2018), mort ca un martir în închisoarea Gherla (1962), părintele Vasile Vasilache a fost închis în afara lotului Rugului Aprins, în 1959, dar din aceleași motive de conștiință. Amintirile sale, publicate recent pentru prima oară în România, cu titlul *În temniță cu Iisus Hristos* (Editura Eikon, „Colecția Arhiva Rugului Aprins”, 2020), mustesc

de impresionante mărturii: de la felul în care, cu un anume respect, copiii li se adresează deținuților care lucrau pe un șantier amplasat lângă un loc de joacă cu „nene banditule”, până la încercările sătenilor de a-i ajuta pe deținuții subnutriți aflați la muncile agricole lăsând, ca din întâmplare, coșuri de fructe pe marginea drumului. Dar rațiunea scrierii acestor mărturii este mai înaltă: „Am scris aceste amintiri nu când mă aflam în văpaia suferințelor din închisoare, nici câțiva ani de la eliberare, ci după douăzeci și cinci de ani, când gândurile mele au fost eliberate de patima sentimentelor. Sunt gânduri curate, care înfățișează suferințele din închisoare în lumina adevărului, și la fel și pe făptuitori în cruda lor comportare... Ei au supus la degradări cumplite tot ceea ce a constituit cultura, umanitatea și creștinătatea de veacuri ale poporului român; au răstignit și scuipat pe strămoșii Neamului românesc, pe părinții, pe frații, pe surorile și pe tineretul unui popor care nu aveau altă vină decât aceea de a fi apărut «altarul spiritualității românești», cum bine l-a numit arhimandritul Haralambie Vasilache, fratele nostru, care a murit în închisoarea de la Gherla”.

Patriotismul Rugului Aprins poate fi un model pentru generațiile de mâine. ■

BLITZ... CONCURS

Trimiteți, până la 15 august 2021, prin poștă, e-mail sau Facebook, răspunsul la această întrebare (cu mențiunea **Pentru concurs**) și adresa dumneavoastră și puteți câștiga un abonament pe un an de zile la revista **Magazin istoric**.

– Cu ce nume a fost botezat cel de-al doilea fiu al lui Chimalmantzin, Tepoztlilxayacatl?

Răspunsul corect la **Blitz... Concursul** din mai 2021 este:

„**Petru**”

Premiul de un abonament pe un an la revista *Magazin istoric* a fost câștigat de domnul **Mihai Ouatu**, din **București**.

Abonamentul se efectuează începând cu luna ianuarie 2022.

Adresa noastră: **Magazin istoric**, C.P. 15-702, Of. P. 15, sect. 1, București
E-mail-ul nostru: mistoric@gmail.com

Inaugurăm o nouă rubrică, în cadrul căreia vă propunem câte o poveste despre o localitate din România.

SECRETELE TURNULUI TROMPETILOR DIN MEDIAȘ

Pe lângă cel din Sibiu și Sighișoara, Turnul Trompetelor se poate măsura cu Turnul lui Ștefan din Viena. De aceea i se mai spune și Turnul lui Ștefan. Statura lui uriașă înobilează orașul și biserica [...]

Se spune că acum câteva sute de ani, când turnul a fost acoperit cu țigla nouă, s-a prăbușit un lucrător de pe acoperișul lui. În semn de amintire, i s-a sculptat statuia în lemn, având costum de zale și o sabie mare ce-o ținea cu amândouă mâinile. Așa a fost fixat în colțul turnului dinspre Piața Mare. În limba lor națională, sașii îi spun *Turrepitz* [o copie a statuii originale ce îl reprezenta pe Petre din Turn, cel care patrula în jurul turnului, pe o structură de lemn, veghind asupra urbei, poate fi admirată astăzi în colecția Muzeului Municipal – n.red.]. Un simbol care păzește turnul și orașul de nenorociri. Tot atunci turnul a fost înălțat

cu mai multe etaje. Când turnul a fost terminat gata, stă înclinat peste primărie, clădirea Muzeului de azi. Dar omul are gânduri și planuri. Primarul, senatorii și centumvirii au ieșit în piață la sfat. După mai multe chibzuri, s-a hotărât ca vârful turnului să fie legat cu o funie și tras înspre Ulița Blajului.

–Hoop-rup, hoop-rup– strigau cetățenii ce trăgeau de funie și trebuia să înceteze când primarul striga: Destul!

Locuitorii s-au opintit din puteri. Tocmai când turnul stătea drept, a trecut o fată frumoasă pe lângă primar, de care s-a îndrăgostit foc și a uitat să mai strige „Destul!“ Locuitorii au mai tras o dată de funie și, de atunci, Turnul Trompetelor, asemenea celui din Pisa, stă înclinat spre Ulița Blajului.

(George Togan, *Mediaș, Istorie romanțată*, Editura Dacia Traiană, 1944)

Turnul Trompetelor din Mediaș (județul Sibiu) este parte a complexului ecleziastic al Bisericii „Sfânta Margareta“ (menționată pentru prima dată în 1414, construcția fiind finalizată, conform cronicarului Georg Soterius, în anul 1488).

Trompetistul angajat de urbea Mediașului locuia într-unul dintre turnulețe, punct perfect de observație, din care, prin sunetele instrumentului său, alerta concetățenii fie în caz de apropiere a dușmanului, fie la izbucnirea unor incendii, fie pentru a marca intrarea în oraș a vreunui înalt demnitar. Funcția ca atare a fost menționată documentar pentru prima oară în anul 1508. În cazul unei alarme false, trâmbițașul era aspru pedepsit, mergându-se chiar până la aruncarea din turn.

Între 1550 – 1551, turnul a fost înălțat, adăugându-i-se la cele trei etaje inițiale încă cinci. Istoricii consemnează că lucrarea a fost finalizată în aproximativ două luni, rezultând înălțimea de astăzi: 68,5 m. Se estimează că solul nisipos nu i-a permis construcției să reziste prea mult, ea începând să se scufunde. Astăzi înclinarea axei turnului, între bază și vârf, măsoară 2,28 m. Între anii 1927 – 1930, la inițiativa familiei Römer (tatăl – preot al bisericii evanghelice, iar fiul – arhitectul orașului Mediaș), au avut loc lucrări menite a opri înclinarea spre nord-vest, turnul fiind încorsetat, atât în interior, cât și în exterior, într-o centură de beton armat până la nivelul primelor trei etaje, la înălțimea de 14 m. Câteva decenii mai târziu, între 1976 – 1977, se repetă procedura, specialiștii considerând că mai era nevoie de o înălțare a chingilor de beton cu încă 8 m. În 2015, complexul a cunoscut noi lucrări de reabilitare, la cererea reprezentanților Bisericii Evanghelice. ■

Следует затем отметить, что, помимо тех 354.3 р., которые обращены были в основной капитал Госбанка по постановлению СНК от 9 января 1925 года, почти весь остаток так называемого Румынского золота передан был также Госбанку в его основной капитал (первоначальная стоимость румынского золота определялась в сумме 118 м.з.р. - 120 м. фунтов стерлингов).

Таким путем золотой запас, состоявший в распоряжении Наркомфина СССР, сократившись в своем объеме, перешел своим небольшим остатком в золотые ресурсы Госбанка, служащие обеспечением эмиссии.

Pasajul din studiul Evoluția fondului nostru de aur în perioada 1918 - 1926. Inventarul valutei noastre realizat în 1940 de economistul K.K. Fediaevski, în care acesta arăta că „pe lângă cele 35 milioane r[uble] a[ur, din tezaurul României] care au fost transferate, prin Hotărârea Sovietului Comisarilor Poporului din 9 ian[uarie] 1925, pentru mărirea capitalului de bază al Băncii de Stat, aproape tot soldul așa-numitului aur românesc [încă necheltuit până la începutul anului 1925] a fost transferat, de asemenea, în capitalul principal al Băncii de Stat“

nu în fondurile respectivei comisii, la care nu i s-a permis accesul, ci mergând la fondurile diferitelor ministere care își trimiteau delegați la respectivele reuniuni și primeau apoi informații detaliate despre lucrările lor. Semnificativ a fost episodul povestit de autor privind aprobarea pe care o primise inițial din partea directorului general al arhivelor ruse de a studia documentele unuia dintre comisii. Când s-a prezentat însă și a solicitat primele documente din fondul respectiv, cererea cu aprobarea directorului general i s-a întors cu mențiunea că documentele nu i se puteau pune la dispoziție.

Volumul cuprinde un substanțial studiu, care prezintă modul în care au conceput autoritățile ruse planul pentru preluarea Tezaurului B.N.R., în cadrul unui plan mai amplu potrivit căruia toate autoritățile statului român și armata, aflate în refugiu la Iași, ar fi trebuit să ajungă pe teritoriul Imperiului Rus. Este prezentată apoi odissea Tezaurului după ce a ajuns la Moscova, demonstrându-se indubitabil, cu documente din arhivele ruse, că autoritățile ruse și apoi cele sovietice au știut tot timpul care este soarta Tezaurului, ce conține și unde se află. Surprinzător este faptul că, atât cât starea de sănătate i-a permis, Lenin a fost gardianul cel mai sigur al aurului românesc. Dorința lui era ca acesta să fie păstrat cât mai neatins, conștient pe un schimb în viitor cu România: aurul contra Basarabiei. Cititorul află, direct de la sursă, cum a fost, până la urmă, cheltuit aurul românesc, mai ales în anii grei pentru economia Rusiei. Importanța aurului românesc o arată și faptul că în 1922 el reprezenta 52% din rezerva de aur a Rusiei.

Autorul consacră un capitol „Blestemului aurului românesc”: cei mai mulți dintre actorii ruși implicați în destinul Tezaurului pe pământ rusesc au sfârșit în mod tragic. Iar un alt capitol este consacrat „Miturilor aurului românesc”.

Urmează un corp de 162 de documente, cele

mai multe inedite, care ne spun, pentru prima oară, ce s-a întâmplat cu aurul B.N.R. după ce a ajuns la Moscova.

Normal ar fi fost ca, după 1990, să avem câte o misiune arhivistică la Moscova și Petersburg, care să caute astfel de documente, pentru o problemă de interes național. Nu s-a întâmplat acest lucru. Din fericire l-am avut pe colonelul Ilie Schipor, aflat la Ambasada României cu altă misiune: identificarea militarilor români căzuți în prizonierat sau morți pe câmpurile de luptă din U.R.S.S. Pe lângă această misiune îndeplinită cu succes, iată că a găsit timp să adune și documentele esențiale despre destinul Tezaurului României.

Am auzit de prea multe ori afirmația că problema aurului dus la Moscova și neîntors nici după 100 de ani privește doar Banca Națională a României. Nu cred că este așa. Nu Banca Națională a României a decis, în 1916, să își trimită rezerva de aur la Moscova, ci Guvernul țării de atunci. Banca, chiar dacă era o instituție de drept privat, prin faptul că emitea moneda țării avea o răspundere față de rezerva de aur pe care nu și-o putea asuma contrar voinței Guvernului. B.N.R. a avut grijă să nu accepte evacuarea aurului până nu s-a consemnat în acorduri cu valoare internațională, documente păstrate cu sfințenie până astăzi, că partea română avea dreptul să ceară reîntoarcerea aurului oricând dorea. Și a mai avut grijă să întocmească singurul inventar minuțios cu tot ce a trimis atunci la Moscova.

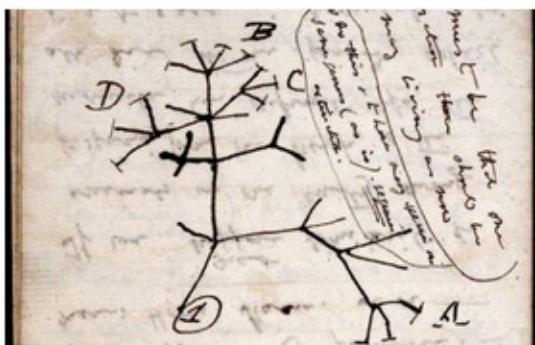
Prin eforturile sale și cu ajutorul Băncii Naționale a României, domnul colonel (r.) Ilie Schipor ne-a oferit o carte care pune capăt unui capitol din istoria negocierilor româno-ruse în problema Tezaurului B.N.R. evacuat la Moscova: partea rusă nu mai poate cere răgaz să studieze problema și să caute documentele despre soarta aurului românesc.

Dorin MATEI

universității. Unul dintre caiete conține schița supranumită „Copacul vieții”, în care Darwin explora relațiile de evoluție dintre specii.

Custozii instituției consideră că cele două caiete au fost probabil furate și au cerut ajutorul publicului pentru a fi recuperate. Conform directorului actual al bibliotecii institutului, dispariția aceasta nu a fost făcută publică până în acest moment deoarece „predecesorii mei credeau cu tărie că au fost doar inventariate greșit și că aveau să fie găsite până la urmă”. La începutul anului 2020, după un nou inventar, s-a luat în considerare posibilitatea furtului.

Din fericire, cele două caiete – ambele de mărimea unei cărți poștale – au fost deja scanate digital, înaintea dispariției.

Copacul vieții, desen de Charles Darwin

Reconstituirea 3D a Antikythera

CEL MAI VECHI CALCULATOR DIN LUME

În 1901, într-o epavă din epoca romană, a fost descoperit un „calculator”, denumit Antikythera. Însă doar o treime din obiect a supraviețuit mileniilor – spatele acestuia, împrăștiat în 82 de fragmente –, iar pentru mult timp nu s-a știut cum funcționa sau cum arăta acesta. A fost realizat din bronz și avea în componență zeci de roțițe dințate.

Experții de la University College London din Marea Britanie au reușit, în martie 2021, să realizeze un model 3D, pe baza datelor obținute cu raze X și a cunoștințelor și metodologiei matematice din Grecia Antică. Au recreat astfel fațada obiectului și mecanismul său, urmând să fie realizată o replică din materiale moderne. Se presupune că Antikythera era folosit pentru a prezice eclipse sau alte fenomene astronomice.

MĂRTURIE DIN PRIMUL RĂZBOI MONDIAL

În 1918, la finalul Primului Război Mondial, soldații austro-ungari staționați pe Muntele Scorluzzo, pe frontul cu Italia, și-au părăsit postul și s-au întors acasă. Odată cu schimbarea granițelor, locația și-a pierdut importanța strategică. Baraca lor a rămas abandonată și a fost îngropată de gheața și zăpada din Alpi.

În 2017, arheologii italieni au putut să intre în incinta fortificațiilor pe măsură ce s-au topit nămeții din pricina încălzirii globale. În mai 2021, s-au încheiat săpăturile, iar descoperirile urmează să fie expuse în cadrul muzeului orașului Bormio, în 2022.

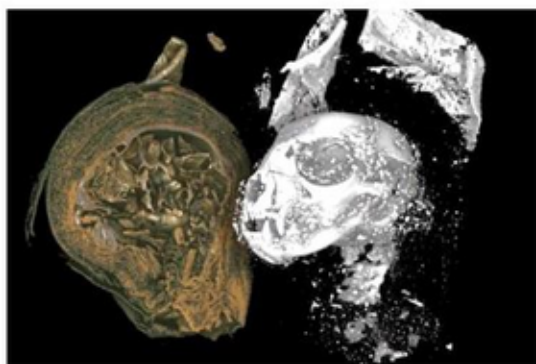
Soldații erau așa de flămânzi, încât se hrăneau cu măduvă de os și cu sămburi de fructe și se îmbrăcau cu mai multe straturi de haine. Scrisorile soldaților descoperite în baracă vorbesc atât despre peisajele frumoase din Alpi, dar și despre condițiile groaznice în care erau staționați.

Obiecte descoperite în adăpostul soldaților austro-ungari

ANIMALE MUMIFICATE ANALIZATE 3D

În Egiptul Antic se obișnuia ca animalele să fie îngropate și mumificate alături de proprietarul lor, sau pe post de hrană pentru viața de apoi, sau, cel mai adesea, erau aduse ca ofrande de vizitatorii templelor. Inginerii, arheologii, biologii și egiptologii de la Swansea University din Marea Britanie au scanat 3D un șarpe, o pasăre și o pisică mumificate, generând imagini electronice cu un nivel de detalii fără precedent. Rezultatele obținute sunt conforme în linii mari cu ceea ce se crede despre mumificarea rituală a animalelor practică de egiptenii antici. Acestea erau crescute sau prinse de crescători specializați, apoi ucise și mumificate de preoții templelor. În urma analizelor 3D, s-a descoperit că: pisica avea mai puțin de cinci luni și a fost probabil strangulată; pasărea era probabil un vânturel roșu; iar șarpele a fost ucis când a fost izbit de un perete sau de podea.

Craniul pisicii

Revenirea lui John White, desen din 1870

COLONIȘTII DISPĂRUȚI

În 1590, John White, conducătorul celei de-a doua colonii a Angliei pe continentul american, Roanoke, din actuala Carolina de Nord, S.U.A., a găsit așezarea cu totul abandonată. Exploratorul revenise în țara mamă în urmă cu câțiva ani și avea de gând să se întoarcă cu provizii în 1588, însă a fost întârziat din cauza războiului cu Spania. Odată ajuns în Roanoke, a găsit colonia fortificată, însă nelocuită – doar cuvântul „CROATOAN” gravat pe palisadă, numele unui trib amerindian din regiune și al unei insule. John

White a trebuit să se întoarcă în Anglia, iar mărturia s-a pierdut.

Misterul coloniei Roanoke i-a preocupat pe istoricii americani până în ziua de astăzi. Istoricul Scott Dawson a publicat o lucrare în iunie 2020, *The Lost Colony and Hatteras Island* (Colonia pierdută și insula Hatteras), în care afirmă că a elucidat misterul pe baza dovezilor arheologice și documentare. Lucrarea susține una dintre teoriile deja prezente în istoriografie, conform căreia englezii nou-sosiți, lipsiți de provizii, ar fi fost „adoptați” de unul dintre triburile din regiune, care sperau să îi folosească în luptele cu alte triburi. Alți istorici americani, precum Malinda Maynor Lowery de la University of North Carolina, sunt mai sceptici: „Sigur, e posibil. De ce nu ar fi? Oamenii nu se pierd. Sunt uciși, sunt furați, sunt adoptați. Trăiesc și mor în alte comunități”.

CAIETELE PIERDUTE ALE LUI CHARLES DARWIN

La finalul lunii noiembrie 2020, Cambridge University Library din Marea Britanie a declarat că au dispărut în urmă cu 20 ani două caiete ale lui Charles Darwin, aflate în patrimoniul

LA VÂNĂTOARE PRIN MITOLOGIE

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1												
2												
3												
4												
5												
6												
7												
8												
9												
10												
11												

ORIZONTAL: 1) Personaj din mitologia romană, care, uitând să ofere sacrificii zeiței Ceres, a fost pedepsit de ea, trimițând un mistreț sălbatic pe pământurile bărbatului, vânat apoi de acesta – Ținut din Elada unde sălășluia un monstru cu trei capete numit himeră, pe care croul Bellerophon o vâncăză ucigând-o de pe calul său, Pegas. 2) Unul dintre fiii lui Aphareus, participant la vânătoarea mistrețului din Calydon – Un argonaut, fiul lui Pelias, și el participant la vânătoarea mistrețului din Calydon. 3) Fiord în Islanda – Animal extrem de feros de pe Muntele Erymanthus, urmărit și vânat de Hercules. 4) O denumire folosită spre a-i desemna pe Castor și Pollux,

și ei la rândul lor participanți la vânătoarea mistrețului din Calydon – Localitate în Norvegia. 5) Nichel – Capul lui Agamede – Localitate în S.U.A. – Rele! 6) Râu în Belarus – Fiu al regelui frigian Gordion, ce l-a ucis la vânătoare fără să vrea pe fiul regelui Croesus. 7) Frumosul fiu al regelui troian Priam, ce l-a ucis pe Ahile cu o săgeată în călcâi, locul unde era vulnerabil marele crou – Usturoiate (reg.). 8) Fiica lui Tantalus, ai cărui copii au fost uciși de zeița vânătoriei, Artemis, pentru că au sfidat-o pe mama sa, Leto – Denumire purtată de Arcas, vânătorul ce a ajuns regele Arcadii, după transformarea lui în constelație. 9) Tatăl croulului mitic Bellerophon, cel ce a vânat himera cu trei capete. – Alto (muz.). 10) Localitate în Ucraina – Fiu al regelui Croesus, ucis din greșeală la o vânătoare de fiul regelui Gordion al Frigiei – Bei! 11) Oraș în China – Cel mai mare crou grec, ce a realizat multe isprăvi, printre care și vânătoarea unei căprioare cu coarne de aur

VERTICAL: 1) Soțul îndrăzneț al vânătoaresei Atalantei; împreună au profanat sanctuarul unde se adăpostiseră, Zeus transformându-i în lei pentru curajul sfidător ce l-au avut – Beh! 2) Frumosul tânăr iubit de Afrodita, ucis de un mistreț la o vânătoare – O zeiță a sănătății la elini. 3) Energia vieții în credința polineziană, inclusiv a animalelor – Fratele lui Artemis, una dintre marile divinități grecești, asociat și cu tirul cu arcul. 4) Esc! – Calciu – Personaj amintit de poetul Ovidiu drept un iscusit vânător de mistreți. 5) Rege, după unele legende, fie al cetății Megara, fie al orașului Onchestus, al cărui fiu a fost omorât în timpul vânării leului din Cithaeron, ce a fost ucis în cele din urmă de Alcathous. 6) Curea (pop.) – Dei! – Constelația Caelum (abr.) 7) Cesi – Numele latin al mamiferului în care a fost transformată Callisto de către Hera pentru că a fost păcălită și sedusă de Zeus – Către! 8) Altă denumire atribuită lui Leto, mamă a zeiței vânătoriei Artemis – Denumirea franceză a unui râu ce curge prin Franța și Italia. 9) Primele trei caractere din acronimul unui partid din India – Organizația Statelor Americii Centrale (siglă) – Sec! 10) Pieptene (prefix) – Diminutiv feminin. 11) Ciupercă comestibilă – Geanta săgeților divine ale lui Artemis (pl.). 12) Aes – Cea mai frumoasă fiică a lui Pelias, rege din Iolcus, căsătorită cu argonautul Admetus, ce a luat parte la vânătoarea mistrețului din Calydon

Dicționar: Lon, Naa, Uno, Isa, Bels, Hao, Ige Che Roya, Ysr, Cten

Laurian BUTURE

POTRIVNICILE EXILULUI

Continuăm prezentarea începută în numărul trecut a documentelor păstrate la Arhivele Hoover Institution on War, Revolution and Peace, ce stau mărturie tensiunilor ce se conturau deja în 1949 în exilul românesc. Mulțumim doamnelor ELENA DANIELSON și LAURA COSOVANU pentru posibilitatea de a le publica.

Domnului M. Fărcășanu
34 West 69th St.
New York 23, N.Y. USA

Florența, 24.XII.1949

Mult stimat domnule Fărcășanu,

Majestatea Sa regele, luând cunoștință de scrisoarea dv. din 16.XII.1949, prin care, în numele Partidului Național Liberal, arătați că P.N.L. nu mai face parte din Consiliul Partidelor Politice Democratice Române pe care, prin aceasta, îl socotiți „dizolvat de drept”, mă însărcinează a vă transmite următoarele:

Deși nu se obișnuiește, totuși, pentru orientarea dv. personală în aceste grele vremuri cari pot tulbura dreapta gândire a multora, Majestatea Sa vă reamintește că, din pricina imposibilității în care s-a aflat poporul român de a-și exprima liber voința, Majestatea Sa nu a avut încă prilejul de a lucra, după indicația poporului, cu unul sau altul dintre partidele politice democratice române; dar a lucrat cu toate, în bloc, socotindu-le a exprima împreună voința politică, pe liniile capitale, a poporului român.

Această colaborare a fost înlesnită și asigurată de înțelepciunea și patriotismul forurilor firești și statutele ale celor trei partide politice democratice (P.N.L., P.N.-T., P.S.D.I.), colaborare recomandată stăruitor de aceste foruri și membrilor acestor partide politice, cari au reușit să se pună la adăpost în străinătate.

Majestatea Sa regele, dacă i se înlesnește aceasta, înțelege a continua să considere partidele politice democratice în bloc, până ce națiunea, în țară liberată, va arăta periodic, prin alegeri libere, preferințele sale.

De aceea, Majestatea Sa a salutat cu satisfacție

actul constituirii Consiliului Partidelor Politice Democratice Române, pe care l-a socotit un act de mare înțelepciune și ca o naturală continuare a drumului urmat în țară, încă demult, de către forurile statute și îndreptățite ale partidelor politice democratice.

Desigur însă că, de îndată ce membrii din străinătate ai partidelor politice democratice române vor înțelege a păși la inițiative contrare liniei de conduită – referitor la perfectă și credincioasă colaborare între partide – stabilită încă din țară și recomandată stăruitor și celor din afară de către forurile firești și recunoscute ale partidelor politice democratice române, inițiative ce nu-și pot găsi în străinătate nicio justificare!, Majestatea Sa regele, în imposibilitatea logică și de fapt de a considera partidele politice altfel decât în bloc, ar aviza asupra constituirii reprezentanței țării în afară, pe baza exclusivă a valorii personale a românilor calificați, din străinătate.

Din scrisoarea dv. din 16.XII.1949, Majestatea Sa regele constată cu regret, dar fără surprindere, că dv. nu vedeți consecințele grave și periculoase pe cari le impune inițiativa ce intenționați a lua, printre cari se poate cita, între multe altele, chiar periclitarea existenței înseși a Comitetului Național. În plus, dv., după ce vă considerați ca nemaifăcând parte din Consiliul Partidelor Politice – pe care chiar îl socotiți „dizolvat de drept” – nu vă sfițiți a semna „M.F., membru al Comitetului Național”, înțelegând prin aceasta a vă păstra o calitate (aceea de membru al C.N.), care, evident, implică direct și cu necesitate, pe primele două, dat fiind că membrii politici ai actualului C.N. sunt, potrivit criteriilor de constituire, „delegați ai Cons. Part. Pol. Dem.”, iar nu „delegați ai partidelor politice respective”.

(Va urma)

CONTENTS (Romanian History) **G. Coşbuc** Stop paying attention to drivel when it concerns your health ● **I.-A. Pop** Nicolae Iorga, the last polyhistor of Romanian culture (II) ● **G. Filitti** The Filiki Eteria society and Tudor Vladimirescu ● **S. Iosipescu** A family memory about Tudor Vladimirescu ● **M. Stan** Truth and legends surrounding the anti-KGB UM 0110 (II) ● **M.E. Ionescu** Why Greater Romania fell (VI) ● **I. Giurcă** The status of the Romanian Army in June 1941 (II) ● **O. Traşcă** The German military mission to Romania appraises the Romanian Army (II) ● **P. Otu** Istrate Micescu sues Nicolae Iorga and Constantin Argetoianu for a matter of honour ● **L.F. Vasile** The life of Ion Mânzatu, the composer ● **P. Opriş** 1962. A TAROM IL 18 makes an emergency landing in Cyprus ● **C. Ştefan** Mihail Manoilescu's meetings with Benito Mussolini (III) ● **M. Vasileanu** The patriotism of the members of the Burning Bush ● Event: Russian and Soviet documents detailing the fate of the NBR treasury once it reached Moscow ● A city in a story: The Tower of Trumpets from Mediaş ● Romanian Documents at Hoover Institution (CLXXXIII)

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) **Дж. Кошбук** Перестаньте слушать ерунду когда речь идёт о вашем здоровье ● **И.-А. Поп** Николае Йорга, последний полиистор румынской культуры (II) ● **Дж. Филитти** Этерия и Тудор Владимиреску ● **С. Йосипеску** Семейное воспоминание о Тудоре Владимиреску ● **М. Стан** Истина и мифы про в/ч 0110 анти-КГБ (II) ● **М.Е. Ионеску** Почему разошлась Великая Румыния (VI) ● **И. Джуркэ** Состояние румынской армии в июне 1941 (II) ● **О. Трашкэ** Германская военная миссия в Румынии оценила состояние румынской армии (II) ● **П. Оту** Истрате Мическу подал в суд Николае Йорга и Константина Арджетояну за оскорбление чести ● **Л.Ф. Василе** Жизнь композитора Иона Мынзату ● **П. Оприш** Аварийная посадка в Кипре самолёта Ил-18 компании Tarom ● **К. Штефан** Встречи Михайла Манойлеску с Бенито Муссолини (III) ● **М. Василяну** Патриотизм членов Неополитомой Купины ● Событие – книга о чём случилось с кладом НБР после прибытия в Москву ● История одного города в кратком рассказе – Башня Трубачей в Медиаше ● Румынские документы в Гуверовском Институте (CLXXXIII)

magazin istoric

Apare lunar, se găseşte de vânzare la chioşcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poştale, factorii poştali de la oraşe şi de la sate sau la redacţie (pentru cititorii din Bucureşti).

Cititorii din străinătate se pot abona direct la redacţie, pe adresa Piaţa Valter Măcăineanu, nr. 1 – 3, sector 1, PO Box 15 – 702, cod 010155, Bucureşti, România; e-mail: mistoric@gmail.com sau mistoric1967@yahoo.com; cont bancar B.C.R., sucursala Unic, RO80RNCB0080005630130002 (USD) sau RO15RNCB0080005630130008 (EURO). Plata se poate face prin virament sau cec bancar. Preţul unui abonament pe un an este de 75 EURO sau 90 USD. Vă rugăm să indicaţi adresa poştală unde doriţi să primiţi revista şi data de la care să înceapă abonamentul

DIALOG CU CITITORII

NAPOLEON LA 200 DE ANI

Domnul AUGUSTIN RUS, mai vechi colaborator al revistei noastre, care, în numărul 10/2020 al Magazin istoric, ne-a relatat o legendă privitoare la moartea unui mareșal al lui Napoleon, revine cu detalii despre decesul împăratului: La 5 mai 2021 s-au împlinit 200 de ani de la trecerea „dincolo, în veșnicie”, a unei personalități de excepție a istoriei moderne.

După înfrângerea de la Waterloo, din 18 iunie 1815, Napoleon a recunoscut poporul englez ca fiind „cel mai puternic, mai statornic și mai generos dintre dușmanii săi”, predându-se lor. După 10 zile de ședere la Plymouth, britanicii l-au trimis cu vasul „Northumberland” pe insula Sfânta Elena, posesiunea lor, situată în sudul Oceanului Atlantic, unde a rămas până la moarte, fără a mai putea reveni în Franța. Puține persoane l-au urmat în exil, guvernul britanic admitând doar trei ofițeri, un medic și 12 servitori.

Zilele și mai ales nopțile treceau greu aici, din cauza climei umede și a vânturilor, a supravegherii și șicanării continue din partea guvernatorului englez. Napoleon a dat dovadă de o tărie remarcabilă de caracter, reușind să-și ascundă tristețea și durerea. Singurele lui plăceri erau lectura cărților, discuțiile cu unii dintre însoțitorii, mai ales cu Las Cases, căruia îi dicta memoriile, ieșirile în port, refugiul în meditații.

Uneori trebuia să-i domolească pe cei din jurul său, să-i calmeze. Într-o zi, i se adresa generalului Gourgaud: „Ce sunt mutrele astea? Pune să ți se facă fricțiuni reci, o să-ți prindă bine. Stăpânește-te, că altfel înnebunești. Crezi că cu n-am momente rele, noaptea, când mă trezesc din somn și-mi aduc aminte ce am fost și ce sunt?”

În seara zilei de 5 mai 1821, Napoleon a fost auzit murmurând ultimele sale cuvinte: „Franța, armata, capul armatei, Joséphine [prima soție]”, apoi își dădu obștescul sfârșit. După patru zile, în prezența soldaților din garnizoană, a însoțitorilor, a

funcționarilor în frunte cu guvernatorul și a aproape întregii populații a insulei Sfânta Elena, a avut loc înmormântarea. Bubuital tunurilor engleze i-a dat ultimul onor. Timp de 19 ani, rămășițele pământești au rămas pe insulă; abia în 1840 englezii au acceptat ca ele să fie aduse în Franța, unde, cu onoruri militare, au fost depuse, la 15 decembrie, într-un spațiu special amenajat în interiorul Domului invalizilor.

Acolo, dintr-un balcon rotund, se poate vedea sarcofagul de porfir roșu, ce adăpostește rămășițele pământești ale celui ce a fost socotit „Alexandru, Hannibal, Caesar și Cromwell în aceeași persoană”, „cel mai puternic suflu de viață care a în-suflețit vreodată ființa umană”.

CERERI ȘI OFERTE

Domnul MATEI LUCIAN oferă spre vânzare colecția Magazin istoric de la apariție, din aprilie 1967, până în decembrie 1982. Doritorii îl pot contacta la numărul de telefon: 0722.294.130.

Dragi cititori, vă puteți asigura continuitatea colecției revistei Magazin istoric prin abonarea la oficiile Poștei Române. Revista Magazin istoric figurează în catalogul Poștei Române, la poziția 19.356. Abonamentul se poate realiza și online, pe website-ul Poștei Române: <https://www.posta-romana.ro/abonamente-presamagazin-istoric-328.html>

Revista poate fi ridicată și de la sediul redacției din Piața Valter Mărăcineanu, nr. 1-3, etajul 3, camerele 11-14, sector 1. Vă punem la dispoziție, cu abonament, și versiunea online a revistei www.magazinistoric.ro, unde aveți acces de la primul număr, aprilie 1967.

Îi rugăm pe autorii și colaboratorii revistei noastre să ne trimită fotografiile care însoțesc articolele în format tiff sau jpeg pe adresele de e-mail: mistoric@gmail.com și mistoric1967@yahoo.com; de asemenea, să redacteze articolele cu diacritice românești. Toate materialele trimise sau predate redacției nu se returnează.

magazin istoric

5 948384 040081 21007